מוסף ספרות ואמנות עמ' 28
יום שישי, כ"ו באלול תשנ"ד, 2.9.1994

למי יש יותר כבוד

זה היה השבוע שהיה: עמרו מוסא, שר החוץ המצרי, חשב שהוא יוכל לוותר על ביקור ב"יד ושם" ולשמור את זה כסוד מדינה / בנזיר בוטו, ראש ממשלת פקיסטאן, התחילה בהעלבות וחטפה פרק בנימוסים והליכות מיצחק רבין / שמעון פרס, שר החוץ, נעדר מן הארץ כשהחלה קומדיית הטעויות, והשקיע הרבה אנרגיה כדי לפייס ולהרגיע / יצחק רבין, ראש הממשלה, ירד קשות על בוטו, משום שכבר מזמן לא היתה לו הזדמנות להשתלח במישהו ■ חמי שלו, עמ' 3-2

מטוס חיל האוויר שהופל ב־48' גלכד ברשת הדייגים ביפו

דורית גבאי, עמ' 11-8

סיפורה של החצר היהודית המקיפה את מימשל קלינטון בוושינגטון

אבינועם בר יוסף, עמ' 14-12

ישראלים ויהודים מלבינים מיליוני דולרים ברחוב 47 בניו־יורק

בן כספית, עמ' 19-16

בכל העולם גדלים על פרקט קארס.

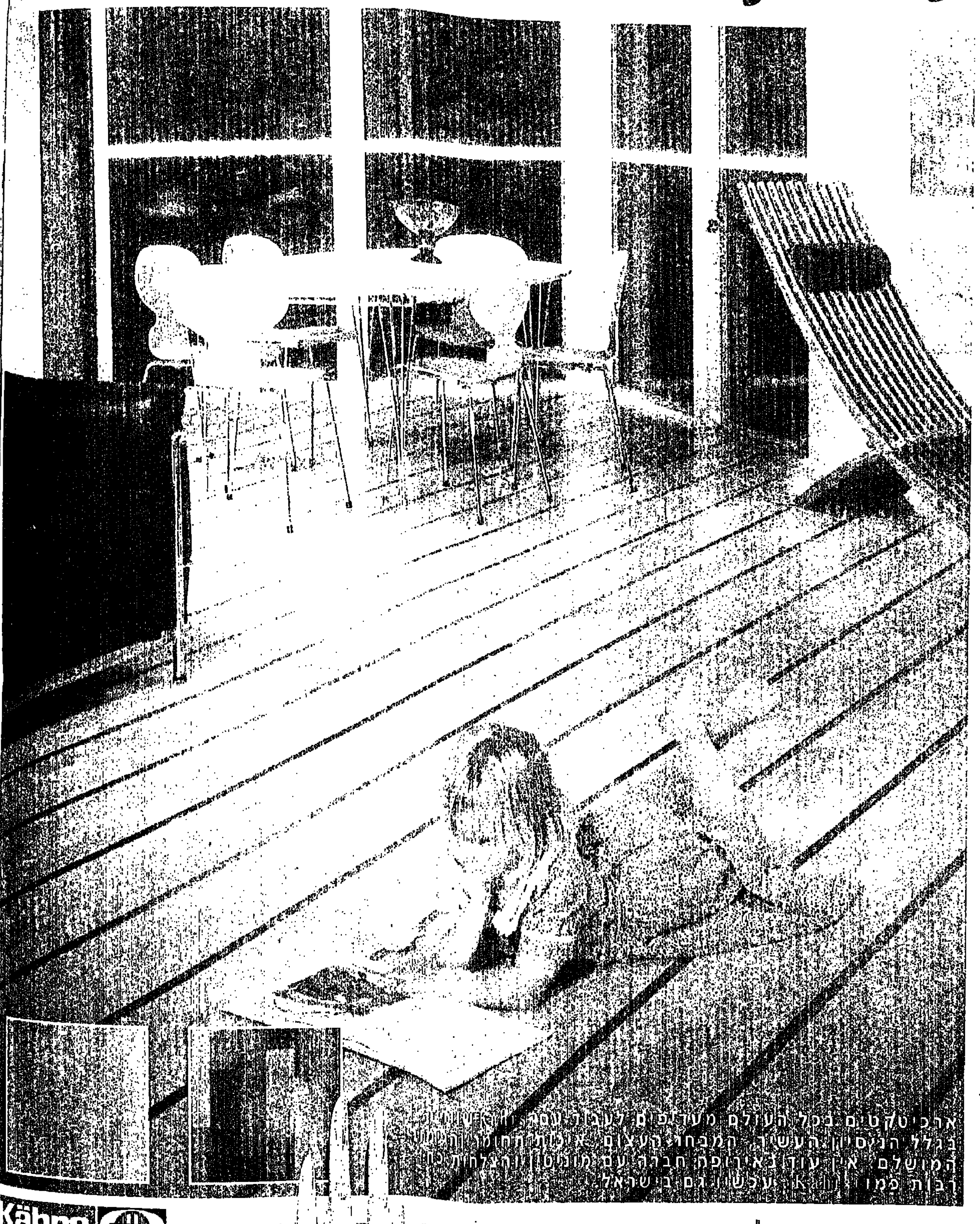

קארס. המילה האחרונה בפרקטים. ב... 5 שנה.

Kährs
Parquet&Inspiration

להשיג בחנויות: בית קנטוני, מדינת היהודים 103 (בית אקרשטיין) הרצליה ... 09-50694 ■ קנטוני ת"א - בן יהודה 112
טל' 03-5242617 ■ אינטר-דקור י-ם- צרת 13 תלפיות. טל' 788898 ... דקור ת"א- אבן גבירול 82 03-5247561
יבואן: דלתא שיר יבוא בע"מ. ... 09-...

למי יש יותר כבוד

פרס עם עמרו מוסא. לשר החוץ היה ברור שמתפתח עימות עם הפלשתינים
צילום: חנניה הרמן

חמי שלו

שר החוץ המצרי עמרו מוסא הוא אדם משכיל ורהוט. בני שיח ישראלים אומרים שהוא מדבר דוגרי. הוא לא נחשב לאוהד גדול של ישראל, גם לא לשונא מובהק. סירובו לבקר ב"יד ושם" השבוע לא היה, כפי שניסו דוברים ישראלים מסויימים לטעון, תוצאה של חוסר מידע או היעדר רגישות. מוסא ידע בדיוק מה הוא עושה.

הטעות שלו לא היתה בהבנת החשיבות של "יד ושם" לעם היהודי או לדעת הקהל בארץ, אלא באמונה התמימה שאפשר לסרב לבוא ל"יד ושם", ושהדבר יישאר בגדר סוד מדינה. גם שגריר ישראל בקהיר, דוד סולטן, שדיווח במברק לירושלים על דבר המחלוקת הרגישה עם המצרים, השתעשע ככל הנראה באשליה שהדברים לא ידלפו. הנאיביות הזאת היתה כל כך מדבקת, עד שבמשרד החוץ סברו שהם יכולים להסכים בשקט ולעבור לסדר היום בכל הקשור ל"מרד של מוסא", ושהדבר לא יוודע ברבים.

הידיעה על סירובו של מוסא לבקר ב"יד ושם" התפרסמה באותו היום בו מנעה ישראל את כניסתו של שגריר פקיסטאן בטוניס לתחומי רצועת עזה, קצת לפני התפרצותו של ראש הממשלה יצחק רבין על עמיתתו בנזיר בוטו ("הגברת מפקיסטאן") וגעירתו בדבר הצורך שלה "ללמוד קצת נימוס". השבוע הזה, שכלל גם התקפות נרגזות על הפלשתינים בשל חדלונם במלחמה בטרור, העלה במפתיע ניחוחות מן העבר הלא־רחוק, מימי הליכוד של תמול־שלשום: הבלוטות המתריסות ניעורו לחיים, תחושות הפגיעות והעלבון שבו לשחק תפקיד.

הכבוד הלאומי, שנראה לחלקים בציבור כאבוד, שיחק תפקיד מרכזי בפרשיות מוסא ובוטו. עוד משותפים להם התפקיד הפעיל במיוחד של התקשורת, מחדלים ועבודת מטה לקויה בדרג המדיני, ופערים נפשיים ופסיכולוגיים בין ישראל לעולם הערבי והמוסלמי, שהם, למרות תהליך השלום, עדיין גדולים ורבים.

את ההמלצה לפסוח על "יד ושם" קיבל מוסא, על פי הידוע בירושלים, מלא אחר מאשר השגריר מוחמד בסיוני. בסוף השבוע שעבר, הגיע הדיווח של שגריר ישראל בקהיר, דוד סולטן, למשרד החוץ על הדיונים שהוא מנהל עם לישכתו של מוסא בקשר לתוכנית הביקור בישראל, ובכלל זה הבקשה המצרית – המנומקת – שלא לכלול את "יד ושם" בסיוריו של שר החוץ המצרי בישראל.

ראש לישכתו של מוסא, נביל פאהמי, הסביר לסולטן את הבעיה: יש שיקולים מצריים פנימיים, אמר, רגישויות הקיימות בציבור המצרי ובעולם הערבי. זהו ביקור רשמי ראשון של מוסא בישראל, הוסיף, וסיור ב"יד ושם" נראה "מוקדם"; מוסא מבקש לערוך אותו במועד אחר. אין בכך, הוסיף פאהמי, משום הבעת עמדה לגבי מה ש"יד ושם" מייצג. כששאלנו אתכם בפיסגת אלכסנדריה מה כולל ביקור רשמי, לא הזכרתם את "יד ושם". ופרט לכך, הרי השר המצרי הוציא מהלו"ז גם אירועים אחרים, "לא פוליטיים", כמו ביקור בקיבוצים, או ב"היכל הספר" בירושלים.

דיווחיו של סולטן נדונו בישיבת הנהלה שהתקיימה ביום ראשון במשרד החוץ, בראשות סגן שר החוץ יוסי ביילין. הנוכחים סברו כי מן הראוי שמוסא כן יבקר במוסד "יד ושם", כפי שנוהגים כל המבקרים הרשמיים האחרים. אבל הם גם הסכימו כי אין לכפות זאת על האורח, וכי ישראל יכולה לוותר. שר החוץ שמעון פרס סמך ידיו על העמדה הזאת.

אלא שעוד באותו היום, כמה שעות לאחר הישיבה, דלפו הפרטים. התקשורת ופוליטיקאים מהליכוד קפצו על המציאה: היה ברור שהחלה שערוריה ציבורית, או לפחות תקשורתית. יתכן שהרבה מה"זעם" בא מהתקשורת: ממשרד החוץ מרווחים שה"זעם" שהובע בישראל לא בא לידי ביטוי בפועל. בניגוד לאירועים קודמים בעבר, לא הוצף המשרד במטלפנים מוחים, והפגנות של ניצולי שואה לא נראו בשער.

במשרד החוץ אולי היו תמימים בקשר להדלפות, אך לא לגבי משמעות הפירסום של ה"לא" המצרי ל"יד ושם". פרס יכול היה אמנם להופיע בציבור ולהסביר מדוע צריך לוותר ולאפשר למצרי לפסוח על המוסד, אך פרס, מצד שני, איננו ידוע בנטיות התאבדותיות. הוחלט לעשות כל מאמץ כדי לשנות את דעתו של מוסא. בכמה שיחות טלפון שקיים עימו, ומיד עם הגיעו לישראל, הסביר פרס למוסא כי ל"יד ושם" אין שום משמעות פוליטית, אך החרמת המוסד על ידי אישיות בכירה ממצרים תעיב על הביקור כולו, ושכרה יצא בהפסדה. פרס הבהיר למוסא, במפורש ובמשתמע, כי אם לא ישנה את דעתו, ייאלץ לעסוק בפיאסקו שיכה גלים ברחבי העולם, ובעיקר בארה"ב.

מוסא, שהבין כי הועמד בפני עובדה מוגמרת, התקפל. הוא זעם על ההדלפה, כמו גם על פרטים אחרים בקשר לביקור שהועברו במהירות שיא לידיעת התקשורת. המצרים יודעים בתאוריה שבישראל יש דמוקרטיה, אבל הם חיים בדמוקרטיה משלהם, כך שקשה להם להאמין שהעיתונות תפרסם פרטים בעלי רגישות מדינית כה רבה – ללא הכוונה מגבוה. מוסא איננו מאמין בקיומו של מי שכונה השבוע על ידי פרס, "החייל האלמוני", שהדליף לתקשורת ועיצב במו פיו את סדר היום של הביקור.

אלא שהפערים שנתגלו בפרשת מוסא גדולים יותר מאשר התקשורת ותיפקודה. גורם מדיני בכיר הסביר השבוע שבישראל, בארה"ב ובחלק ניכר מהעולם המערבי, קולטים בשנים האחרונות את השואה כאירוע חד־פעמי במאה ה־20. העולם הערבי איננו מתייחס לשואה כאל נושא מרכזי בהיסטוריה המודרנית. עבור הערבים, השואה אינה רק טרגדיה של העם היהודי, אלא גם הצדקה לעצם קיומה של התנועה הציונית, ובתור שכזו, יש לה גם קשר ישיר עם ה"שואה" של העם הפלשתיני. בביקור כה מסוקר, בתקופה כה רגישה מבחינת היחסים הפנימיים במצרים, ביקש מוסא למנוע שידור תמונותיו כאשר הוא מניח זר באנדרטה לזכר השואה. עד הרגע האחרון, גם לאחר שהסכים לבקר באתר, התעקש שר החוץ המצרי שלא לפקור את כל חלקי המוזיאון; עוזריו הבהירו כי אחת המטרות המרכזיות של מוסא במקח ומימכר שניהל, היתה שלא להיקלע למצב בו יהיה עליו להיות מצולם כאשר הוא חובש כיפה. והיה מי שנזכר השבוע בעובדה כי הסרטים "רשימת שינדלר" ו"בחירתה של סופי" – לא הורשו להקרנה במצרים.

הפלשתינים דווקא קראו את ההסכם

גם בנזיר בוטו ניסתה להתחשב בדעת הקהל בפקיסטאן, כאשר השמיעה את הצהרותיה ה"בלתי־מנומסות" בדבר אי־רצונה לקיים מגע כלשהו עם ישראלים במהלך ביקורה ברצועת עזה. מעמדה הפנימי של בוטו מעורער, ופקיסטאן נתונה במשבר כלכלי וחמור. במצב זה, ביקשה שלא לעורר מתחים מיותרים במדינתה המוסלמית. על השאלה מדוע מלכתחילה ביקשה לבקר ברצועת עזה עדיין אין תשובה מוסמכת בירושלים.

הכרזותיה הפומביות הבוטות של בוטו ושל דובר משרד החוץ באיסלמבאד, עומדים בניגוד למדיניות שפקיסטאן מנהלת בפועל כלפי ישראל. אף שאיננה עומדת בראש המדינות המוסלמיות האסייתיות המבקשות לקשור קשרים גלויים עם ישראל, מתחת לפני השטח מקיימים נציגים פקיסטאנים וישראליים מגעים רצופים במדינות שונות. ואנשי עסקים פקיסטאנים פוקדים את הארץ בתדירות גוברת והולכת. לשתי המדינות קשרים קרובים ומורכבים עם המימשל האמריקני, שתיהן אמורות להיות גרעיניות, ולפקיסטאן ככלל יש מספיק צרות משלה בלי להתעסק בסיכסוך הישראלי־ערבי.

בניגוד להודעותיהם הפומביות החצופות בדבר הכוונה להתעלם מישראל, הפקיסטאנים דווקא הודיעו ישירות לגורמים ישראליים על תוכניתה של בוטו לבקר בעזה, וזאת עוד לפני שהדבר נודע ברבים. השגריר הפקיסטאני בקהיר העביר לשגרירות ישראל בקהיר מסר ישיר ומפורש: הוא אף הוסיף כי בוטו מבינה שבהגעה לעזה היא עוברת דרך שטח הנמצא בשליטה ובריבונות ישראליים. ברור, הוסיף השגריר, שמבחינתה של פקיסטאן מדובר ב"איתות חיובי" כלפי ישראל.

הודעה ישירה וחיובית זו היא שסללה את הדרך לתגובה הראשונית המתונה שיצאה ממשרד החוץ. בשעת פירסום הידיעה שהו פרס וביילין בחו"ל. את התגובה הישראלית עיצב מנכ"ל משרד החוץ אורי סביר, לאחר התייעצות עם לישכת ראש הממשלה. ישראל, נמסר לעיתונות לרקע, רואה בביקורה של בוטו איתות חיובי ואין לה כל כוונה למנוע אותו.

למחרת שב ביילין מחו"ל. סגן השר לא התערבן בכל הנראה

עורך: אבי בטלהיים ■ סגן עורך: גונן גינת ■ עריכה: אבי וויינברג ■ עיצוב: יורם נאמן ■ גרפיקה: משה מימוני

צילום: סקופ 80

דרך שהובילה להצהרו "הגברת שתלמד נימוסים" ולהכללת "יד ושם" בביקורו של שר החוץ המצרי היתה רצופה אי הבנות, שהוכיחו שוב כי הסכמי שלום לא פותרים בהכרח את סעיף "הכבוד הלאומי" ■ בשני המקרים, דעת הקהל הפנימית של ישראל, הפלשתינים, פקיסטאן ומצרים – שיחקה תפקיד חשוב ■ במאזן הסופי, אפשר לומר שישראל כופפה את שר החוץ המצרי, ובפרשת בוטו הושג תיקו. כך או כך, השאלה עכשיו היא מה כל זה אומר על ערוצי תקשורת והבנה בין הצדדים

...ז שנמסרה קודם לכן על ידי המשרד בראשות סביר:
...״ על בוטו והבהיר כי היא איננה יכולה להתעלם
עד שלא תוגש בקשה רשמית לישראל על ידי
...טון – בוטו לא תורשה להיכנס. ביילין היונה היה הסמן הראשון של תהליך ההקשחה שהוביל, בסופו של דבר, למניעת כניסתו של השגריר הפקיסטאני לטוניס בשערי עזה, ולהתבטאויותיו החריפות של רבין.

המסר הפקיסטאני הישיר לא שיחק תפקיד, הדיבורים הרמים מפקיסטאן בתקשורת העכירו את האווירה, ובצמרת המימשל הישראלי שכחו לקרוא את הסכם עזה יריחו. ההסכם קובע כי הרשות הפלשתינית היא שצריכה לפנות לישראל בקשר למבקרים בעזה הבאים ממדינות שאינן מקיימות יחסים ריפלומטיים עם ישראל. הפקיסטאנים, על פי ההסכם שישראל עצמה חתמה עליו, לא היו חייבים לפנות לירושלים מלכתחילה. ארבעה ימים חלפו לפני שמישהו טרח לשאול את יואל זינגר, היועץ המשפטי של משרד החוץ, מה בדיוק קובע ההסכם.

הפלשתינים, לעומת זאת, דווקא כן קראו את ההסכם. הם פנו ביום שישי לשלטונות צה"ל כדי לקבל אישור לבואה הקרוב של משלחת מכינה. נביל שעת' פנה בתחילה אל האלוף עוזי דיין, שהשיב לו כי איננו מתעסק בנושא. הדרג המדיני לא שמע על הפניה הזו עד ליום ראשון. במקביל, פנתה לישכתו של ג'מיל טריפי, הממונה על העניינים האזרחיים ברשות הפלשתינית, אל המינהל האזרחי. המינהל השיב בו במקום כי מועד הביקור המבוקש, ביום ראשון, איננו נוח לישראל, ודחה את הפניה. גם על הפניה הזו לא שמע הדרג המדיני עד ליום ראשון.

לטענת גורמים ישראליים, שעת' התקשר שוב בשבת אל דיין והודיע לו כי הביקור בוטל. אם כך ואם כך, במשרד החוץ ובמשרד ראש הממשלה לא שמעו דבר וחצי דבר על תוכניות לביקור משלחת חלוץ פקיסטאנית בעזה. ההודעה הראשונה על כך הגיעה לידיעתו של פרס ושל האלוף דני יתום, מזכירו הצבאי של ראש הממשלה, במהלך ישיבת הממשלה. מבחינתם של פרס ורבין, השגריר הפקיסטאני "הופיע פתאום וללא הודעה מוקדמת". זינגר, שנכח בישיבת הממשלה, נשאל לגבי המצב המשפטי. "הם צריכים אישור ישראלי כדי להיכנס", ענה היועץ. האישור הזה לא ניתן עד לשעות אחר הצהריים המאוחרות כאשר השגריר, עייף ומותש בחום של מסוף רפיח, שב על עקבותיו לקהיר.

"זה לא היה נבון"

ישנן גירסאות סותרות בקשר לשאלה האם ההחלטה על איסור כניסתו של השגריר התקבלה בפועל, או שלא נתקבלה כל החלטה והשגריר פשוט התייאש. גורמים בלישכת ראש הממשלה טוענים כי רבין החליט שלא לאפשר לשגריר לבוא. אחרים מוסרים כי לא התקבלה כל החלטה בנושא.

פרס לא תמך בגישה הקשוחה, אף כי היה שותף לה; אולי נזכר במאמצים העילאיים שעשתה בוטו בשנה שעברה במהלך הוועידה השנתית בדאבוס להימנע מכל מיפגש, ולו אקראי, עם שר החוץ הישראלי. אבל פרס הבין מהר מאוד שמתפתח משבר עם הפלשתינים, והוא פתח עימם במגעים כדי להתחיל ולהסדיר את הגעתה של בוטו.

כך או כך, ביום ראשון בערב הפך העניין לפרשה תקשורתית בפני עצמה. רבין, שגילה מעורבות קטנה בנושא עד לאותו רגע, קיבל טלפונים מדרגים בכירים ביותר שבירכו אותו על "החלטתו" בעניין השגריר וקראו לו לנקוט קו תקיף כלפי בוטו. בלישכתו אף נשמעו הערכות כי המהלך כולו מתואם בין פקיסטאן ואש"ף, ומטרתו אחת – להשפיל את מדינת ישראל. גם אחרים חשבו שאין מקום להתבטאויות מעליבות של בוטו ודרוכדיה בעולם החדש ההולך ונוצר לנגד עינינו.

מצוייד בתחושת העלבון הצורב מצד הפקיסטאנים, מודע לסקרים שהתפרסמו בסוף השבוע בעניין עליית כוחו של הליכוד, בהשפעת האווירה העכורה כלפי הפלשתינים בעקבות הרצח הכפול ברמלה – ותוך כדי גילוי טפח מיחסו הפנימי למין הנשי – נתן רבין ביום שני דרור ללשונו והחליט "ללמד את הגברת מפקיסטאן קצת נימוסים".

על התפרצותו של רבין אמר השבוע השר יוסי שריד: "זה לא היה כל כך נבון, אבל זה היה מאוד מובן".

מזמן כבר לא היה לרבין על מי להשתלח, לפחות לא בתחום יחסי החוץ. מהצרפתים הוא ירד, וערפאת הוא, מה לעשות, "הפרטנר". בסביבתו של רבין רואים בהתבטאותו מהלומה מדינית מחושבת שנועדה להדוף עלבון לאומי צורב ומגמה מסוכנת מצד הפקיסטאנים: מה שיותר חשוב, ההתבטאות גם השיגה את מטרותיה. לקראת סוף השבוע נתן רבין את הסכמתו להצעת מצרים כי הדרכונים הפקיסטאניים יועברו לישראל – ויוחתמו – ואילו בוטו ומלוויה יוטסו אחר כבוד לעזה על ידי חיל־האוויר המצרי. למרות הסיפור של "יד ושם" היה לרבין קל יותר השבוע לוותר למצרים מאשר לפלשתינים של ערפאת.

כל השחקנים בשתי הדרמות הללו שיחקו, בראש ובראשונה, לדעת הקהל שלהם. הציבור נוטה להתעניין, בדרך כלל, בצמד השאלות: מי ניצח ומי הפסיד. את מוסא כופפה ישראל, אף כי הוא המשיך להפגין עצמאות מסויימת עד הסוף. אצל בוטו, פחות ברור מי ויתר למי ולמה. הזדמנויות כאלה למתיחת שריר הן נדירות עבור ממשלת העבודה, ויש להניח שלא יהססו לדבר שבשיגרה. מהשבוע הזה נשארים, איפוא, עם לקחים פילוסופיים ועם דאגות מעשיות: ראיה מפוכחת יותר של הדרך הארוכה שיש עוד לעשות כדי להשיג התקרבות אמיתית בין ישראלים לערבים, ודאגה מסויימת לגבי תיפקוד המוסדות המדיניים. לזכותה של הממשלה אפשר לומר שהיא שיחקה השבוע במגרש לא לה.

עיר מקלט

ראשי החמאס פועלים ברצועה בגלוי, והאהדה שממנה הם נהנים ברחוב הפלשתיני הולכת וגוברת ■ ראשי המשטרה הפלשתינית אומרים שהם מסוגלים לפעול נגד החמאס, אבל בפועל, אינם מקבלים הוראה לעשות זאת, וגם כאשר קיבלו, חלק מהשוטרים סירבו לעצור את החשודים ■ ובתוך העוני, האבטלה והתיסכול – מסתובבים מרצחי החמאס ברחבי עזה בחופשיות ובביטחון

מספר פעילים מחוליית עז א־דין אל־קסאם עסקו בצהרי היום באימוני ירי באחר הפרדסים סמוך לעזה. הרי היריות נשמעו למרחוק. קולות ירי הם עניין שבשיגרה בעזה - גם היום. שוטרים פלשתינים שעברו במקום לא היו ניגשים לפרדס, אלמלא הוטרדו מקצב האש שנשמע. הם הבחינו בצעירים המטווחים בירי לעבר קופסאות שימורים ובקבוקים והורו להם בתקיפות להניח את נשקם. פעילי החמאס סירבו להישמע. לרגע נדמה היה שעומד לפרוץ עימות חריף, שעשוי לגרור נפגעים. אלא שאז הבחין אחד השוטרים בפעיל חמאס שהכיר עוד מימי האינתיפאדה, והבין שמדובר באנשי חוליית עז א־דין אל־קסאם, העוסקים באימונים שיגרתיים לקראת ביצוע פיגועים נגד מטרות ישראליות.

"מדוע לא אמרתם מיד שאתם מהחמאס?" - שאל השוטר כמי שנתפס בקלקלתו והורה לחבריו לעזוב את המקום ולהניח לאנשי החמאס לנפשם.

השבוע חיסלה חוליית חמאס שני ישראלים ברמלה, בלב מדינת ישראל. רק כעבור מספר שעות נתגלו גופות הנרצחים. בשעות הללו הספיקו מבצעי הרצח להימלט, על פי הערכת המודיעין הישראלי, לתחומי האוטונומיה הפלשתינית, ומצאו שם מקלט. טכנית, אומר קצין בכיר ברצועה, יכלו המחבלים הללו לברוח למצרים בכמה דרכים ובקלות. אלא שלקצין ברור, כמו לאנשי המודיעין הישראלים, שהם לא היו צריכים להרחיק עד מצרים כדי להתגונן מאפשרות של מעצר או לכידה בידי זרועות הביטחון הפלשתיניות, ודאי שלא היו צריכים להתאמץ שלא ייתפסו על ידי הישראלים שאינם כבר בשטח.

עבור שני הרוצחים הללו, כמו יתר פעילי החמאס החשודים בביצוע פיגועים בתקופה האחרונה, עזה היא עיר מקלט.

■ ■ ■

המחאות הנמרצות של ישראל בעקבות הרצח ברמלה, זכו לתגובות צוננות וחיוורות מצד ראשי הרשות הפלשתינית ובראשם ראש אש"ף, יאסר ערפאת, שהכריז כי הרצח בוצע על רקע סיכסוך עבודה. אחר כך הוסיף שאם צה"ל בהיותו ברצועה לא יכול היה לשים ידו על מבצעי פיגועים, מה רוצים הישראלים מהמשטרה הפלשתינית שעדיין בחיתוליה. אלא שלישראלים יש תחושה שהמשטרה הפלשתינית כלל אינה מתאמצת לשנות את המצב.

מצד שני, גם מצבה של הרשות הפלשתינית אינו קל, ויש לה סיבות כבדות משקל להתנהגותה.

הזמן, כך התחושה ברצועה, פועל לרעת הרשות הפלשתינית ולטובת החמאס. שלושה חודשים חלפו מאז הגיעו לעזה ראש אש"ף וכוחות הביטחון שלו. שלושה חודשים חלפו מאז נסוג צה"ל מרצועת עזה, ועדיין לא רואים שום סימנים מעודדים שצפוי שינוי. ריח העשן שאפף את העיר הצפופה עדיין עומד באוויר, במיוחד כאשר חולפים ליד מיצבורי האשפה ששורפים התושבים.

השבוע הגיעה לעזה עיתונאית מגרמניה כדי להכין כתבה מורחבת על עזה של היום ועל תהליך השלום. זה היה יום לאחר הפיגוע ברמלה ושבוע לאחר הפיגוע בכיסופים. כתבת שבועון מתחרה מגרמניה ערכה ראיון סטרילי־שיגרתי עם ערפאת. בעוד חבריה, העיתונאים האחרים מהבי.בי.סי והסי.אן.אן, מראים לעולם - כמקובל - את הטקסים והחתימות על החוזים, היא החליטה לחרוג מהמקובל. לאחר שלושה ימים בעזה, במהלכם נפגשה עם אנשי חמאס, עם תושבים פשוטים ועם הרחובות המוזנחים, היא תצטרך, כך היא אומרת, להציג בפני קוראיה מציאות עגומה מאוד. המסר יהיה שבעצם אין שלום והמציאות המיליטנטית באיזור היא בלתי הפיכה.

"היום אני מבינה שמדובר בדו־שיח שמנהלים חרשים, אילמים ועיוורים והמציאות חזקה מהרצון של רבין וערפאת. כשאני רואה את המציאות כפי שנתגלתה לי במהלך שהותי בעזה, אני מבינה שהצגות השלום של רבין וערפאת הן בעצם משחק ב'נדמה־לי'. ויש לי בעיה. הקוראים והעורכים שלי לא יאמינו למה שאכתוב".

"שלום בגירסת החמאס"

ראדי סאפי מוחמר מיריחו היה כלוא 9 שנים באנצאר־ג, משום שניסה לרצוח משתף פעולה. הניסיון נכשל אבל בית הדין הצבאי שלח אותו לתשע שנות מאסר. לפני כשבועיים שוחרר מוחמר. עכשיו הוא רוצה שלום, אבל בסיגנון החמאס. "אני רוצה שלום, אך שלום חוק של החמאס", הוא אומר בלהט. למשפט הזה יש משמעות. הוא לא נאמר כלאחר יד, אלא משקף את תפיסת השלום של החמאס. השקפת עולמם של אנשי הרוח של התנועה ופעיליה, אומרת שהשלום יכול להתממש רק בתנאי אחד - שמדינת ישראל כולה תהיה תחת שלטון איסלמי. ומבחינתם, ברגע שכך יקרה, אין בעיה שהיהודים ישארו לחיות בתחום המדינה.

הגנרל נאסר יוסוף, מפקד כוחות הביטחון הפלשתיניים, אמר השבוע, בעקבות הרצח ברמלה, שאנשיו יכולים להתמודד מול החמאס, לחסל את הטרור, ולבצע את עבודתם על הצד הטוב ביותר. צריך רק הוראה מ"הדרג הפוליטי", אמר. הוא דיבר אמת. המשטרה והמודיעין הפלשתיני מסוגלים לעשות זאת, אבל לשם כך הם צריכים לקבל גיבוי מהיו"ר. כבר בתחילת דרכה הוכיחה המשטרה הפלשתינית בניצוחו של נאסר יוסוף, שכאשר היא רוצה למנוע מהחמאס לעשות משהו - היא מסוגלת לכך. בשבועות הראשונים לכינון האוטונומיה הפלשתינית נתגלה קרע חריף בין נאסר יוסוף לאירגון החמאס, שפתח במסע רציחות של משתפי פעולה עם ישראל. במאבק הזה קיבל נאסר יוסוף גיבוי מערפאת. הוא ניצח והצליח לכופף את ידו של החמאס, שיצא בהודעה חריגה במיוחד לאנשיו: להפסיק לפגוע במשתפי הפעולה. גם לאחר שמשפחות משתפי הפעולה רצחו כנקמה כמה מאנשי עז א־דין אל־קאסם, לא העז אירגון החמאס לצאת נגד יוסוף ואנשיו.

בין החמאס לרשות הפלשתינית פועל מאזן האימה. כל צד משתדל שלא לדרוך על היבלת של השני. לפני כשבועיים, לאחר הפיגועים בכיסופים, פתחה המשטרה הפלשתינית במסע מעצרים נרחב. לזמן מה נדמה היה שהמשטרה הפלשתינית מתכוונת באמת לעצור את פעילות החמאס נגד מטרות ישראליות. בין העצורים היו גם בכירים באירגון, כמו מוחסן אבו עייטה. אלא שתוך זמן קצר שוחררו רוב העצורים.

"להחזיר אדמה בכוח"

משרדו של אבו עייטה נמצא במרכז עזה. איש צעיר ומזוקן שיושב לידו, כנראה מזכירו, אומר בתום השיחה שאם המשטרה הפלשתינית היתה משאירה במעצר את מוחסן עוד כמה ימים, היה תוהו ובוהו בעזה. אנשי החמאס מפגינים ביטחון עצמי, ולמרות הסממנים הריקטטוריים בשלטונו של ערפאת, הם אינם נרתעים מהתבטאויות חריפות נגדו.

"ערפאת לא חזר לעזה כגיבור", אומר מוחסן אבו עייטה, "הוא נכנס לעזה רק משום שהישראלים איפשרו לו זאת. אדמה שנכבשה בכוח צריכה לחזור לבעליה בכוח. בינתיים ישראל היא זו שקובעת בשטח".

גם ד"ר מחמוד אל־זהאר, מראשי החמאס בעזה, מתבטא בחופשיות ואפילו בהתנשאות נגד שלטונו של ערפאת. "המצב בשטח פועל כפי שהחמאס מתכנן. החמאס ממשיך במלחמה הקדושה ופוגע במטרות ישראליות בשטחי האוטונומיה ומחוץ לה. המעמד של החמאס ברחוב הפלשתיני חזק מאוד והמשטרה הפלשתינית צריכה כבר להשתכנע שהצעירים של החמאס לעולם לא ישנו את עמדתם".

למרות הביטויים החריפים, עושים אנשי החמאס מאמצים שלא להיכנס לעימותים מיותרים עם המשטרה והרשות הפלשתינית. "אנחנו מעוניינים בדיאלוג עם הרשות הפלשתינית. אנחנו לא רוצים להתנגש עם המשטרה הפלשתינית משום שזה ישרת רק את הצד הישראלי".

אירגון החמאס פועל גם בגדה המערבית. בשל העובדה שצה"ל נמצא שם, מעדיפות החוליות של האירגון להתאמן ברצועת עזה באין מפריע. בביתו של אחד מאנשי החמאס המוכרים בעזה, תלויה תמונה של שלושה מחברי חוליית עז א־דין אל־קסאם. זו תמונה ערכנית שצולמה באחרונה. פניהם של חברי החוליה אינם מוסתרים בכאפיה, כפי שנהגו אנשי החוליה להצטלם בתקופה שצה"ל שלט ברצועת עזה. אם בעבר לא היה מעז האיש לתלות תמונה כזו בביתו, הרי שכיום אין הוא מוצא בכך שום סיכון.

עיתונאי פלשתיני סיפר לי השבוע שנפגש עם עבד אל־פתח אל־סאטרי, מפקד חוליות עז א־דין אל־קסאם ברצועה ובגדה. השניים מכירים עוד מימי האוניברסיטה בראשית ימי האינתיפאדה. הוא פגש אותו בצהרי היום ברחוב תלאתין בעזה. אל־סאטרי, המכונה "המהנדס", היה סגנו של עימאד עקל, מי שהיה מפקד הזרוע הצבאית

◄

אנשי חמאס עורכים מצעד בעזה. המשטרה הפלשתינית לא נכנסת לעימותים   צילום: גדי קבלו

"היום אני מבינה שמדובר בדו־שיח בין חרשים, אילמים ועיורים, והמציאות חזקה מהרצון של רבין וערפאת. כשאני רואה את המציאות אני מבינה שהצגות השלום של רבין וערפאת הן משחק ב'נדמה־לי'. הקוראים והעורכים לא יאמינו למה שאכתוב"

מחדל קטלני

היה משהו תמוה ואפילו מקומם בהשתלחותו של מפכ"ל המשטרה, אסף חפץ, בקבלנים המעסיקים מסתננים מהשטחים. זה לא שאותם קבלנים אינם ראויים להוקעה. זילזולם החצוף בחוק, תוך נכונות לסכן חיי חפים מפשע, וכל זאת על מנת להמשיך ולגרוף רווחים מניצולו של כוח עבודה זול, בוודאי שמעורר תיעוב עמוק. ובכל זאת היה מקום לצפות שהמפכ"ל לא יסתפק בהכאה על חזותיהם של אחרים, אלא יכה גם על חטא מחדליה של המשטרה עצמה. אחרי ככלות הכל, אם הקבלנים מצפצפים על החוק, מי שאמורה לאכוף אותו עליהם, בין השאר, היא משטרת ישראל, ואם היא איננה עושה זאת - אחריותה המוסרית לתוצאות הקטלניות ברורה וכבדה ביותר.

מחדל המשטרה וגורמי האכיפה האחרים נראה משווע שבעתיים, על רקע האמצעים המיוחדים שהעמיד לרשותם המחוקק. לפני שלוש שנים, עוד בימי שלטון הליכוד, חוקקה הכנסת את החוק המאפשר הטלת קנסות כבדים ביותר על מעסיקיהם של פועלים שהסתננו לתחומי הקו הירוק ללא היתר. מדובר בקנסות מצטברים, המוכפלים שוב ושוב, ככל שגדל מספר הפועלים ובכל שמתארכת תקופת העסקתם. אפשר לקנוס את המעסיק ב־18 אלף שקל על כל פועל, וב־2,000 שקל נוספים על כל יום העסקה. לפני פחות מחצי שנה, אף נקבעו קנסות נפרדים ונוספים על הלנת הפועלים - 1,000 שקל על עבירה ראשונה ו־2,000 שקל על כל עבירה נוספת. על מנת להקל את האכיפה והענישה, אף חרג המחוקק מעקרונות יסוד של המשפט הפלילי: התביעה איננה צריכה להוכיח שמי שהסתיר את הפועלים ידע על כך שהסתננו שלא כדין; הנאשם הוא שנדרש לשכנע את בית המשפט כי נקט אמצעים סבירים לוודא שיש בידי הפועלים היתר שהייה ולינה בישראל.

■

במשטרה נשמעה השבוע הטענה כי קנסות כספיים - כבדים ככל שיהיו - אינם מרתיעים קבלנים אמידים, ומשום כך צריך לעצור ולכלוא אותם מאחורי סורג ובריח. מדהים ואפילו מפחיד, באיזו קלות מדברים אצלנו על נטילת חירותם של אנשים. והרי במדינה מתוקנת, האופציה של שלילת חירות אמורה להיות לעולם אופציה אחרונה, של חוסר ברירה. צריך מידה גדושה של עזות מצח על מנת לטעון שהקנסות הכבדים שבחוק אינם מרתיעים, כאשר כמעט לא ניסו, ובוודאי שלא מיצו, את האופציה להטילם.

חישוב קל ומהיר מלמד, כי כאשר תופסים באתרי בניה של קבלן פלוני ארבעה פועלים ללא היתר, ומתברר כי הוא העסיק ו/או הלין אותם למשך שבוע, אפשר לקנוס אותו בכמה מאות אלפי שקלים. האם רוב הקבלנים יכולים להתיר לעצמם לזלזל בסכומים כאלה?

יתרה מזאת - את הקנסות האימתניים הללו ניתן להטיל לא רק על הקבלן עצמו, אלא גם על כל אחד מעובדיו השכירים (למשל, מנהל העבודה באתר), שידע או היה אמור לדעת על העסקת המסתננים, ולא נקט אמצעים סבירים על מנת למנוע אותה. ובכלל, לא רק בענף הבניה מועסקים פועלים מזדמנים מהשטחים, אלא גם, למשל, במסעדות ובבתי קפה. האם עבור הבעלים והמנהלים של כל המקומות הללו, קנסות ברבבות שקלים אינם עונש מפחיד ומרתיע?

האם מישהו שמע על קבלן או מנהל עבודה באתר בניה, או על מסעדן או מנהל בית קפה, שנקנס אף בחצי או ברבע מן הסכומים הנקובים בחוק? לא פלא שלא שמענו, משום שגורמי האכיפה - במידה שהם בכלל נקפו אצבע למניעת ההעסקה הבלתי חוקית - מיקדו את פעילותם והכבידו את ידם לא על המעסיקים היהודים, אלא דווקא על המועסקים הפלשתינים. זה לא צודק, ובוודאי שלא חכם. מבחינה מוסרית, חטאו של אזרח ישראלי, המסתיר מסתנן מעיני ממשלתו שלו, רק כדי שיוכל להמשיך ולהעסיקו בתנאים מחפירים, נראה כבד לאין־ערוך לעומת חטאו של הפועל הפלשתיני אשר מפר את החוק כדי למנוע חרפת רעב ממשפחתו. וזה מוביל במישרין גם לשיקול המעשי: לפועל הפלשתיני אין בעצם מה להפסיד. מי שהרעב של ילדיו גורם לו להשכים קום בשעות הקטנות של הלילה, על מנת לעבור אין־ספור טירטורים והשפלות בדרך לפת הלחם, לא יירתע גם מהסכנה התיאורטית של קנס, שממילא אין לו ממה לשלמו, ושהסיכויים שייגבה הלכה־למעשה שואפים לאפס. לעומת זאת, מיצוי הדין - ודווקא במישור הקנסות הכספיים - עם המעסיקים היהודים, עשוי בהחלט לעורר אצלם הירהור שני באשר לכדאיות הכלכלית שבהמשך הציפצוף על החוק.

■

אך, כאמור, ההיגיון הזה לא פעל אצל רשויות האכיפה. העיוות המוסרי והמשפטי שבהכבדת היד דווקא על המועסק המנוצל ולא על המעסיק המנצל, חילחל גם לבתי המשפט. הנה דוגמה מן הכרוניקה העיתונאית: באפריל 1994, בעיצומו של סגר על השטחים, נתפס הפועל נאדל אבו עלאן מדהריה, מסותר בתוך המקרר(!) במסעדה שהעסיקה אותו בבאר־שבע. גם הוא וגם המסעדן הובאו לשיפוט מהיר בפני שופטת השלום שרה דוברת. על הפועל הפלשתיני השופטת גזרה קנס של 3,000 ש"ח ואילו על מעסיקו היהודי (שהכנסתו ורמת חייו גבוהות, מן הסתם, פי עשרה לפחות), 2,500 ש"ח בלבד (כאשר החוק מאפשר, כאמור, לקנוס אותו ב־18 אלף ש"ח). נדמה שהעוול והאווילות מדברים כאן בעד עצמם.

אין זה כמובן התחום היחיד שבו אנו נתקלים במחדלי אכיפה של החוק על יהודים לעומת פלשתינים, ובאפליה בוטה בטיפול המשפטי בעברייני שני העמים (ראה דו"ח ועדת שמגר). מתברר שגם ברמלה, כמו בחברון, עלול להיות לכך מחיר דמים כבד.

(המשך מהעמוד הקודם)

של החמאס וחוסל. אל־סאטרי ירש את מקומו. הוא נחשב למבוקש מספר אחד. באותם ימים היה אל־סאטרי בלתי ניתן להשגה והעיתונאי הפלש־תיני לא יכול היה לדמיין בחלומותיו לפגוש את האיש ברחוב. הפגישה בין העיתונאי הפלשתיני והמחבל מספר־1 בצהרי היום בעזה, מצביעה על חופש הפעולה שממנו נהנים כיום המחבלים ברי־צועה.

סעוד אבו רמדאן, עיתונאי פלשתיני ואינט־לקטואל, חי טוב בעזה. יש לו אשה, ביסאן, ושתי בנות, תאומות בנות שלוש. הוא מתגורר בדירה מרווחת, עובד עם סוכנויות זרות ומרוויח היטב. במיגבלות הקיימות ברצועת עזה חיה משפחת אבו רמדאן בעושר. "אני מקווה שיהיה עתיד טוב לבנות שלי", אומר סעוד, "אני מאמין שמדינת פלשתין תהיה פעם דומה לישראל, אנגליה וצר־פת". אנשי החמאס לא ימצאו אצלו אוזן קשבת.

אבל חייו של סעוד טובים בהרבה בהשוואה לרוב תושבי הרצועה. ולא רק אורח החיים שונה, גם המטרות אינן זהות. אוהדי החמאס הם אנשים המתפרנסים ברוחק. הרשות הפלשתינית מתקשה לפתור את בעיותיהם הכלכליות הקשות, וככל שהזמן חולף, המצב מחמיר ואמון התושבים בר־שות הפלשתינית יורד. ואם לא די בכך, שופכים אנשי החמאס שמן על המדורה. כך, למשל, אומר ד"ר אל־זהאר על תיפקוד הרשות הפלשתינית: "העם הפלשתיני יודע היטב שמאז שהיא החלה לפעול ברצועה ועד היום, הרשות הפלשתינית לא שינתה דבר לטובה".

המציאות היא אכן שהרשות הפלשתינית מתקשה לנהל את רצועת עזה. האבטלה גואה, המצב הכלכלי מחמיר. רק באחרונה החליט ערפ־את לקצץ את משכורותיהם של השוטרים הפלש־תינים ב־50%.

התוצרת הגרועה לרצועה

כיום מקבל שוטר פלשתיני כ־300 דולר בחורש. גובה התשלום על שכירות לדיור מגיע ל־200 דולר. ב־100 הדולרים הנותרים עליו לקיים את עצמו ואת בני משפחתו במשך חודש. התוצאה הראשונה: מתרחבת תופעת מתן השוחד לשוטרים.

רוב תושבי עזה הם מובטלים, וגם מי שעוב־דים בישראל מקבלים שכר נמוך. הפער בין הע־שירונים העליונים לתחתונים ברצועה גדול מאוד והוא גורם לתיסכול רב. לכך יש להוסיף את הבירוקרטיה הפלשתינית, המקשה על החיים. מתן אישורי עבודה בישראל, למשל, עובר דרך ועדת הקישור הפלשתינית ומשם לאישור ועדת הקישור הישראלית. אחר כך חוזרת הניירת לר־שות הפלשתינית ומשם היא מגיעה לידיו של הפועל הפלשתיני. התהליך המייגע נמשך לפ־חות שבועיים, זמן יקר לאדם שמשפחתו על סף הרעב. לכך יש להוסיף גם את יוקר המחיה בעזה. באחרונה אישרה ממשלת ישראל לחקלאים בעזה לייצא את תוצרתם לישראל. מטבע הדברים, הס־חורה הטובה נמכרת בישראל ואילו הסחורה הג־רועה נמכרת ברצועה. ואף על פי כן, מחירה בשוק המקומי גבוה מאוד. למשפחה בת עשר נפשות המשתכרת מעט כסף, התייקרות כזו יכו־לה להיות קריטית.

את המצב מנצל אירגון החמאס. יותר ויותר אנשים מקבלים סיוע מהאירגון והופכים לאוה־דיו. המשטרה הפלשתינית אינה יכולה לעשות דבר, עד כדי כך שלאחר הפיגוע בכיסופים, כא־שר פתחה המשטרה הפלשתינית במיבצע מעצ־רים של אנשי החמאס, נתקלו קציני המשטרה לא פעם בהתנגדות מצד שוטרים פלשתינים לעי־צור חשודים מקרב החמאס.

בכיר באש"ף שהגיע עם ערפאת מטוניס לר־צועה, אומר שהוא מתקשה להסתגל לחיים הע־כורים בעזה. בטוניס היתה לו וילה מפוארת ושני חדרי אמבטיה. כמו יתר הבכירים, גם הוא מתק־שה להסתגל לתרבות החרשה והנוקשה של הפ־לשתינים ברצועה. "בטוניס היו לנו חיים יפים, וכאן בעזה, מה יש להשוות"?

ביום מן הימים, הוא רומז, נעביר את מרכז אש"ף לרמאללה, שהיא עיר יותר תרבותית ונו־חה. אם כך יקרה, תתרחק הרשות הפלשתינית מההמונים עוד יותר. גם כך רואים תושבי הרצו־עה את מכוניות הפאר של הבכירים, והמראה מנקר את העיניים הפלשתיניות הרעבות.

ומבחינת החמאס, זה המצב האידיאלי. האהד־דה אל האירגון גוברת וערפאת חושש מעימו־תים. גם כשנאסר יוסוף מעוניין לנהוג בנוקשות כלפי החמאס, יו"ר אש"ף מרסן אותו, ומבחינתו, שווה לשלם את המחיר של הפיכת עזה לעיר מקלט למחבלי החמאס.

אלי בוהדנה

מי

נדב העצני

שבוע קשה עבר על יאסר ערפ בעוד יצחק רבין מנסה לדחוף : למלא את הבטחתו להילחם בחו היה ראש אש"ף טרוד בחשאי, כמ לבלום את המלחמה שפרצה בתוך שור פנימה. זה שבועות רבים שהיריבות הפני ושיטות המנהיגות המוזרות של היו"ר, מאי לפרק את אשליית האחדות של המחנה. ב האחרונה זה קרה, בכפר בית־ליד שבא טול־כרם. האלימות פרצה אל פני השטח וג מחיר דמים - הרוג ו־6 פצועים.

על מה שבדיוק קרה שם בבית־ליד נשמ הרבה גירסאות, אבל על המרכיבים הבסי ועל התוצאות - אין כל מחלוקת: אנשי יחידות של ערפאת - "הביטחון המסכל" (אל־וקאי) ו"המשמר הנשיאותי", (אמן אל־ריא פתחו באש זו על זו, בעקבות סיכסוך על עמ כוח. האש שפרצה בבית־ליד מאיימת לפו מלחמת כל־בכל בין המנגנונים השונים שה ערפאת בשטח, ולסכן אפילו את כסאו.

העובדה שהתבערה פרצה באיזור טול־כ היא מקרית לחלוטין, שכן סיכסוכים דומ מתנהלים בבית־לחם, בביר־זית, בשכם והיכן ש גם לכינון מועצת העיר החרשה ביריחו במה השבוע, יש שורשים מדאיגים מאוד מבחינתו ש אבו עמאר. גם כאן, כפי שיוסבר בהמשך, נא היושב ראש לפעול, על רקע פריקת עול מסוכנת בתוך המשטרה והרשות הפלשתינית.

המתיחות באיזור טול־כרם אינה חדשה. ערב כינון האוטונומיה כבר פרצו שם סיכסוכים אלימים, בין ראשי משרדים מתחרים של ארגון הפת"ח. אולם לירידה זו נוסף מימד טרי נוסף, כשהגיעו לשטח ראשי המיליציות מטוניס, בראשם ג'יבריל רג'וב.

רג'וב הוא העומד בראש מנגנון "הביטחון המסכל", שאנשיו היו מעורבים בתקרית הירי בבית־ליד. ההרוג, ניזאל אל־חולי תושב הכפר אירטח, היה ידוע כפעיל מרכזי של רג'וב בסביבה. אגב, אחיו של ההרוג, ג'מיל שחאדה, הוא פונקציונר בכיר במטהו של ערפאת, המכהן כמזכ"ל "חזית השיחרור הערבית". רק לאחרונה חזר לשטחים, לאחר שגורש לפני שנים. לייחוסו הרם של ההרוג היתה ללא ספק השפעה על עוצמת התבערה שפרצה.

חזרה לג'יבריל רג'וב. למרות שזה קבע את מטהו ביריחו, הוא עושה מאמצים כבירים להשתלט בפועל על כל רחבי יהודה ושומרון, עוד לפני שהרשות הפלשתינית תקבל אחריות רשמית שם. הוא מגייס אנשים למנגנוניו, מתערב בסיכסוכים ומופיע בלילות בנקודות רגישות, בראש דבוקות של צעירים מזויינים.

הסתערות על מטה הפת"ח

אולם, ג'יבריל אינו השחקן היחידי בשטח. לצד יריביו הוותיקים צצו לאחרונה גורמים חדשים, שגם הם הגיעו עמו מטוניס. הסיכסוך באיזור טול־כרם נבע מניסיונו של גורם חדש להשיג דריסת רגל בצפון השומרון. זה, תת־אלוף (עמיד) טוניסאי בשם באסל אבו אל־עבד, החל לנהל באיזור את אותה פעילות שלטונית שאפיינה את מחנה רג'וב. הוא גייס פעילים, הזמין את עצמו לכפרים, החל לתווך בסיכסוכים ואט־אט בנה מחנה תומכים.

בדיוק בדרכו של עמיתו מהצפון. הוא ליישב סיכסוכים ולגייס פעילים. בשבוע ש כשפקעה סבלנותו של רג'וב, הוא ה בבית־לחם מוקף בעשרות תומכים מז ואיים על התת־אלוף במלחמה. נכון ל כתיבת הכתבה, עדיין לא נודע על תוצאות הולדתו של ישו, אבל מכל עבר פרצו סיכ אלימים נוספים. כך בכפר נחלין, בבית־ג'אלה, ובמקומות נוספים.

ובתוך היריבות הזו יצא השבוע סביחאת, מגורש לשעבר המכהן כ מרכזי במנגנון הפת"ח, בהודעה פומבית מנגנוני הביטחון של רג'וב ויריביו. סביחאת וחברו מרוואן ברגותי, שהוא מספר 2 הפת"ח ביו"ש, היו אמורים לצאת דרמטית משותפת נגד ג'יבריל רג'וב ניהול הדברים בחצרו של היו"ר הפו לבסוף הסתפקו בהודעתו של סביחאת.

סביחאת וברגותי נמנו עד לפני זמן על מקורביו של רג'וב. יציאתם נגדו את ההתמרמרות הגוברת, גם בתוך הפת"ח על מלחמת המיליציות מקרה, גם כאן עדיין לא נאמרה המילה

לטיפות והצלפות

דוגמה מאלפת לגילויי באחרונה, היא סיפורו של אלוף־משנה ארשד, עד לפני שבוע הקצין הממונה על יריחו. ארשד הסתבך בסיכסוך על בעיר התמרים. לפרטי הסיכסוך משמעות, פרט לעובדה שבשלב מסויים בו חאג' איסמעיל ג'אבר, מפקד ה הפלשתיניים ביריחו. ארשד הגיע ל בגייסותיו של חאג' איסמעיל והיה דבר. אולם משקיבל פקודה מהחאג' דעתו, ואחר כך זכה להודעת פתאום שהוא אינו סר יותר למרותו של

הצבאי. מעתה, הבהיר, הוא בכלל כפוף לסאאב עריקאת, השר הממונה על העיריות באוטונומיה.

איסמעיל ניסה לכפות את מרותו ואז גילה כי צמחה נגדו קואליציה משולשת - ארשד, עריקאת ומיודענו ג'יבריל רג'וב. הקואליציה החזיקה מעמד גם לאחר שהחאג' קיבל גיבוי לעמדתו מיאסר ערפאת, וגם לאחר ש"בית המשפט הגבוה" בעזה פסק בנושא המים בניגוד לעמדתו של ארשד. הקצין הממונה קיבל הוראה להתייצב אצל הנשיא בעזה וסירב, בעוד אנשיו של ג'יבריל רג'וב מארגנים שביתת מסתר כפויה ביריחו, לאות הזדהות עם ארשד. אגב, רג'וב ועריקאת התקפלו לבסוף ולא העזו להיכנס לעימות ישיר עם היו"ר. מה שהניע אותם היתה רק היריבות עם חאג' איסמעיל.

סופו של הסיפור מוזר, ארשד הובל לערפאת תחת משמר צבאי ושם קיבל כנהוג, לטיפה והצלפה. הוא הודח ממישרתו, אבל הועלה בדרגה וקיבל תואר חסר כל משמעות, של אחראי על העיריות היכן שהוא. היו"ר גם איפשר לו להציג את ההדחה כמעבר מתפקיד לתפקיד. היה מי שעזר לו לארגן לעצמו חגיגה רבת משתתפים לרגל הדרגה והמינוי החדש, ואחר כך הוא נעלם אי שם בחוצות ג'נין, עיירת נעוריו. בתום המשבר מונתה אותה מועצת עיריה חדשה, ובה שני חברי חמאס, שכינונה זכה השבוע להבלטה בעיתונים.

המעניין בפרשה הוא הנורמות השלטוניות שהיא חושפת. מי מפקד על מי, מה כוחו של הצבא מול הרשות האזרחית, ובכלל, מי הבוס? כל זה הולך ונעשה פחות ופחות ברור.

החמאס. לא פותחים חזית

ובתוך המאמץ האין סופי להשליט סדר במהומה הפנים־אש"פית, הבהיר השבוע ערפאת למקורביו, כי אין לו כל כוונה לפתוח חזית מול החמאס. לדברי אחד המקורבים, הגיע ערפאת למסקנה, כי כל עימות עם הזרמים האיסלמיים עלול לפרק את כוחות הצבא הפלשתיניים.

דו"חות סודיים של אבו עמאר מצביעים על אחוזי תמיכה מבהילים בחמאס, הן בקרב כלל האוכלוסיה העזתית, וחמור מזה, בקרב החיילים הפלשתינים עצמם. "ערפאת יודע שאם הוא יבצע את מה שישראל דורשת ממנו, כלומר יאסור ויסגיר את עז א־דין אל־קסאם - הוא יגרום למלחמת אזרחים. יותר מזה, רבים מהחיילים שלו יערקו לכוחות האיסלמיים על נשקם", טוען המקורב. "החיילים אומרים בשיחות רבות, אנחנו באנו הנה להילחם נגד ישראל, לא נגד האחים שלנו".

ובתוך המהומה נפגש ערפאת השבוע עם ראשי החמאס בעזה. בשל אי נכונותו להיאבק בהם היתה לו משאלה אחת מרכזית - 'בבקשה, אל תתקפו את היהודים בתוך השטח שלי - בעזה ויריחו. תתקפו בגדה, בישראל, אהלן וסהלן, רק אל תעשו לי כאן צרות'.

האם יצליח יו"ר אש"ף להמשיך להחזיק במקלות בכל קצותיהם, גם לפשר בין המנגנונים הניצים, גם להשליט את מרותו על הכוחות הפלשתיניים, גם להימנע מכסאח עם החמאס, וגם להמשיך לקבל מישראל את יתר השטחים והסמכויות? אם כן, הוא יזכה ליותר מפרס נובל, הוא ישבור מן הסתם את שיא הלוליינות של גינס.

הפרוע של עזה

"ערפאת יודע שאם הוא יבצע את מה שישראל דורשת ממנו, כלומר יאסור ויסגיר את עז א־דין אל־קסאם – הוא יגרום למלחמת אזרחים. יותר מזה, רבים מהחיילים שלו יערקו ויצטרפו לכוחות האיסלמיים על נשקם"

מהומות בחצר האחורית של ערפאת. יו"ר האוטונומיה בחר בשיטת הפרד ומשול: כמה מנגנוני ביטחון שכל אחד מהם נלחם בשאר, וכך נותר הוא עצמו בטוח. אלא שבימים האחרונים יצא המאבק מכלל שליטה וכולם יורים בכולם ■ בינתיים החמאס זוכה לאחוזי תמיכה מבהילים, וערפאת המבוהל מציע להם פשרה: בצעו פיגועים בשומרון ובישראל, "רק אל תעשו לי צרות בעזה וביריחו"

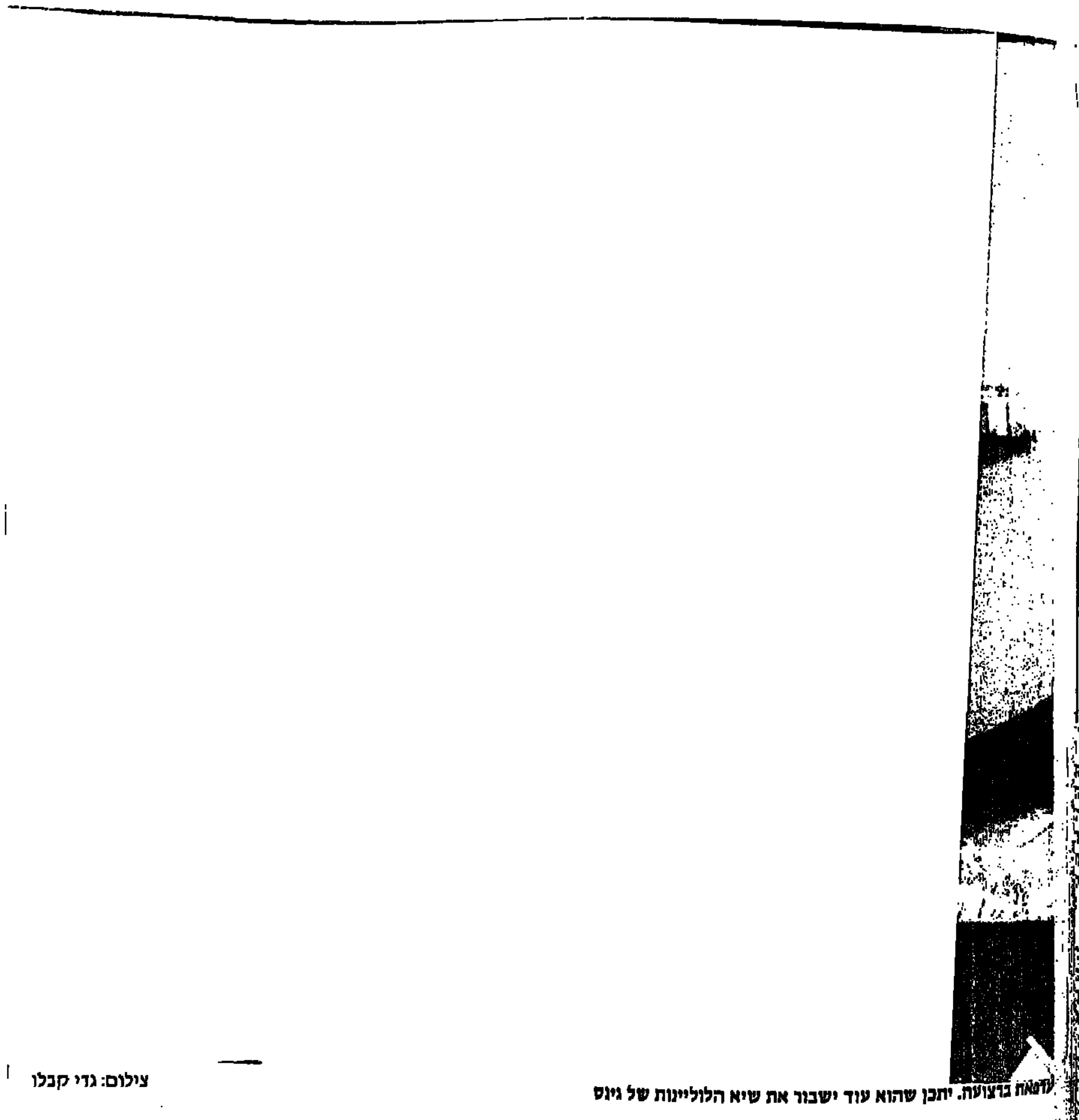

צילום: גדי קבלו

ערפאת ברצועה. יתכן שהוא עוד ישבור את שיא הלוליינות של גינס

Lenco - לנקו - דור הטלויזיה - Lenco
ART LINE - SOFT LINE
הגיעו מאירופה לישראל !!
... הרשות להגנת הצרכן: טלויזיה, הטלויזיה הנמכרת ביותר בישראל היא מתוצרת לנקו...(2.1.94 הארץ, 3ג)
★ 90 תחנות קבועות ★ שלט רחוק ★ היפרבנד מלא לקליטת שידורי כבלים ★
★ מסך שטוח חדיש ביותר סופר כהה בשיטת BLACK MATRIX להשגת תמונה ברורה וחדה F.S.T. תוצרת גרמניה 1994 ★כניסה לאוזניות ★
★ תצוגת ביצועי המכשיר על המרקע (O.S.D.) ★ EURO SCART / חיבור 21 פינים ★ המכשיר מיוצר באירופה ★
★טלטקסט עברי מהיר בעל זיכרון פנימי של 4 עמודים FAST TEXT ★ רמקולים צדדיים אנכיים לקבלת הצליל המושלם ★

28"
טלויזיות לנקו - Lenco - מיוצרות באירופה וד. קוריאה!!!
יבואנים בישראל: מיה אלקטרוניק בע"מ רח' בר-כוכבא 12 חולון טל: 03-5569494 (8 קווים) פקס- 03-5569570
מפיץ בלעדי ארצי סטריאו לרכב Lenco רדיו מרס בע"מ רח' בן-אביגדור 4 ת"א.
סוכנות בלעדית חולון בת-ים: "סטריאו דיסק"חולון רח' חנקין 71 טל: 03-5569577 * סוכנות בלעדית רמת גן: "סטריאו דיסק" ר"ג טל: 03-6130967 * סוכנות בלעדית ראשל"צ: עלפי הרצל 103 *
סוכנות בלעדית אריאל: ברק אלקטרוניקה מלון "אשל השומרון" * סוכנות בלעדית רעננה: נ.א. שקד, התעשיה 15 רשת טרקלין חשמל * רשת שא"ל - תעשיה אוירית * ובחנויות המובחרות *
טלויזיות * מערכות סטריאו * קומפקט דיסק * מיקרוגל * רדיו טייפ לרכב * וידאו

האם תעלומת המטוס הישראלי [illegible] השייר עומדת בפני פתרון? [illegible] פירסום ראשון

המטוס האבוד
נלו

27 שנים, [illegible]
שלה, מה שנראה כשלד של מטוס פייפר ■ א[illegible]
הדייגים לא מצאו עניין במה שנראה להם כשבר מ[illegible]
ממלחמת העולם השניה, השליכו את ערימת הפח ח[illegible]
לים ושכחו מכל העניין ■ רק שוליית דייגים ש[illegible]
איתם, התקשה לשכוח את האירוע, ולפני 7 שנים ס[illegible]
אותו לראשונה לאיש רשות העתיקות שביקר בנמל
■ סיפורו המדהים והלא־פתור של הפיירצ'יילד האבו[ד]

הטייס דוד שפרינצק

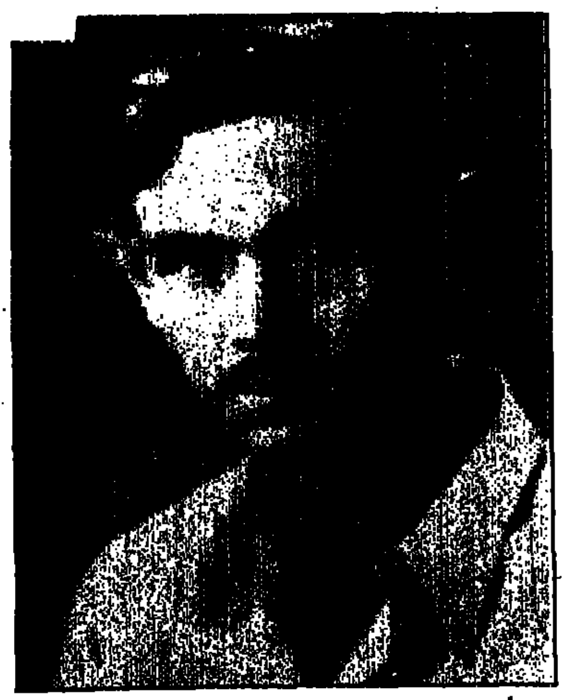
מטילן פצצות מתיתיהו סוקניק

ששון דדוש. "בגללי, ממש בגללי, למשפחות האלה אין קבר היום להניח עליו זר"

צילומים: רובי קסטרו

דורית גבאי

העוגן לא התרומם. הוא נותר תקוע בקרקעית הים, בעומק 22 מטר, בין חוף פלמחים לראשון לציון. שישה דייגים שהו על הספינה "נורה", באותו לילה קיצי, לפני 27 שנה, בשנת 1967. זה קרה לפנות בוקר. הדייגים העייפים העלו את הרשת העמוסה בדגים, שנפרשה מספר שעות קודם לכן, ועמדו לשוב לחוף, למכור את הסחורה. אבל אז, העוגן, משום מה, לא התרומם. שוב ושוב הם התאמצו, ללא הצלחה. במהלך הניסיונות לחלץ את העוגן, הספינה נטתה הצידה, כמעט התהפכה.

חלפה רבע שעה, והדייגים היו על סף יאוש. ודווקא אז, בניסיון האחרון, חולץ העוגן ממעמקים, והחל מתרומם מעלה לאט לאט. הוא היה כבד, הרבה יותר ממשקלו הרגיל. מה יכול היה להכביד עליו?

בדימיונותיהם של הדייגים כיכבה תיבה גדולה ועתיקה, עמוסת מטבעות זהב, או אולי איזה חפץ עתיק יקר ערך. אבל אז נגלה לנגד עיניהם המופתעות שלד של מטוס פייפר, תלוי על שיני העוגן.

"ראיתי אותו ממש ברור", משחזר אחד הדייגים, ששון (שישו) דדוש, בן 48, תושב יפו. "אני זוכר שבאותו לילה הים היה שקט ולא היה ירח. אבל בגלל האור של הלוקסים (פנסים המורכבים על דפנות הסירה, המפיצים אור שמושך אליו את הדגים – ד.ג.), יכולתי לראות את הפייפר בבירור. חשבנו שזה מטוס ממלחמת העולם השניה, או שמישהו פשוט רצה להיפטר מהגרוטאה הזו. אף אחד מאיתנו לא דימיין לעצמו שבמטוס הזה קשור גורל של בני אדם, היסטוריה, סיפור אנושי, טרגדיה. אני אישית מאוד התרגשתי כשראיתי את המטוס במים, אבל לדייגים האחרים זה לא עשה שום דבר.

"הייתי הדייג הכי צעיר בספינה. הפועל השחור הקטן, המשוט. לא היתה לי מילה. הדייגים זה עם פרימיטיבי, עם הרבה אמונות טפלות. הם מאמינים שאם שורקים בלב הים, יבואו דולפינים, ואם דייג שכב עם בחורה ולא התקלח לפני שיצא לים, או הוא יטבע. בגלל שאכלתי שרימפס וקלמרי – הדייגים אמרו שאני מביא מזל רע.

"ואז, כשהם אמרו לי לזרוק את העוגן בבת אחת למים, כדי שהמטוס ישתחרר, לא היתה לי ברירה. לדייגים אז לא היה יצר סקרנות. מבחינתם, אם זו לא תיבת אוצרות, אז למטוס פייפר יש אותה חשיבות כמו סיגריה שהוציאו מהמים. אני לא יכולתי להתעקש, לפצות את הפה, ולהגיד להם שכדאי לגרור את הפייפר לחוף, או לפחות לסמן את האיזור כדי שנוכל לדווח על המיקום שלו. פשוט עשיתי מה שאמרו לי וזרקתי את העוגן בחזרה. אני זוכר איך המטוס התחיל לשקוע שוב. הוא דאה בתוך המים לאט לאט, כמו בהילוך איטי, ומעליו נוצר ענן רחב ועבה של אבק".

"האיש הסתכל עלי בהלם"

הדייגים שבו לחוף והחלו פורקים את הסחורה. הם לא דיווחו על האירוע לרשויות המתאימות. אפילו לא סיפרו לחבריהם. גם שישו הדייג נעל את הסיפור הזה במאגר החוויות הרבות שצבר במשך השנים בלב הים, ושם הסיפור הזה היה נותר לעד, אלמלא פתח שישו את פיו במקרה, לפני שבע שנים.

"הגיע אז לנמל יפו איש מטעם אגף העתיקות", הוא משחזר. "לפעמים הם היו מגיעים לנמל כדי לשאול אם הדייגים מצאו בים משהו מיוחד. גם האיש הזה, אני לא זוכר איך קוראים לו, הסתובב בין הדייגים וביקש מהם שידווחו לו אם הם ימצאו איזה חפץ בעל ערך, או סתם משהו שנראה כמו עתיקה, והבטיח שאם זה יהיה חפץ מיוחד, הוא ישלם תמורתו.

"אני הייתי עובד על הספינה כשהוא הסתובב בנמל, אבל ככה, לרגע, הרמתי את הראש ואמרתי לו: 'ווא'אללה, חבל שלא באת לפני 20 שנה. מצאתי מטוס פייפר במים. בטח הייתי מקבל עליו הרבה כסף, והיום לא הייתי צריך לעבוד כאן כל כך קשה'. האיש של אגף העתיקות הסתכל עלי בהלם. היה ברור שגיליתי לו איזה תגלית חשובה, מסעירה. הוא רצה לדעת כמה שיותר פרטים על המטוס והמקום שראינו אותו, ואז סיפר לי שחיל־האוויר איבד את הפייפר הזה בשנת 48'. הוא רשם את הכתובת שלי ואמר שבקרוב מאוד יבואו אלי אנשים מחיל־האוויר. הבטחתי לו שאשתף איתם פעולה".

כבר למחרת בבוקר התדפקו על דלת ביתו של שישו, ביפו, שני נציגים מטעם יחידת איתור נעדרים של חיל־האוויר.

"הם ביקשו ממני להצטרף אליהם לבסיס חיל־האוויר בשדה דב, לצורך חקירה. הם הראו לי דגם קטן של מטוס פייפר, שהפרופלור שלו היה עשוי עץ. אמרתי להם שהמטוס שראיתי בים דומה לדגם הזה. אחר כך הם חקרו אותי וביקשו לדעת אם היו על המטוס סימני זיהוי, מספרים או סמל מסויים. כמובן שאחרי 20 שנה לא הצלחתי להיזכר. החוקרים ביקשו ממני לבוא איתם למומחה לטיפול בהיפנוזה, אבל גם החוקר לא הצליח להוציא ממני פרטים נוספים. אחרי כמה ימים יצאתי עם החוקרים לים,

◄

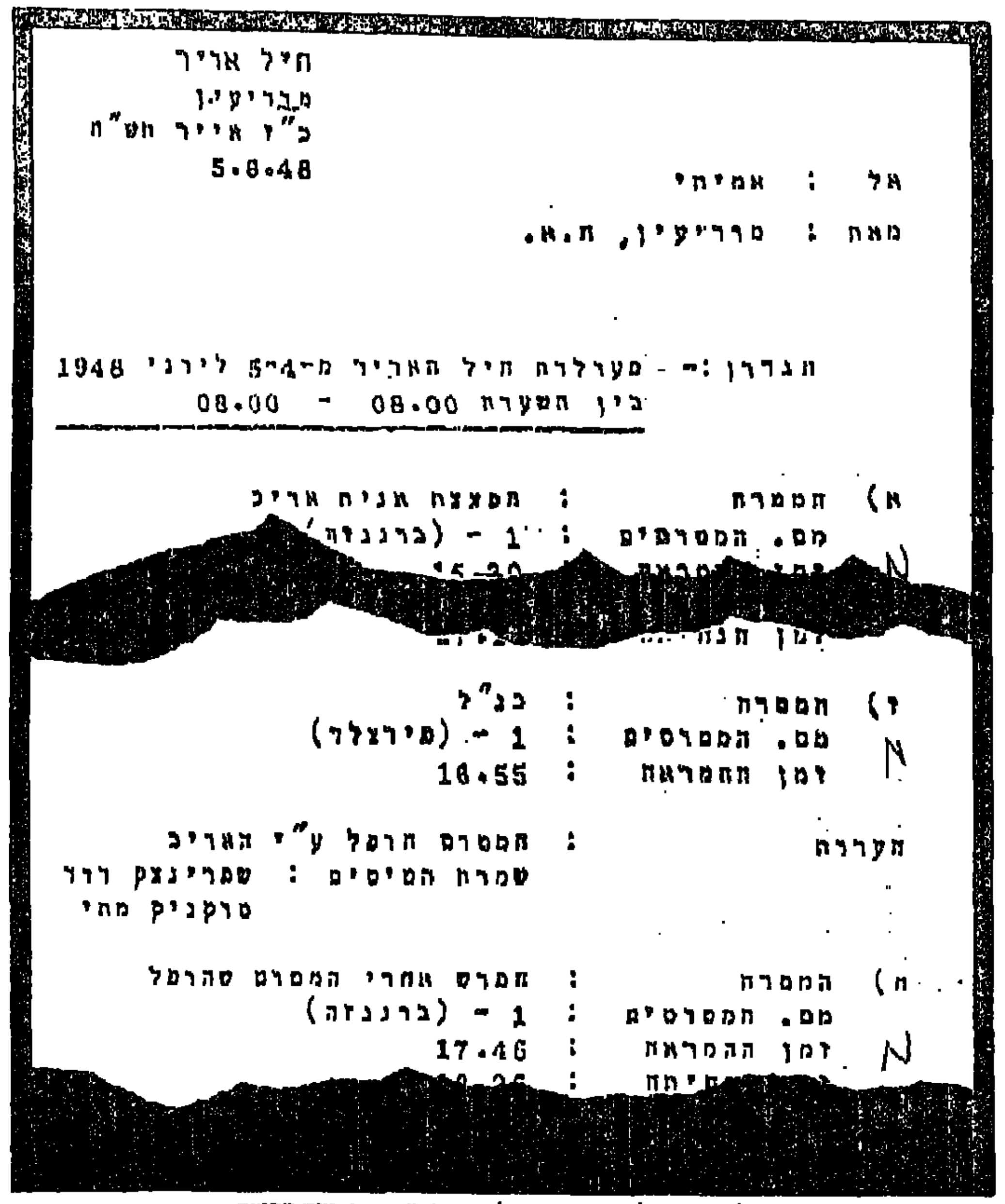
חיל אויר
מבריעין
כ"ז אייר תש"ח
5.6.48

אל : אמיתי

מאת : מבריעין, ח.א.

הנדון :- פעולות חיל האויר מ-4-5 ליוני 1948
בין השעות 08.00 - 08.00

א) המטרה : הפצצת אניות אויב
מס. המטוסים : 1 - (ברננזה)

ד) המטרה : כנ"ל
מס. המטוסים : 1 - (פירצלד)
זמן ההמראה : 16.55

הערות : המטוס הופל ע"י האויב
שמות הטיסים : שפרינצק דוד
סוקניק מתי

ח) המטרה : חפוש אחרי המטוס שהופל
מס. המטוסים : 1 - (ברננזה)
זמן ההמראה : 17.46

קטע מיומן אגף המודיעין על האירוע. לא נרשם מדוע לא נימשו שברי המטוס מהמים

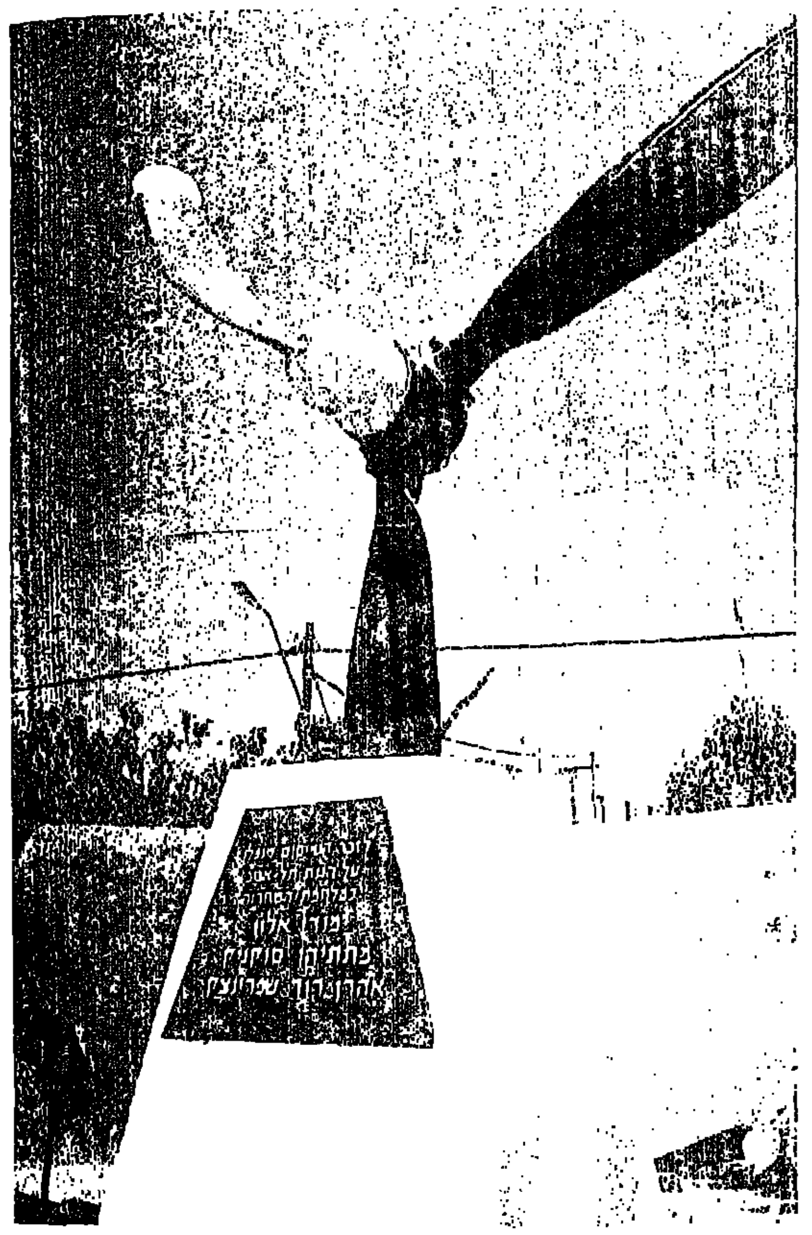
האנדרטה לזכר מתי סוקניק, דוד שפרינצק ומודי אלון, במועדון הנוער העובד ברמת הטייסים

(המשך מהעמוד הקודם)

לאיזור שבו בערך ראיתי את הפייפר, אבל בגלל שהייתי דייג מתחיל כשראיתי את המטוס, לא יכולתי לכוון אותם לנקודה המדוייקת בים. בכלל, באותה תקופה, הדייגים היו מנווטים לפי השמש. לא ידענו מה זה צפון, מזרח, או מצפן. לא ידענו לנווט לפי הכוכבים".

רק בעקבות החקירה, נודע לשישו כי מטוס הפייפר שהוא מצא בדרך נס בלב ים, ובתמימות השליך חזרה למעמקים, אינו "גרוטאה ממלחמת העולם השניה". צוות היחידה לאיתור נעדרים של חיל-האוויר ביקש לברר: האם היה זה אותו מטוס מדגם פיירצ'יילד, שהופל בשנת 1948 בידי אוניות מצריות, בדיוק באותה נקודה שבה נמצא הפייפר על ידי הדייגים. באותו מטוס נהרגו שניים מראשוני צוות חיל האוויר: הטייס דוד שפרינצק, בנו של יו"ר הכנסת הראשונה, יוסף שפרינצק ז"ל, ומטילן פצצות, מתיתיהו סוקניק, אחיהם של שחקן הקאמרי יוסי ידין, והרמטכ"ל לשעבר, ולימים סגן ראש הממשלה, יגאל ידין ז"ל.

"אוניות מלחמה ליד תל-אביב"

זה קרה ביום שישי, 4 ביוני 1948, בשעת צהריים. שלוש פריגטות מצריות, בהן אוניית הדגל 'האמיר פארוק', עשו דרכן לעבר חופי תל-אביב, במטרה להפגיז את העיר. אוניות המלחמה היו כבר במרחק חמישה ק"מ מהחוף, קצת דרומית לתל-אביב, כשהתגלו.

באותן דקות סעד הצוות של בסיס שדה דב, בקפה כסית בתל-אביב. במקום היה גם המפקד הראשון של הבסיס, אל"מ (מיל.) בוריס סניור.

"אז לא היה חדר אוכל בבסיס, ולכן קיבלנו מהצבא תלושים שאיפשרו לנו לאכול בקפה כסית", הוא משחזר. "פתאום, אני לא זוכר באיזו שעה בדיוק, אבל זה היה בצהריים, מישהו במסעדה קרא לי ואמר שיש שיחת טלפון דחופה. על הקו היה קצין מהמטכ"ל שריווח לי כי שלוש אוניות מלחמה מצריות מתקרבות לעבר חופי תל-אביב, ונמצאות בקו אלכסוני קצת דרומה לעיר. לא היו אז רדארים, וכנראה שהתצפיתנים גילו את האוניות רק כשהחלו להתקרב לחוף. כמובן שזה היה כמעט מאוחר מדי. מיד עזבתי את כסית ויצאתי לכיוון שדה דב".

גם מתיתיהו סוקניק היה בין הסועדים בכסית. הוא הבחין במפקד שלו שעוזב את המקום בחופזה, ויצא בעקבותיו. "תן לי לנהוג בג'יפ שלך", הפציר סוקניק בסניור. תוך שניות הוא כבר התניע את הג'יפ של המפקד, ויצא אל הדרך שתוביל אותו אל מותו.

"באותו זמן מתי בדיוק עשה רישיון נהיגה על ג'יפ, והוא ניצל כל הזדמנות כדי לנהוג על הג'יפ שלי", משחזר סניור. "בכלל, מתי לא היה אמור להיות בתפקיד אותו יום. מכיוון שהטייסים צברו באותה תקופה שעות רבות של טיסה במשך היום, והיו עייפים מאוד, הנהגתי נוהל כזה שכל טייס עובד 24 שעות, ויוצא לחופשה בת 24 שעות. מתי היה באותו יום בחופשה. הוא לא היה אמור לקחת חלק במיתקפה על האוניות המצריות, אבל מכיוון שהוא היה בחור מקסים, בעל חן, מלא מרץ וטמפרמנט, הסכמתי שיביא אותי לבסיס. רחשתי לו חיבה רבה. כזה הוא היה, בכל עת נכון לצאת לכל משימה ופעולה".

"ידענו שעלול להתרחש אסון גדול"

שלוש האוניות המצריות היו כבר קרובות לחוף. חיל-הים הוניק לעברן את האוניה אילת (אוניית נוסעים שהוסבה למטרות לחימה, ועל שמה נקראה מאוחר יותר המשחתת שטובעה - ד.ג.), במטרה לבלום את המיתקפה הימית.

"דבר אחד היה ברור לנו", מבהיר סניור. "אם חיל-האוויר לא יצטרף להתקפה על האוניות המצריות, יתרחש אסון גדול".

חיל-האוויר בשדה דב התארגן במהירות. המטוסים תודלקו, צוותי הקרקע העמיסו פצצות, טייסים שנבחו במקום כבר התיישבו ליד ההגאים. שלושה מטוסים נטלו חלק באותה מיתקפה: בוננזה, רפיד ופיירצ'יילד. בסך הכל הם עשו 7 גיחות אוויריות, שבסופן נסוגו אוניות האוייב חזרה למצרים.

בשעה 15:30 המריא המטוס הראשון. הטייס בוריס סניור הטיס את המטוס מדגם בוננזה, אותו רכש עבור חיל-האוויר בדרום אפריקה.

"בוננזה היה המטוס היחידי בחיל-האוויר שבו היה מיתקן אוטומטי להטלת פצצות", מסביר סניור. "במיתקן שהורכב מחוץ למטוס היה מקום לארבע פצצות בלבד, ובעזרת כפתור חשמלי הן היו משתחררות מעל המטרה. צריך לזכור שלחיל-האוויר לא היו אז מטוסים משוכללים, וביתר המטוסים לא היו מיתקנים אוטומטיים להטלת פצצות. לכן, לכל טייס הצטרף מטילן פצצות, שתפקידו היה להגיח מדלת המטוס ולהשליך ידנית את הפצצות על האוייב. וככה, מדי רבע שעה עד 20 דקות, חזרנו לבסיס כדי להעמיס עוד פצצות ולהדלק את המטוס, לקראת הגיחה הבאה.

"טסנו בגובה 800-1,000 רגל. אני זוכר שעל סיפון אוניית הדגל המצרית 'האמיר פארוק', היו תותחי נ.מ. כשהנמכתי טוס, וממש התקרבתי לאוניות המצריות, הן עשו פניה חדה ופנו לעברי כשהחרטום שלהן מולי, כדי להוות מטרה צרה ולצמצם את הנזק שייגרם להן".

"ראיתי את שרידי המנוע צפים"

מתיתיהו סוקניק השתתף בשלוש גיחות. סוקניק, אגב, שירת כטייס ביחידה האווירית של הפלמ"ח, אולם בבדיקות רפואיות שיגרתיות של חיל-האוויר, נמצא כי הוא עיוור צבעים, ומאז שימש כמטילן פצצות.

בשעה 15:35 המריא סוקניק במטוס מדגם פיירצ'יילד. הטייס היה יצחק קליין. כעבור רבע שעה הם נחתו, וב-16:15 יצאו להתקפה נוספת. בשעה 16:55 שוב עלה סוקניק על הפיירצ'יילד. הפעם הטייס היה דוד שפרינצק. זו היתה הגיחה האחרונה של השניים. טיל שהאוניות המצריות שיגרו לעברם, פגע במטוס, והוא צנח למים, דרומית לתל-אביב.

שלושה ימים לפני מותו, כתב סוקניק להוריו: "... דבר אחד ככר ברור, נמאסה כבר המלחמה!! יש לקוות שתיגמר מהר. יותר מדי קורבנות הקרבנו כבר, וזה מספיק..."

לפני שלוש שנים, בראיון לתוכנית "חיים שכאלה", עם נשיא המדינה, עזר ויצמן, שבה השתתף השחקן יוסי ידין, אחיו של מתי סוקניק, הוא סיפר כי ביום שבו נערכה המיתקפה על האוניות המצריות, הוא עמד בבריכת גורדון וצפה בשמיים. לדבריו, שמע שחיל-האוויר עורך מיתקפה והבחין בשני מטוסים ישראלים טסים לכיוון דרום. לפתע אחד מהם נפל לים. ידין עדיין לא ידע שאחיו הצעיר היה שם, בתוך המטוס.

הגיחה שביצעו סוקניק ושפרינצק חתמה את מיתקפת חיל-האוויר על שלוש האוניות המצריות, שהחלו כבר לסגת דרומה, בחזרה למצרים. 5 הגיחות הבאות שביצע חיל-האוויר באותו יום, היו לצורך חיפושים אחר המטוס שהופל. בין השעות 17:46 עד 21:35 באותו יום, חגו הטייסים בוריס סניור ואורט שתקאי מעל הים, בנקודה בה צלל מטוס הפיירצ'יילד.

"אני זוכר שראיתי את הכנפיים של המטוס, במעט שלמות, ועוד שרידים, כנראה המנוע, צפים על המים", משחזר בוריס סניור. "למחרת עשיתי גיחה נוספת, אבל אז כבר לא ראיתי שום דבר על המים. כנראה שהשרידים שקעו".

ביומן שנכתב יום לאחר האירוע, המתעד את החיפושים שנערכו אחר המטוס שהופל, ועליו חתום אגף המודיעין של חיל-האוויר, צויין כי באחת הגיחות "הטייס הבחין בכתם שמן ושברי המטוס על פני המים. הטייס התקשר עם אוניה מחיל הים שלנו, וכיוון אותה למקום".

אולם ביומן לא נרשם אם האוניה הצליחה להגיע למקום, ומדוע לא נימשו שברי המטוס מהמים. גם המרואיינים לצורך כתבה זו, לא ידעו להשיב על השאלה.

מתי סוקניק ודוד שפרינצק הוכרזו על ידי צה"ל כנעדרים, ומאוחר יותר כחללים שמקום קבורתם לא נודע. סוקניק היה בן 19

בנופלו. שפרינצק, שהיה נשוי, היה בן 24. לזיכרם של השניים, ולזיכרו של טייס נוסף שנפל במלחמת השיחרור, מודי אלון, הוקמה לפני מספר שנים אנדרטה במועדון הנוער העובד והלומד, ברמת הטייסים בתל-אביב.

"אין ספק, זה המטוס שהופל ב-48"

רק כשימצאו את מטוס הפייפר שהעלו דייגי הספינה "גורה" בחכתם, ניתן יהיה לקבוע בוודאות אם אכן זהו מטוס הפיירצ'יילד. אבל בחיל-האוויר כמעט אין ספק שאכן מדובר באותו מטוס.

"מטוס הפיירצ'יילד שהופל בשנת 48', הוא המטוס היחידי מדגם כלשהו שהופל מול חופי תל-אביב", מבהיר אלי אייל, היסטוריון צבאי תעופתי ומראשוני הטייסים בשירות האוויר. "לחיל האוויר או לכל גורם אחר במדינה, לא ידוע על שום מטוס אחר שהופל אי פעם מול חופי תל-אביב. גם נקודת הציון שבה הבחינו הדייגים במטוס הפייפר, בין חוף פלמחים לראשון לציון, תואמת את מיקום נפילתו של הפיירצ'יילד. אמנם הפיירצ'יילד אינו מטוס מדגם פייפר, אך שני המטוסים האלה דומים מאוד במיבנה שלהם. ולכן כל הסיכויים מצביעים על כך שאכן מדובר באותו מטוס.

"חשוב לציין שהפיירצ'יילד היה עשוי מוטות ברזל, שעליהם היה מולבש בד תעופתי חזק במיוחד. אין ספק שהבד נרקב במים, והדייגים ראו בעצם את השלד של כנפי המטוס".

כאמור, הסיפור המדהים של הדייג ששון דרוש הקפיץ את המערכת הצבאית לפני שבע שנים. החיפושים אחר הפיירצ'יילד חודשו. חיל-הים שיגר שתי ספינות לנקודה המשוערת שבה הבחינו הדייגים במטוס.

"היה קושי רב לשחזר את הנקודה המדוייקת בים", מבהיר אל"מ (מיל.) חנוך פטישי, מפקד היחידה לאיתור נעדרים של חיל-האוויר. "נעשה שימוש בציוד משוכלל, אולם לא הצלחנו למצוא את המטוס. אנחנו משערים שהוא מצוי באיזור סלעי, משום שתיחקרנו דייגים נוספים, אולי גם הם הבחינו במשך השנים במטוס, אך לא העלינו דבר. באיזור סלעי לא ניתן לערוך חיפושים, ואף לא נהוג לשלוח צוללנים לסרוק שטח שאינו מוגדר, אלא רק במקרה שיש נקודה מדוייקת של מיקום הנעדר או החפץ.

"על פי תחקיר מעמיק שערכנו לדייג ששון דרוש, אין לנו ספק שהוא דובר אמת ואכן הבחין בפייפר בים. קיימת סבירות גבוהה מאוד שמטוס הפיירצ'יילד, שהופל בשנת 48', הוא אכן המטוס שבו הבחינו הדייגים. זה המטוס היחידי שאמור להיות באותה נקודת ציון בים שעליה הם דיווחו, וככל הנראה הם הבחינו בשלד של המטוס".

לדברי אל"מ (מיל.) פטישי, לאחר שיוסי ידין, אחיו של מתי סוקניק, סיפר בראיון לתקשורת כי הבחין אז, בשנת 48', במטוס הפיירצ'יילד צונח לים - הוא נתבקש לצאת עם צוות היחידה לאיתור נעדרים של חיל-האוויר, לבריכת גורדון.

"ניסינו לשחזר את הנקודה המדוייקת שבה ידין עמד בבריכה, לדעת מאיזו זווית בדיוק הוא הבחין במטוס שנפל, ובאיזה מרחק היה המטוס מהבריכה, כדי לנסות לתחום את המקום שבו המטוס נפל. אבל ידין לא יכול היה להתחייב על פרטים מדוייקים, כי חלף זמן רב מאז האירוע".

"מבחינתנו התיק לא נסגר"

האם בכך תמו החיפושים אחר מטוס הפיירצ'יילד? האם די היה בשיגור שתי ספינות לים כדי למצות את החיפושים אחר המטוס, או שמא דרגים בכירים יותר בצה"ל היו אמורים לדעת על הסיפור הזה ולתת את המילה האחרונה? האם שיקולים כספיים כרוכים בהחלטה להמשיך או להרחיב את החיפושים אחר הנעדרים? האם יש לדווח למשפחות על כל פרט חדש שקשור בנעדר, כדי שיוכלו לשקול גם נקיטת צעדים באופן עצמאי, או שמא כל עוד לא נמצא הנעדר, אין לפתוח את הצלקות מחדש?

אל"מ (מיל.) פטישי: "מבחינתנו, כל עוד הנעדרים לא אותרו, התיק לא נסגר. אבל אין לנו כל כוונות לחדש את החיפושים, אלא אם דייגים נוספים או גורמים אחרים יבחינו בעתיד במטוס בים.

"אם המימצא או הגורם לחידוש החיפושים הוא מספיק חזק ומוצק, אין לנו כל שיקולים כספיים בהחלטה לחדש את החיפושים. ואכן כך היה במקרה הגרון. באופן עקרוני, ראש אכ"א וראש מחלקת נפגעים בצה"ל, אמורים לדעת על כל צעד שהיחידה לאיתור נעדרים עושה או מוליטה, ואנו פועלים על פי שיקול דעתם.

"היחידה לאיתור נעדרים לא נוהגת לערב את המשפחות בכל פרט חדש שקשור לנעדר, כי הצעד הזה יכול לגרום לפתיחת צלקות מחדש. כל עוד לא איתרנו את הנעדרים, איננו רוצים להטריד את בני המשפחות".

אולם קצין בכיר ביחידה לאיתור נעדרים של צה"ל, הבהיר: "אין ספק שכאשר רבים הסיכויים שהנעדר נמצא בחיים, הצבא משקיע הרבה יותר כספים ומשאבים בחיפושים. זה לא הגיוני להקצות סכומים גדולים בחיפוש אחר נעדר, כשכל הנתונים מצביעים על כך שהוא אינו בין החיים, ובהיעדר פרטים מדוייקים וברורים על מיקומו. צה"ל לא יכול להקצות כוחות גדולים לחיפוש כזה. במקרה הנדון מדובר באירוע שהתרחש לפני 46 שנה, שבמקרה הטוב, אם נשקיע הרבה כוחות וכסף בחיפושים, נמצא שברי מטוס חלודים. זה לא עניין של כסף כמו שאלה של היגיון, ולכן במקרים כאלה לא נהוג לדווח על האירוע לגורמים בכירים, כמו הרמטכ"ל או מפקדי חיל-האוויר וחיל-הים, ולשתף אותם בשיקולים על הפסקת או הרחבת החיפושים. יש דברים חשובים יותר לעשות, למרות שזה נשמע קשה מאוד. הנעדר חשוב ברגע שיש מימצאים ברורים על מקום הימצאו. שברי מידע אינם מצדיקים חיפושים נרחבים כמו אלה שנעשו במקרה של רון ארד או אילן סערון".

■ ■ ■

לפני 4 שנים הפסיק ששון דרוש לעבוד כדייג, עקב בעיות בריאותיות. 25 שנה הוא עבד בים, והיה לו קשה מאוד לעזוב. ולמרות זאת, נקיפות המצפון שמהן הוא סובל, גברו על הגעגועים לים.

"כששמעתי שיש סיכוי שאני בעצם זרקתי למים את הגופות של שני החיילים, קיבלתי את הפלש של החיים שלי", ממלמל שישו בכאב. "אני לא יודע למה אז, אחרי שחזרנו לחוף, לא דיווחתי לרשויות. בעצם, מה הייתי אומר? - שמצאתי פייפר ושיחררתי אותו בחזרה למים? התביישתי. הייתי יוצא מטומטם.

"אני מוכן לעזור בכל מה שיבקשו ממני, כדי לצאת לחפש שוב את הנעדרים. אני כל הזמן חי בתחושה גרועה שהגורל נתן לי הזדמנות למצוא נעדרים. בגללי, ממש בגללי, למשפחות האלה אין קבר היום להניח עליו זר.

"ככה זה", הוא נאנח. "כשמשוגע זורק אבן לים, אפילו 2,000 חכמים לא יוכלו למצוא אותה".

בוריס סניור. "ראיתי את כנפי המטוס צפות על המים"

אלי אייל. "כל הסיכויים שמדובר באותו מטוס"

"היה קושי רב לשחזר את הנקודה המדוייקת בים למרות הציוד המשוכלל. אנחנו משערים שהיא נמצאת באיזור סלעי. לא ניתן לחפש שם ולא נהוג לשלוח צוללנים לסרוק שטח שאינו מוגדר"

יעקב טרנר:
חיל-האוויר יחדש את החיפושים

פנינו לייעקב טרנר, מפכ"ל המשטרה לשעבר, ומי ששימש בראש להק כוח אדם בחיל-האוויר בשנים 1981-1985, לבקש את תגובתו על סיפור הפיירצ'יילד. טרנר הביע את תדהמתו על כך שהסיפור לא היה ידוע לו. מאחר ו(במפקד מוזיאון חיל-האוויר, הוא פעל רבות לאיתור וחיפוש אחר מטוסים שהופלו במשך השנים, במלחמות או עקב תאונות, בים וביבשה.

"אני חושב שתמיד יש מקום לעשות מאמץ נוסף מחדש, כדי לאתר נעדרים ומטוסים שאבדו, ואף פעם אסור לומר 'נואש'", הבהיר טרנר. "גם אם אנחנו מחפשים טיפה בים, או מחט בערימה של שחת, תמיד צריך לעשות משהו נוסף כדי למצוא את החיפושים. לכן, בעקבות פניית 'מעריב', שוחחתי עם מפקד היחידה לאיתור נעדרים, אל"מ (מיל.) חנוך פטישי, וסיכמנו בינינו כי מאחר שמדובר בנושא בעל משמעות ציבורית גדולה, יחודשו החיפושים אחר מטוס הפיירצ'יילד, במסגרת תוכנית העבודה של היחידה לאיתור נעדרים, כבר בשנת 1995.

"צה"ל יפעל בכל שביכולתו, כדי לנסות להגדיר ספציפית את המקום שבו הבחינו הדייגים במטוס שהעלו על העוגן, דבר שיגרום להגברת הסיכויים למצוא אותו. צריך לזכור שהים גדול, והחיפושים קשים מאד כשאין נקודה מוגדרת. הנתונים בים משתנים במשך השנים, יש רוחות, גלים, זרמים, סתיו, שלעתים גורמים לכך שחפצים המצויים על קרקעית הים כוסו בחול, ונקברו תחת הקרקעית, ולכן לעולם לא יהיה ניתן לאתר אותם. אולם במקרה הזה, שבו הדייגים הבחינו במטוס הקל, יש מקום לחדש את החיפושים, כדי למצוא אותם ולהרגיש שאכן עשינו הכל.

"חיל-האוויר לא נח ולא שקט מניסיונותיו לאתר את הנעדרים, או סימנים כלשהם המעידים על מיקומם".

קורסים להקניית
כלים מתקדמים בניהול
נפתחה ההרשמה לקורס:
יועצי מס
בשיתוף עם לשכת השבונאים יועצי מס מוסמכים בישראל
באישור נציבות מס הכנסה
הלימודים בשעות אחה"צ, החל ב-23.10.94
בקורס שלושה מסלולים: א. מסלול משולב של חשבונאות ומיסים (כ-550 שעות לימוד) במשך שנה, 3 פעמים בשבוע בימים א, ב, ד.
ב. מסלול מיסים (כ-380 שעות לימוד) במשך שנה, פעמיים בשבוע בימים ב, ד.
ג. מסלול חשבונאות (כ-170 שעות לימוד) במשך שנה, אחת לשבוע ביום א.
לקבלת מידע נוסף ולהרשמה
טלפנו למשרדי תפנית
טל. 03-6460360, פקס. 03-6460483
הלימודים בתפנית הם לימודי תעודה במסגרת חוץ אקדמית
האוניברסיטה הפתוחה
תפנית - לימודי התמחות והעשרה בניהול

היהודים שמנהלים לקלינטון את העסק

תחת מימשל קלינטון הופכים היהודים לכוח חזק בוושינגטון ■ רוב יועצי הנשיא והממונים על נושאי החוץ והביטחון הם יהודים. הם ממלאים את הבית הלבן ואת לשכות השרים, מדברים עברית גם בשעות העבודה, הולכים לבתי־כנסת ואומרים שם "מי שבירך" לחיילי צה"ל. מבחינתם, אין בכך סתירה עם היותם קודם כל אמריקנים ■ אחד מהם התנדב לצה"ל במלחמת המפרץ, שני התנדב ב־'67 לעבודות במושב של חבר שגויים, שלישי למד בישיבת הסדר בגוש עציון ■ סיפורה של החצר היהודית בוושינגטון

וושינגטון

לפני שבועות אחדים הקדיש הרב של בית הכנסת "עדת ישראל" בקליבלנד פארק שבוושינגטון, את דרשת השבת למרכז היהודי התרבותי והפוליטי, הקורם עור וגידים באמריקה. "בפעם הראשונה בהיסטוריה האמריקנית", דרש הרב, "איננו צריכים להרגיש עוד בגלות. לא עוד שלטון של הגויים, אלא מימשל שבו היהודים שותפים מלאים בעשיה ובקבלת ההחלטות בכל הרמות. ייתכן שצריך לבחון מחדש גם את ההיבטים ההלכתיים הקשורים למונח 'ממשלת גויים', משום שזהו מונח שאבד עליו הכלח".

ואמנם, מהבחינה היהודית, תרם הנשיא ביל קלינטון לשינוי של ממש בתפיסת העולם המימשלית, וחתם פרק של שינויים שהחל עוד בתקופתו של הנשיא רייגן ושר החוץ שלו שולץ. נכון שההשפעה היהודית היתה ניכרת באמריקה גם בעשורים הקודמים. נכון שכבר ראינו שר חוץ יהודי, הנרי קיסינג'ר, אצל הנשיא ריצ'רד ניקסון וחברי קבינט יהודים אצל קרטר. ואולם אלה היו בדרך כלל חריגים שהעידו על הכלל. יהודים מוצהרים כמעט שלא היו שותפים בעשיה המדינית, בעיקר בכל שהעניין נגע למזרח התיכון.

התמונה השתנתה מקצה אל קצה. דוגמה אחת. בכל בוקר סמוך לשעה 6, יוצאות כמה מכוניות שרד ממטה סוכנות הביון המרכזית, הסי.אי.איי, בדרכן לבית הלבן. אלה הקצינים הבכירים של קהיליית המודיעין האמריקנית, שימסרו בעבור דקות אחדות לנשיא ולארבעה אנשי צמרת את הפי.די.בי, התידרוך היומי לנשיא – הכינוי לדו"ח היוקרתי ביותר בוושינגטון.

המסמך, 5־7 עמודים, מלווה לעיתים קרובות בצילומי לוויין סודיים ביותר שהעביר הפנטגון. הוא מחובר בשעות הלילה בידי צמרת מומחי הביון האמריקני שניתחו את המברקים והדו"חות שהגיעו מרשת הסוכנים של הסי.איי.איי ברחבי תבל. כאן נמצא המידע הרגיש ביותר לגבי ההתפתחויות בעולם. הייחוד שלו, לעומת מסמכים אחרים של הביון האמריקני, הוא בכך שכמעט תמיד הוא מצביע על מקור המידע, אם זה מסמך שנגנב על ידי מרגל, אם מדובר בסוכן או בחפרפרת שהושתלה בתוך ממשלה זרה, או שמקור המידע בהאזנה שבוצעה באמצעות לוויין.

בכל בוקר שקלינטון נמצא בוושינגטון, הוא מקיים דיון קצר על תוכן המסמך עם חמשת הממוענים האחרים: סגן הנשיא אל גור, היועץ לביטחון לאומי אנטוני לייק, ראש צוות הבית הלבן ליאון פנטה, סגן היועץ לביטחון לאומי, סמואל ("סנדי") ברגר, והיועץ לביטחון לאומי של סגן הנשיא, ליאון פירת'.

לשם השוואה, גם ראש ממשלת ישראל מקבל דו"ח דומה (כמובן, בהתאם ליכולת האיסוף של מדינה כמו ישראל), המגיע ללישכתו בכל יום במעטפות מסומנות בפסים אדומים, הישר מלישכתו של ראש המוסד. על המעטפה, שעליה מודפס באותיות בולטות "סודי ביותר – לעיניו בלבד", מתקיים כמעט בכל ממשלה קרב־צמרת – מי יזכה בזכות העיון. בדרך כלל, חבורת הסוד כוללת מלבד ראש הממשלה, את שר הביטחון ולעתים גם את שר החוץ.

באמריקה – שניים מהממוענים, ברגר ופירת', הם יהודים חמים. הם הגיעו לתפקידים רגישים ביותר מבחינה כלל־אמריקנית. הם בשום אופן לא יוצאי דופן.

במועצה לביטחון לאומי, 7 מתוך 11 נושאי התפקידים הרמים ביותר, הם יהודים. קלינטון שם אותם בצמתים הרגישים ביותר במערכת הביטחון והחוץ של ארה"ב: סנדי ברגר, סגן יו"ר המועצה; מרטין אינדיק, השגריר המיועד לישראל, מנהל בכיר הממונה על המזרח התיכון ודרום אסיה; דן שיפטר, מנהל בכיר ויועץ לנשיא, ממונה על מזרח אירופה; סנדי וורשפאו, מנהל בכיר ויועץ לנשיא, ממונה על מערב אירופה; דון שטיינברג, מנהל בכיר ויועץ לנשיא, ממונה על אפריקה; ריצ'רד פיינברג, מנהל בכיר ויועץ לנשיא, ממונה על אמריקה הלטינית; סטנלי רוס, מנהל בכיר ויועץ לנשיא, ממונה על אסיה.

בלישכת הנשיא המצב לא שונה בהרבה: היועץ המשפטי החדש, אבנר מיקווה; הממונה על לוח הזמנים ותכניות הנ־שיא, ריקי סיידמן; סגן ראש הצוות, פיל ליידה; היועץ הכ־לכלי, רוברט רובין; הממונה על התקשורת, דייוויד הייסר; מנהלת המנגנון, אליס רובין; אילי סיגל, הממונה על ההת־נדבות; איירה מזינה, הממונה על תוכנית הבריאות.

שני חברי קבינט, שר העבודה רוברט רייך ומיקי קנ־טור, הממונה על הסכמי סחר בינלאומיים, הם יהודים. אליהם מצטרפת רשימה ארוכה של פקידים בכירים במשרד החוץ ובראשם ראש צוות השלום למזה"ת דניס רוס, סגני שרים וראשי לשכות של השרים הבכירים.

מרטין אינדיק. השגריר הבא בישראל

טום מילר. "השואה יכולה לחזור"

איתי, עיין בפרוטוקולים של הדיון שהתקיים באותו זמן בסנאט, צפה בריונו של וולף בליצר (גם הוא יהודי) בסי.אן.אן, והתעדכן באמצעות מזכירתו ושלושת עוזריו בעמדות האחרונות של הסנטורים לגבי אופן הצבעתם.

"אתה מעדיף שניפגש בסוף השבוע או בראשית השבוע הבא, אחרי שתעבור את כל הסיוט הזה", שאלתי אותו. "זו תהיה הקלה של ממש", השיב.

למחרת, אחרי שהחוק עבר על חודו של קול, צילצלתי לבדוק אותו: "אם אתה רוצה לבוא – אתה צריך לעשות את זה עכשיו. הנשיא החליט לצאת לחופש ואמר לנו שמי שרוצה להמשיך ליהנות מהקיץ, עדיף שייצא יחד איתו. אז אני מתקפל ויוצא ביום ראשון על הבוקר".

גם עכשיו הוא לא היה נינוח ונע בעצבנות בכסאו. הוא

"אבא שלי היה באצ"ל"

אחד האישים המעניינים ביותר מבחינה ישראלית, שכמעט לא נחשף עד עתה הוא רהם עמנואל, היועץ הבכיר של קלינטון, הממונה על תיאום פרוייקטים מיוחדים בבית הלבן. הלישכה שלו ממוקמת בסמוך למשרד האובלי המפורסם, לשכתו של הנשיא. מספר הדלתות והצעדים שמפרידים בינו לבין קלינטון, הוא בערך כמספר הצעדים שמפרידים בין ראש הממשלה יצחק רבין לראש לישכתו איתן הבר.

רהם צבר בשבוע שעבר נקודות נוספות אצל הבוס, כשהצליח להעביר את החוק למלחמה בפשע. הוא התמחה בקשר עם הקונגרס וכבר זכה להצלחות רבות, שהבולטת בהן היא אישור הברית הכלכלית הצפון־אמריקנית. כעת ראשו נתון בהעברת הרפורמה בבריאות.

ביום חמישי שעבר היתה לישכתו הפוכה והוא התהלך בה כמו גוש כספית ממוצא צברי, כשבמקביל לשיחה הערה שניהל

מהפרצופים שמתאימים יותר לתייר ישראלי ולא לבכיר במימשל האמריקני. "אתה יודע, רם עמנואל הוא שם שמתאים לספר הטלפונים בתל־אביב", אני אומר לו. על פניו מתפשט חיוך חם וגדול. "שם המשפחה המקורי שלנו הוא אוורבאך. המשפחה שלנו פתחה את בתי המרקחת הראשונים בתל־אביב ובירושלים. אבי שינה את שמו אחרי שדודי, עמנואל, נהרג במלחמת השיחרור. אבא היה איש האירגון (האצ"ל), ובמחתרת היה מקובל להחליף שמות. כן, הוא קצת ליכודניק, אבל הוא מעריך את יצחק רבין, ובכלל הוא נוטה תמיד לתמוך בתוצאות הבחירות בישראל. אחרי המלחמה הוא בא לאמריקה, למד רפואה והכיר את אמי, אז סטודנטית לעבודה סוציאלית. אני נולדתי בשיקאגו".

רהם ושני אחיו קיבלו חינוך יהודי. "אתה יודע, למדנו בבית־ספר יהודי, היו לנו מורים פרטיים לעברית. הביקור הראשון שלי בישראל היה שלושה ימים אחרי מלחמת ששת הימים. אבא אמר שמוכרחים לנסוע לארץ. הייתי בן 8, אבל אני זוכר את זה כמו היום. היתה התרוממות רוח, זה היה מאוד מרגש.

רהם עמנואל. "אבא שלי קצת ליכודניק אבל הוא מעריך את רבין". משמאל: דניס רוס

היו הרבה תקוות לחופש ולשלום. מאז המשכתי לבקר בישראל בכל קיץ עד שנת 1972. אחר כך התחילו הלימודים. כשבגרתי יותר התחלתי לעסוק בפוליטיקה, עיסוקים של צעיר אמריקני".

מה אומר מבחינתך היום הקשר לארץ וליהדות?

"מה זה אומר? – מאז 72' לא ביקרתי בישראל, עד 91'. אז פרצה מלחמת המפרץ ונחתו טילים על תל־אביב. פשוט קמתי והתגייסתי באמצעות היחידה להתנדבות של אנשי חו"ל לשירות של חודש בצה"ל. זה לא הרבה. זה כמובן לא שירות קרבי. אבל עזרנו עד כמה שיכולנו, והעיקר – היינו שם. האם זה עונה על השאלה שלך"?

רואים "מבט" בוושינגטון

יתכן שהדבר המרתק ביותר שקרה לי באופן אישי בשנה האחרונה, מאז שאני מוצב בוושינגטון, הוא המיפגש עם יהודי ארצות־הברית. התוודעתי אליהם גם בשנים הקודמות, הקפדתי כמעט בכל שנה לבוא לכינוס של השדולה הפרו־ישראלית איפא"ק, לא רק כדי להרגיש את הדופק של המעורבות האמריקנית במזרח־התיכון, אלא משום שהרגשתי כאילו זהו מקום שזה עוזר לי למלא מצברים, להתעלם מהמועקה הכרוכה בתחושת הבדידות של מדינה השוכנת בליבו של איזור עויין.

תמיד שאלתי את עצמי מה ערכה של החוויה היהודית באמריקה מבחינתה של ישראל. האם ההזדהות עם ישראל נובעת מתחושה עמוקה של שותפות גורל, או שזהו אחד הכלים של הקהילה המקומית לצבור עוצמה כדי להשיג זכויות שוות של ממש בחברה מעורבת שמורכבת בין היתר ממהגרים רבים ובני דתות שונות; האם העוצמה הזאת היא תופעה חולפת; האם ההתבוללות מאיימת למחוק את ההשפעה היהודית באמריקה, או שהיהודים כאן בונים את "בבל החדשה" ושוקדים על הקמתו של מרכז תרבותי מתחרה לירושלים.

■ ■ ■

בית הכנסת "עדת ישראל" אינו רק מקום תפילה. זהו מרכז קהילתי יהודי, עם גן ילדים יהודי יוקרתי, עם בית־ספר יהודי יומי, עם חוגים ליהדות, ספ־רות, תרבות, וכמובן קורסים לעברית. בשבתות מתקיימים בו דרך קבע שני מניינים. האחד הוא המניין הגדול שמכנס מאות מתפללים ומסתיים בקי־דוש ליד שולחנות ערוכים בטוב־טעם עם מטעמים יהודיים.

החברים בו משתייכים לשמנה וסלי־תא של החברה הוושינגטונית: פקידי מימשל בכירים, עורכי־דין מצליחים, אנשי ממון. בשבוע הבא, בראש השנה, יצטרפו לתפילה רבים נוספים המעדי־פים לבלות את סופי השבוע במועדונים היוקרתיים, במגרשי הגולף, ברכיבה על סוסים, בבריכות השחיה, באגמים של מערב וירג'יניה או בשייט ביאכטה הפרטית על הפוטומאק. את הקשר למוצאם היהודי הם מותירים לימי חג ומועד.

בשבוע הבא, כמו תמיד בעונת החגים, יעצרו הלימוזינות השחורות ליד פתח בית־הכנסת כדי להוריד את הנשים המהודרות, את הגברים החנוטים בחליפות יוקרה ואת הילדים המטופחים, שנוהגים לפקוד את המקום רק בראש השנה, ביום כיפור ובפסח. מחיר "כרטיס הכניסה" הוא 1,000 דולר.

בנוסף למניין הזה מתכנס באורח קבע באחד האולמות האחרים מניין נוסף, צעיר יותר, שבו מתנהלת התפילה על פי הנוסח הישראלי המקובל, להוציא את העובדה שגברים ונשים יושבים בצוותא. המניין הזה, ששמעו יצא למרחקים, מצטיין בכמה איפיונים נוספים. רובם מבקרים בארץ לפחות פעם בשנה. מרביתם דוברי עברית. חלקם סטודנטים שלומדים באחד הקמפוסים של וושינגטון.

כולם בקיאים בסידור התפילה. חלקם באים מתוך אמונה עמוקה, אחרים מתוך רצון לפגוש חברה יהודית, ומיעוטם גם

◄

(המשך מהעמוד הקודם)

אולי כדי למצוא שידוך. מרבית המתפללים מרגישים קשר הדוק לישראל. המהדרים שבהם צופים בחיים יבין מידי לילה. אולי זה מצלצל מוזר, אבל תחנת הכבלים של וושינגטון, מעבירה בכל לילה בחצות וחצי את מהדורת "מבט".

מפגינים את יהודתם

בית־הכנסת השני, המתחרה על הדור הצעיר, נמצא בג'ורג'טאון. בית־כנסת אורתודוכסי. התפילה בו היא בסגנון ישראלי, המוכר בארץ כ"סגנון בני־עקיבא". מעל ארון הקודש מונף דגל ישראל, לצד דגל ארה"ב, ובכל תפילת שבת אומרים בו "מי שבירך" לחיילי צה"ל ותפילות לשלום הנעדרים והשבויים. רבים מאנשי המימשל מתפללים שם. בניגוד לעבר, הם אינם מסתירים את השתייכותם הדתית, ואפשר לומר שהם נהנים להפגין את יהודתם.

ההשפעה היהודית אינה מצטמצמת לתחומי המימשל. בתקשורת חלק ניכר ממגישי התוכניות הפופולריות ביותר בטלוויזיה, חלק ניכר מהכתבים הבכירים, עורכי העיתונים והפרשנים הם יהודים. במניין המתפללים הנחשב מקורב לישראל בבית־הכנסת שבקליבלנד פארק, מתפללים דרך קבע הכתב המדיני של איי.פי, כארי שווייד, והכתבת לענייני חינוך של הוושינגטון פוסט, אמי שוורץ. גם שם מונף מעל ארון הקודש דגל ישראל.

במרכז הלאומי לרפואה אחוז החוקרים היהודים עולה בהרבה על מספרם היחסי באוכלוסיה. בתחומי הביטחון והמדע, בתעשיית הקולנוע, באמנות ובספרות – השפעת היהודים עצומה.

מהיכן צצו לפתע כולם? – אמנם בישראל כבר התרגלו לשמות של דניס רוס, דן קרצר ואהרון מילר, משום שהם נוטלים חלק בכל מסע דילוגים של שר החוץ האמריקני במזרח התיכון בשש השנים האחרונות. אך זו תופעה חדשה יחסית.

כשהגיע דן קרצר, יהודי שומר שבת ושאר מצוות למשרד החוץ האמריקני, לפני 18 שנה, עם דוקטורט בתחום המזרח התיכון, אמרו לו: "יש לך את כל הכישורים לשרת באגף למזרח־התיכון, אך מוטב שלא תעלה על דעתך אפילו להציע את זה, בגלל מוצאך היהודי".

כעבור עשר שנים הוא היה הכוס של אלה שנתנו לו את העצה. זו היתה התקופה שבה הערביסטים שלטו במשרד החוץ והיהודים המעטים שחדרו לשם העדיפו להסתיר את יהודתם. היו אמנם תקדימים, כמו ארנולד רייפל המנוח, שהיה סגן בכיר לעוזר שר החוץ לענייני המזרח־התיכון, אבל חבריו לעבודה למדו על מוצאו רק כאשר הובא לקבורה יהודית. דן קרצר היה הראשון שהודיע שאינו יכול לעבוד בחגים יהודיים משום שהוא שומר מצוות והולך לבית הכנסת.

היום, כשמודיעה כוכבת הטלוויזיה רוזאן ארנולד, שהיא מתכננת להפיק סידרה על חג החנוכה בגלל ריבוי התוכניות על חג המולד, וכאשר בבתי־הספר הציבוריים בארה"ב מושבתים הלימודים ביום הראשון של ראש השנה – הסיפור המוזר של קרצר נראה מרוחק. צריך לזכור שבאמריקה של שנות ה־50 היו עדיין מיכסות מוגבלות באוניברסיטאות היוקרתיות לתלמידים יהודים, ושגם היום קיימים מועדונים "ואספים" אקסקלוסיביים שמקבלים רק בקושי יהודים לשורותיהם.

"למדתי בישיבת הסדר"

זה קרה לפני כמה שבועות. משבר האיטי החל לצבור תאוצה. טילפנתי למשרד החוץ האמריקני וביקשתי תידרוך מהאחראי על התחום. הם היפנו אותי ליהודה מירסקי. הצגתי את עצמי בפני מזכירתו. לפתע נטל מישהו את השפופרת, ואז שמעתי קול בעברית ישראלית לחלוטין: "בוקר טוב, במה אני יכול לעזור לך"?

לרגע התבלבלתי וחשבתי שצילצלתי בטעות למשרד החוץ הישראלי.

מהיכן העברית שלך, אתה ישראלי?

"לא, אני אמריקני, אבל למדתי שלוש שנים, בעיקר תורה ותלמוד, בישיבת ההסדר 'הר עציון' אצל הרב ליכטנשטיין והרב עמיטל בגוש עציון".

מירסקי, כמו קרצר, שייך לדרג המקצועי של שירות החוץ האמריקני. פקיד נוסף שהגיע לסטייט דיפרטמנט דרך קורס צוערים הוא טום מילר, היום ציר מדיני באתונה. בעבר היה, בין היתר, עוזרו של פיליפ חביב בלבנון, ממונה על הדסק הצפון־אפריקני בתקופת הדיאלוג עם אש"ף וראש הדסק של ישראל והסכסוך הערבי־ישראלי. היכרתי את טום בתקופה ששימש ראש דסק באגף למלחמה בטרור. ההתעניינות שלו בישראל החלה כאשר נשלח על ידי אביו לארץ בזמן מלחמת ששת הימים, כדי לסייע בעבודות המשק לידיד משפחה שעלה לישראל, חי במושב וגוייס לצה"ל.

חצי שנה שהה טום מילר במושב אורות שליד קרית־מלאכי. ההשפעה עליו היתה דומה להשפעה של הביקור הראשון בארץ של רהם עמנואל. "זו היתה תקופה של אופוריה, של הישגים גדולים לעם היהודי. אי אפשר היה שלא להזדהות", אמר. העניין השני שהשאיר עליו רושם קשה לכל ימי חייו, היו הסיפורים על זוועות השואה. "השואה יצרה תחושה של שותפות גורל. אסור לשכוח את זה. זה משהו נורא ואסור לחשוב שזה לא יכול לחזור על עצמו", אמר לי בשיחה אחרת.

ואמנם, היהודים בצמרת המימשל, כמו דניס רוס ומרטין אינדייק, סבורים כי מקור השינוי בגישת יהדות ארצות־הברית לישראל, בא בעיקר בעקבות מלחמת ששת הימים, על רקע זכרונות השואה.

"מלחמת ששת הימים הוציאה את היהודים מהארון. הם היו כאן, הם השפיעו בתחומי המדע והתרבות – אבל הם היו רחוקים מישראל במחשבה ובמעש", אומר אחד הפקידים בצמרת המימשל, "המטרה של הדור של ההורים שלנו היתה להיטמע בחברה האמריקנית, להיות שייכים, אולי אפילו להתבולל. צריך לזכור שגם השואה היתה בבחינת אירוע טראומטי ליהודי אמריקה. הם לא הצליחו לעשות כלום למען אחיהם שהושמדו. מלחמת ששת הימים יצרה הזדהות אדירה וחשיבותה בעיקר בכך שיצרה זיקה בין היהדות הרפורמית, הזרם הגדול ביותר בקרב היהודים באמריקה, לבין ישראל".

נאמנות ראשונה לאמריקה

היום, כשמדברים על 51 אחוז נישואי תערובת, נראית סכנות ההתבוללות גדולה עוד יותר, ואולם אם בוחנים את התופעה מקרוב, נוכחים לדעת שהמגמה הפוכה. יותר ויותר צעירים יהודים מחפשים את בית־הכנסת ואת החינוך היהודי, וחשוב שישראל תורום את חלקה בעניין זה.

רהם עמנואל הוא דוגמה חיה לכך. לפני שלושה חודשים נישא בטקס דתי לאמי, צעירה ממשפחה נוצרית. היא התגיירה ושמה היום בישראל הוא יעל. לו רצה רהם להתבולל, לא היה מתחתן בטקס דתי.

מיודענו דניס רוס נושא איתו סיפור אישי מרהים יותר. הוריו התגרשו כשהוא היה בן שנתיים. הקשר בינו לבין אביו, נצר למשפחה של חזנים משיקאגו, נותק כמעט לחלוטין. כעבור שנתיים נישאה אמו בשנית לקתולי, ועקרה לקליפורניה. ואולם היא הציבה לבעלה תנאי, שילדיה יוחנכו כיהודים. דניס גדל בסביבה רפורמית ויכול היה בקלות להיטמע בחברה האמריקנית בלי שיישאר זכר לשורשיו. הוא אמנם הלך בימי ראשון לבית־הספר היהודי הרפורמי, אבל היה זה יותר אירוע חברתי מחוויה יהודית.

אבל הוא לא שכח. בשנת 1970 נסע לביקורו הראשון בישראל, עם קבוצה של סטודנטים אמריקנים. מאז הקשר עם יהדותו הלך וגבר. לא רק בשל מסעותיו התכופים בראשות צוות השלום. לימים נשא לאשה את דבי, שקיבלה חינוך יהודי מסורתי והתעניינה בהיסטוריה יהודית. בשכונת מגוריה היא פעילה מאוד בבית־הכנסת.

בגיל מבוגר יחסית הלך רוס ללמוד עברית, פתח בפעם הראשונה את סידור התפילה והפך זאת לעניין של קבע. השורשים היהודיים, הוא מעיד על עצמו, חשובים לו. גם ילדיו הולכים בדרכו. כמעט בכל שבת, כשהוא נמצא בוושינגטון ולא מדלג בין ירושלים, דמשק, רבת־עמון וקהיר, הוא הולך לבית הכנסת יחד עם ילדיו. הבן הבכור כבר אחרי הבר־מצווה ובטקס בבית־הכנסת ישבו זה לצד זה שגרירי סוריה, ישראל, מצרים וירדן.

האם באמת יכולה ישראל לחוש שבמרחק אלפי קילומטרים ממנה מצוי מרכז יהודי משגשג שמרגיש עמה שותפות גורל? – אין ספק בכך, בעיקר כאשר הדבר נוגע לקיומה. לפקידי המימשל המטפלים בישראל, כמו רוס, קרצר, אינדיק ומילר, יכולות להיות השקפות שונות לגבי הפתרון הרצוי לסיכסוך הישראלי־ערבי. לעתים הם חלוקים ביניהם ולעתים הם חלוקים עם ממשלות ישראל.

קודם כל, משום שהם אמריקנים ונאמנותם הראשונה היא לאמריקה. אבל הם בהחלט מאמינים בשותפות של אינטרסים בסיסיים בין המדינות, ותרמו לא מעט לכך שהמימשלים האחרונים בארה"ב אימצו את גישתם בנושא זה.

אולי משום כך הם כל כך נסערים בעקבות פגיעות בזכויות האדם בשטחים, או כאשר שר זה או אחר בישראל נוטל יוזמה עצמאית בנוגע לעיראק. "אם ישראל רוצה תיאום אמריקני כשזה נוגע לענייניה, גם היא צריכה לתאם את צעדיה איתנו כאשר הם נוגעים לאינטרסים בסיסיים של ארה"ב", אמר לי השבוע אחד הפקידים הבכירים בעקבות ידיעות על יוזמתם של השרים משה שחל ובנימין בן־אליעזר לצרף את עיראק לתהליך המדיני.

ריבוי היהודים במימשל קלינטון אינו תופעה מתוזמרת, אך גם לא מיקרית. התפיסה האמריקנית דוגלת בהישגיות, ולמרות שהדור היהודי הקודם ביקש אולי להיטמע ולהתבולל, הוא העניק לבניו את החינוך הטוב ביותר, לאו דווקא בתחום הדת היהודית. דווקא ההישגים והיכולת, תוך שימור השורשים, הביאו את הדור הנוכחי לעמדות השפעה. דניס רוס, שהוא אבי התיאוריה של "צעדים בוני אמון" בין ישראל לערבים, ככל שמתקרמים בתהליך השלום, הוא תוצר מובהק של הדור הזה באמריקה, שיכול בהחלט להגביר את אמונם של הישראלים בנצחיות העם היהודי ולעמעם את תחושת הבדידות.

"אתה קרימקוביץ', אני וולפוביץ'"

ואגב, זה קורה לא רק במימשל הדמוקרטי הנוכחי. גם במפלגה הרפובליקנית יש שורה של יהודים חמים המיועדים לעמדות בכירות ביותר.

את פול וולפוביץ', למשל, שהיה סגן בכיר לשר ההגנה האמריקני בתקופת בוש, היכרתי במהלך ביקור בבסיס טילי הפטריוט בזמן מלחמת המפרץ. כשהתקבל על ידי מפקד הבסיס האמריקני שעל חזהו התנוסס שמו (כמקובל בצבא ארה"ב), לוטננט קולונל קרימקוביץ', אורו פניו: "אתה קרימקוביץ', אני וולפוביץ'. שים לב, לשנינו יש כאן קרובי משפחה".

זה לא אומר שכולם כאלה. גם באמריקה היו ויהיו אישים עם שורשים יהודיים שאינם אוהדים את ישראל, בלשון המעטה. כזה היה שר ההגנה האמריקני לשעבר קספר ויינברגר וכזה היה ריצ'ארד האס, קודמו של מרטין אינדיק במועצה לביטחון לאומי. אבל הם בהחלט חריגים.

יתכן שהרב בבית הכנסת "עדת ישראל", התכוון להחמיא לביל קלינטון על יחסו החם ליהודים ולחזק את פקידי המימשל בנאמנותם לאמריקה, ארץ ההזדמנויות הבלתי מוגבלות, רהם עמנואל אמר לי שאת הקירבה של קלינטון ליהודים צריך לחפש באהבתו הגדולה לבני אדם. אחרים מזכירים את הסביבה היהודית שאליה התרגל באוניברסיטה. הייתי מוסיף לכך תערובת של גורמים שונים, ובהם הפתיחות לישראל אחרי ששת הימים והזיכרון המעיק של השואה שעדיין אינה נותנת מנוח לראשי הקהילה היהודית.

שמעון פרס עם דניס רוס. למד עברית בגיל מבוגר

זה קרה לפני כמה שבועות. משבר האיטי החל לצבור תאוצה. טילפנתי למשרד החוץ האמריקני וביקשתי תידרוך מהאחראי על התחום. הם היפנו אותי ליהודה מירסקי. היצגתי את עצמי בפני מזכירתו. לפתע נטל מישהו את השפופרת, ואז שמעתי קול בעברית ישראלית לחלוטין: "בוקר טוב, במה אני יכול לעזור לך"? שאל אותי האיש מעברו השני של הקו. לרגע התבלבלתי וחשבתי שצילצלתי בטעות למשרד החוץ הישראלי. מהיכן העברית שלך, אתה ישראלי? "לא, אבל למדתי 3 שנים אצל הרב ליכטנשטיין והרב עמיטל בגוש עציון"

שלמה כהן / פני הדברים

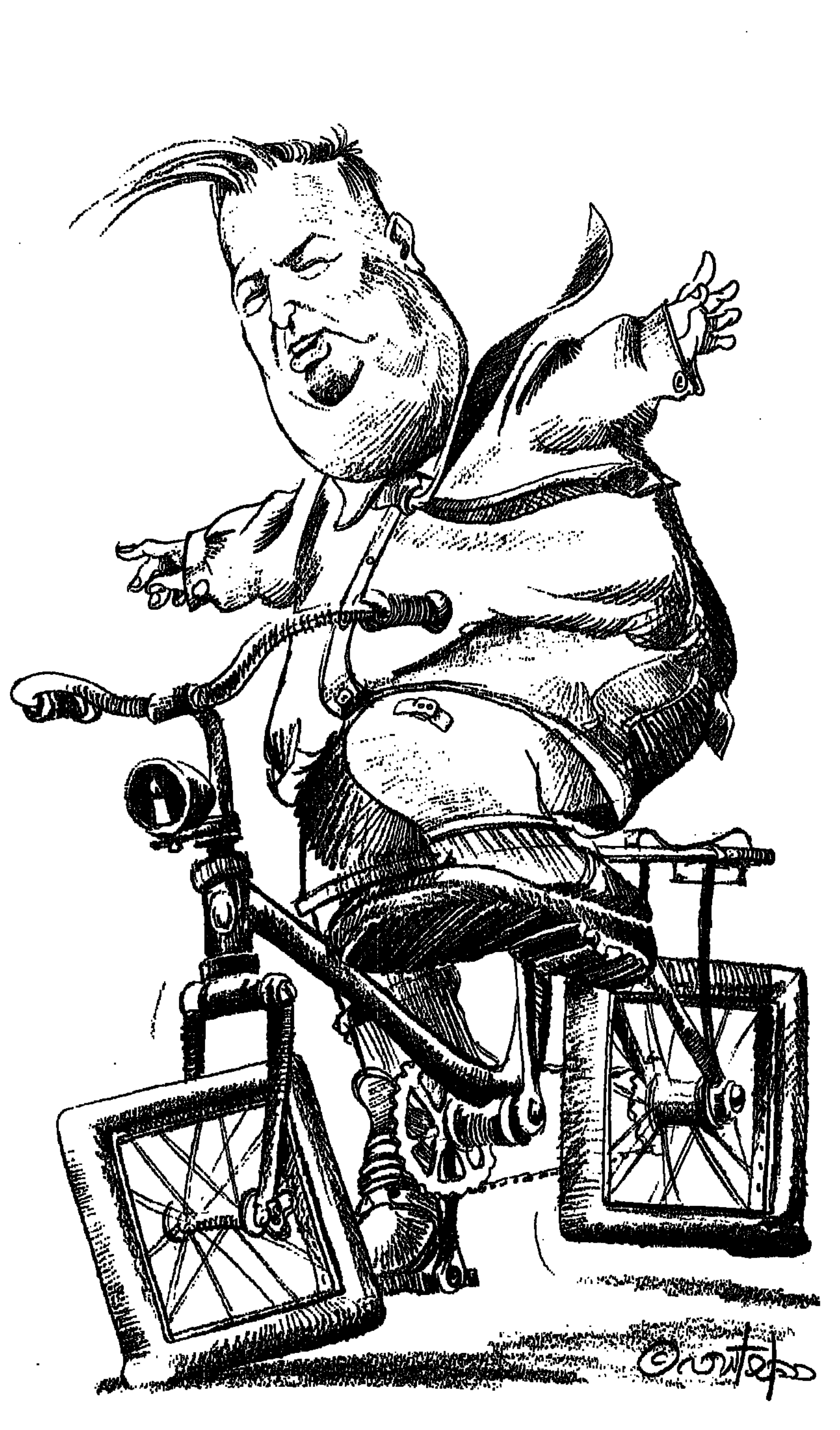

את קיץ 94' יזכור בייגה שוחט באחת התקופות החמות בחייו. כבר שבועות שהוא מזיע קשה והחום אינו נשבר. האיש החביב והעממי הזה שהצליח, עד לאחרונה, לא להרגיז אף אחד, מגלה עכשיו את מה שרוב קודמיו בתפקיד גילו בשלב מוקדם הרבה יותר – המשק הישראלי שוחק את שרי האוצר שלו

עכשיו בייגה צריך להזיע

גבי קסלר

את קיץ 94' יזכור בייגה שוחט כאחת התקופות החמות בחייו. כבר שבועות שהוא מזיע קשה והחום אינו נשבר. האיש החביב והעממי הזה שהצליח, עד לאחרונה, לא להרגיז אף אחד, מגלה עכשיו את מה שרוב קודמיו בתפקיד גילו בשלב מוקדם הרבה יותר – המשק הישראלי שוחק את שרי האוצר שלו.

כמו כדור שמנופח יותר מדי, כך המשק הישראלי. כמעט אין זה משנה היכן, על מה ומתי תפעל, האוויר הדחוס ימצא לו דרך החוצה והכדור יאבד את צורתו. קרוב לשנתיים הלך לבייגה קלף משוגע. הצמיחה גאתה, האבטלה כמעט נעלמה (בקצב שהפתיע גם את אנשי האוצר), הערבויות האמריקניות פתרו, ומנית לפחות, את בעיות מאזן התשלומים, קצב העליה התמתן ובעיות הקליטה כבר לא בערו, תהליך השלום הכניס הרבה אופטימיות לאיוורנו, רמת החיים עלתה, אפילו האינפלציה היתה נסבלת.

נכון, מחירי הדירות שהמשיכו לטפס בעקשנות, קצת העיבו על השמיים הכחולים, אבל למי היה איכפת שמחירי הדירות התייקרו כ־20, או אפילו ב־30 אחוזים בשנה, כשבבורסה עשו 80 או 100 אחוז בשנה.

כל חוקר מתחיל במדע המדינה יאמר לך ששרים, ובעיקר שר אוצר, צריכים, לבד מכישורים, גם מזל כדי להצליח. בייגה שוחט העלה את השימוש במזל לדרגת אומנות. אלת המזל, כך זה היה נראה, הפכה אותו ל"בייבי" שלה.

אבל גם מזל, רב ככל שיהיה, לא יכול להימשך עד אין סוף. היום, ערב ראש השנה, צריך כבר שר האוצר להזיע על דברים שבעבר באו לו בקלות, כמעט מאליהם.

בטלנות ממשלתית בתחום הטיפול במחירי הדיור, הנמשכת מזה שנתיים, יחד עם קלות דעת וכניעה בתחום השכר במשק הציבורי, הביאו לפיתחו של שוחט אינפלציה מורכבת ומסובכת לטיפול. בטלנות, או סתם טעות בשיקול הדעת, בקרב הפקידות הבכירה באוצר ("אי אפשר לבצע קיזוז הפסדים"), קילקלו את המהלך הצודק והנועז של מיסוי הבורסה, גרמו לפגיעה קשה באמינותו של השר ולאובדן נקודות יקרות אצל ראש הממשלה יצחק רבין.

גם כך, נותר שוחט בר מזל לא קטן. הבורסה התאוששה במהירות מהלם המס, אישור התקציב בממשלה נראה כמו סמינריון במבוא לכלכלה ולא, כרגיל בעבר, מאבק עיקש של שרים על גודל פרוסת העוגה שיקבלו. אפילו שנת הלימודים נפתחה ללא איומים של ממש מצד המורים.

■

הבעיה של בייגה שוחט מתמקדת עתה באינפלציה. מי שחושב ש־14 אחוזי אינפלציה בשנה זה לא סוף העולם ולא מבין מה ההתרגשות, עלול להתעורר בעוד שנה עם 25 אחוזים ולא להבין מאיפה זה בא לו. אינפלציה זו מפלצת שמזינה את עצמה. אם אינך הורג אותה כשהיא קטנה, היא עלולה להרוג אותך כשתגדל. במיוחד אם אתה שר אוצר ערב בחירות.

ועכשיו כבר לא נותר הרבה זמן. פחות משנתיים עד לבחירות כבר אי אפשר לשבת ולקוות שאלת המזל תעשה במקומך את העבודה. 94' כבר אבודה. ב־96' כבר ידברו בחירות. נותרה 1995. זה לא הרבה אבל בהחלט אפשרי. האם צריך עדיין להזכיר לרבין ושוחט את השלט שנתלה במטה הבחירות של קלינטון ערב הבחירות האחרונות בארצות הברית? – "זו הכלכלה, אידיוט".

המכבסה היהודית של הכסף השחור

300 אלף דולר, רווחי ברוני הסמים, הלבין מדי יום הרב יוסף קרוזר מניו־יורק, והשאיר בכיסו 2־6 אחוזים עמלה לו ולבית־הכנסת שלו. והוא אינו היחיד ■ מרכז הלבנות הכספים נמצא ברחוב 47 במנהטן. שם, במרכז העולמי של הסחר בזהב וביהלומים, בחדרים האחוריים, נרקמות עיסקות הענק. 80 אחוז מהסוחרים הם יהודים, חצי מהם ישראלים. העיסקות מתנהלות בעברית ושוק הלבנות כספי הסמים הופך אט אט להיות עסק כחול־לבן ■ הכסף, הריח והקשר היהודי

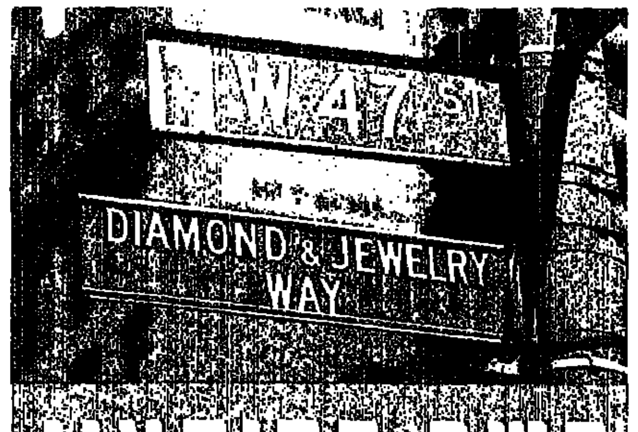

קשר הקוקאין

חנות הכשיטים ברחוב 47. הפעילות השוקקת במקום מהווה כיסוי אידיאלי להעברות כספים לא חוקיות. לדמויות המצולמות אין כל קשר לכתבה

צילומים: שחר עזר,

הרב יוסף קרוזר נפל בגלל הפה הגדול שלו. "אני מלבין כסף, הרבה כסף", סיפר פעם לאחר ממכריו. "אני לוקח 300 אלף דולר כל יום מרחוב 47 במנהטן, מביא אותם לבית הכנסת, נותן קבלה ואחר־כך לוקח אחוזים".

האיש ששמע מקרוזר את הסיפור הזה, היה, כמה עצוב, סוכן סמוי של הרשות למלחמה בסמים של ארה"ב.

חודש ימים אחר־כך, בפברואר 1990, נעצר קרוזר על ידי סוכנים של הרשות, בדרכו מרחוב 47 לברוקלין. החוקרים מצאו בכליו 5 דרכונים, מסמכים ו־280 אלף דולר במזומן, בתא המטען של המכונית.

הוא עשה את המסלול הזה מדי יום. היה מגיע למשרד לסחר בזהב ברחוב 47 בשעת צהריים, ויוצא כעבור זמן קצר כשהוא נושא מזוודות ותיקים עמוסי מזומנים. משם נסע לבית־הכנסת הקטן 'חסד וצדקה' בברוקלין, שהפך בידי קרוזר למכשיר הלבנת מיליוני דולרים, כספי פדיון עיסקות מימכר סמים באיזור ניו־יורק.

כך עשה קרוזר את לתמו. בהנחה כי העמלה עבור הלבנת כספים נעה בין 2 ל־6 אחוזים, לא ידע הרב קרוזר חרפת רעב מהי.

לסוכנים שתיחקרו את קרוזר נכונה משימה קלה. יהודי מפונק, שאינו רגיל בחקירות ובתי־כלא, בנו של רב מכובד המנהל ישיבה גדולה בעיירה ניו סקוור. קרוזר נשבר במהירות. הוא שיתף פעולה ברצון.

פרקליטו של קרוזר, עו"ד סטנלי לופקין, טען כי מרשו כלל לא ידע כי הוא מלבין כספי סמים. קרוזר, על פי עורך־דינו, סבר כי הוא מלבין כספים עבור יהלומן "שעובד במזומן", ומנצל את המצב כדי לעשות קצת כסף מהצד עבורו ועבור בית הכנסת שלו.

קרוזר נדון לשנת מאסר ועוד יום אחד בפרול. תמורת ההקלה בעונש, סיפק לחוקרים מידע רב־ערך שסייע להם להפיל את מי שחיפשו זמן רב: אברהם שריר, בעל משרד למסחר בזהב ברחוב 47, אחד מבכירי הלבנות בכספי־הסמים הגדולים בניו־יורק.

שריר, ישראלי כבן 45 שאליו עוד נחזור בהרחבה, הודה מאוחר יותר בהלבנת 200 מיליון דולר עבור קרטל הסמים הקולומביאני של קאלי.

ענף הפשע המשתלם בעולם

סחר בסמים נחשב, עד היום, לענף הפשע המשתלם ביותר בעולם. מתח הרווחים נע בין 200% בקוקאין, לכ־1,200% בהרואין. הסכומים שמגלגל הענף גדולים מתקציבי מדינות קטנות. הפיתוי עצום.

הבעיה העיקרית של ברוני הסמים הקולומביאנים, השולטים בנתח נכבד מסחר הסמים בעולם, היא איך להיפטר מהכסף. זהו כאב ראש של עשירים, אבל הוא טורדני.

בארה"ב פעילים כיום שני קרטלי סמים קולומביאנים עיקריים: קרטל קאלי וקרטל מדיין. הריגתו של ראש קרטל מדיין, פבלו אסקובר, בידי שלטונות קולומביה בדצמבר 93', החלישה מאוד את הקרטל, ששלט על סחר הסמים באיזור ניו־יורק.

אנשי קאלי, לעומת זאת, מחזיקים במונופול על שוק לוס אנג'לס ואיזור מיאמי. נכון להיום מפיצים אנשי קאלי כ־80% מהקוקאין בעולם, ונמצאים במקום השלישי בסחר ההרואין.

קאלי נחשב כל השנים לקרטל אלים פחות ממדיין – מה שלא הפריע לאחד, חוזה סנטקרוז לונדונו, מראשי הקרטל, להורות לפני כשנתיים על רציחתו של העיתונאי מנואל דה־דיוס.

דה־דיוס, עורך היומון ההיספני הגדול ביותר בניו־יורק, "אל־דיאריו", עסק בהכנת ספר על קרטל קאלי, ספר שלא יראה אור לעולם.

קרטל הסמים של קאלי גורף מדי שנה 25 מיליארד דולרים בתחומי ארה"ב. את הכסף הזה צריך להוציא איכשהו מתחומי ארה"ב, מבלי לעורר את תשומת ליבו של משרד האוצר האמריקני. וחוץ מזה, צריך להכשיר את המזומנים ולהעניק להם, בצורה כזו או אחרת, לגיטימציה.

בעיה לא קלה, שהצמיחה סביבה תעשיית ענק: הלבנת והברחת כספי־סמים.

"לך תמצא את הכסף השחור"

למרות הדמיון המפותח, לברוני הסמים קשה מאוד לעמוד בקצב. 25 מיליון זה הרבה מאוד כסף (מדובר, בממוצע, בכמיליארד שטרות, היות ומרכית הכסף הנגבה בעיסקות הסמים הוא בשטרות של 10 ו־20 דולרים).

הכסף יוצא מתחומי ארה"ב בכל דרך אפשרית: מוסתר בתוך רמקולים, קומפרסורים, הדפסים, משחקי מחשב, תיבות ממסרת של משאיות, מכשירי טלוויזיה.

חוקרי המכס האמריקני מצאו מיליוני דולרים בתוך מיכלים, שאמורים היו להכיל אפונה מיובשת, בתוך מיכלי דלק כפולים, בתיבות של דה שהוצמדו לדפנותיהן של ספינות משא.

ב־1990 מצאו חוקרים 14 מיליון דולר במשלוח של כבלים, שאמור היה לצאת מנמל ניו־יורק ... סן בלונג־איילנד לקולומביה. על פי רישומי ... שנמצאו במקום, היה זה משלוח מספר 234 (כפול 14 מיליון, תחשבו בעצמכם).

באותה שנה, בשדה התעופה 'קנדי', נמצאו במחסן, נמצאו 26 מיכלים גדולים, שאמורים היו להכיל זירמת־פרים. היא לא היתה שם, אבל ... וחצי מיליון דולרים היו.

במאי השנה פרצו חוקרים אמריקנים למפעל לייצור כדורי באולינג בלונג־איילנד. הם לקחו את אחד הכדורים, חתכו אותו לשניים ומצאו בתוכו 210 אלף דולרים, בשטרות משומשים של 100.

וכך נוצר השידוך בין קרטלי הסמים לבין רחוב 47 במנהטן.

הרחוב הוא המרכז העולמי של סחר היהלומים, זהב, תכשיטים ואבני חן. מאות בתי עסק מרוכזים שם, בצפיפות, בין השדירה החמישית לשישית. חנויות, בתי מסחר, אולמות תצוגה.

בחדרים האחוריים ובקומות העליונות, הרחק מטווח הגישה של הציבור הרחב, מתרחשים הדברים. שם יושבים הסוחרים הגדולים, שם נרקמות העיסקות, שם ממויינת הסחורה. יהלומים, זהב ותכשיטים עוברים שם מיד ליד, בתקיעת כף.

הפעילות השוקקת במקום מהווה כיסוי אידיאלי להעברות כספים לא חוקיות. "בעצם, גם העיסקות הכשרות נראות שם, ברחוב 47, אפלות ומיסתוריות", אומר איש מכס. "כל הזמן מגיעה סחורה, כל הזמן נפרקות שם תיבות, מזוודות ומכולות, הכל מגיע במכוניות משוריינות, תחת אבטחה כבדה ומעטה סודיות. ועכשיו, לך תמצא את הכסף השחור".

"השידוך בין ברוני הסמים לרחוב 47", אמר למעריב אחד מחוקרי המכס האמריקנים, "הוא אידיאלי. ענף הזהב והיהלומים מגלגל מזומנים בהיקף עצום. היהלומנים מתורגלים בהעברת סכומי כסף גדולים במזומן, ממדינה למדינה, בידי עילות ומבלי להשאיר עקבות. סכומי כסף גדולים עוברים שם, ברחוב 47, מיד ליד, מבלי לעורר חשד. סוחר יהלומים אחד יכול להלבין 5 מיליון דולר כל יום, בלי לעורר תשומת לב

◄

(המשך מהעמוד הקודם)

מיוחדת. קשה לעקוב אחר העיסקות, קשה לאתר את מקורות הכסף וקשה מאוד לחדור אל תוך הענף הסגור הזה, בו הכל בנוי על היכרות אישית ואמון".

רוברט פאווים, מחבר הספר 'מלביני הכספים', אמר לאחרונה ל'דיילי ניוז': "סחר היהלומים וסחר הסמים עוסקים באותה כמות של מזומנים ברמה היומית. לקולומביאנים יש דרישה עצומה להלבנת כספים, ואני בטוח שלהרבה מאוד אנשים קשה מאוד לעמוד בפיתוי. נכון, אפשר היום לעשות כמעט כל דבר באמצעות העברות ממוחשבות, אבל תמיד יישאר הצורך להיפטר מכמות עצומה של מזומנים, מדי יום. ואת זה יכולים היהלומנים לעשות טוב יותר מכל אחד אחר".

התופעה מתרחבת במהירות. מוסיפה לה העובדה כי בחמש השנים האחרונות, סבל ענף היהלומים ברחוב 47 בניו־יורק משפל קשה, שהביא סוחרים רבים לפשיטת רגל. "סוחר כזה", אומר אחד החוקרים, "עומד בפני הברירה של פשיטת רגל או עשיית כסף קל, מהיר ובטוח יחסית. לא כולם חזקים מספיק כדי לדחות את הפיתוי".

80 אחוז יהודים

כל זה לא היה מעניין אותנו במיוחד, אלמלא הנוכחות הישראלית־יהודית המאסיבית ברחוב 47. "לפחות 50% מסוחרי היהלומים הם ישראלים", אמר למעריב יהלומן ישראלי, המבקש לשמור על עילום שמו. "גם בענף התכשיטים, אבני החן והזהב, יש לא מעט ישראלים. כולם באו לעשות כסף, לכבוש את השוק, לעשות את המכה הגדולה. לא כולם הצליחו, במיוחד לא בזמן האחרון".

מספרם של היהודים ברחוב 47 הוא עצום. מומחים בענף מעריכים כי בין 75 ל־80 אחוז מכלל הסוחרים הפעילים ברחוב הם יהודים. חלק גדול מהם חרדים, אנשי סאטמר בעיקר. נציגות מכובדת באיזור יש גם ליהודים יוצאי איראן וסוריה.

ברחוב 47 אפשר להסתדר מצויין בעברית. יש בסביבתו יותר מסעדות כשרות מאשר בתל־אביב. לא פלא שכנופיית הטרור המוסלמית שנחשפה בניו־יורק לפני יותר משנה, זממה, בין היתר, להטמין פצצות במקום.

התרחבות תופעת הלבנת כספי הסמים בארה"ב בכלל וברחוב 47 בפרט, הביאה להקמת כוח משימה אמריקני מיוחד, הנלחם בתופעה. היחידה נקראת 'אלדורדו', על שם עיר הזהב הדרום־אמריקנית האגדית, ומשרתים בה 200 סוכנים, אנשי המכס ומס ההכנסה האמריקניים.

אלדורדו, שהוקמה באפריל 1990, חוקרת את תופעת ההלבנות בכלל. 50 מסוכניה מייחדים את מרבית זמנם לרחוב 47. "זו עבודה המצריכה המון כוח אדם", אומר רוברט ואן־אטן, אחד מראשי אלדורדו, "מכיוון שצריך לעקוב אחר הכסף לאורכה ולרוחבה של היבשת, לפעמים גם בחו"ל".

מטרתם של אנשי אלדורדו היא כסף, וכסף בלבד. הם לא מתעניינים ביבוא סמים, עיסקות סמים או סוחרי סמים. "אנחנו רוצים לשים יד על הכסף. לפגוע בכיס, כמה שיותר", אומרים אנשי היחידה.

המשימה קשה. באמריקה אין כל חוק האוסר על החזקת כספים. מאידך, כשנמצאת כמות גדולה של מזומנים ברשותו של אחד המלבינים, מחרימים הסוכנים את הכסף. אם האיש מוכיח שמקור הכסף חוקי, הוא מקבלו בחזרה. זה לא קורה.

המלבינים מתורגלים היטב. כשמישהו מהם נלכד ובאמתחתו אי־אלו מיליוני דולרים, הוא מוסר את הכסף ברצון, אבל מבקש קבלה. "הכסף לא שלי, אני מבקש שתחתמו לי שלקחתם אותו", זו הבקשה השגורה בפי כולם. חייהם, אגב, תלויים בקבלה הזו.

לא קל לעקוב אחריהם. עיני המלבין הממוצע מחוברות למראה האחורית של מכוניתו. הוא עוצר בפתאומיות, עובר ממסלול למסלול בפראות, מאיץ ומאיט בפתאומיות, בוחר במסלולים לא הגיוניים, ארוכים ומפותלים בדרכו ממקום למקום.

לאלדורדו יש תשובה. החוקרים עוקבים אחר האובייקטים שלהם עם שמונה, עשר, לפעמים 12 מכוניות. בשעת הצורך משתמשים במסוק או שניים. יש גם ציוד מתוחכם, מיטב פלאי הטכנולוגיה האמריקנית בתחום ההאזנות, עיקוב ופיצוח הקודים.

בשנתיים הראשונות לפעילותה, לכדה אלדורדו 60 מיליון דולר ועצרה 120 מלבינים. בהשוואה להיקף ההלבנה הכללי, מדובר בפרוטות. "זה לא העניין", אומרים אנשי אלדורדו. "ברור לנו שאי אפשר, במיגבלות החוקיות הקיימות, להפסיק את התופעה. הלוחמה שלנו בה היא פסיכולוגית".

אגב, אנשי אלדורדו אינם היחידים הנלחמים בתופעת ההלבנות. ה־DEA , הרשות האמריקנית למלחמה בסמים, וה־אף.בי.איי, הסוכנות הפדרלית לחקירות, מבצעים אף הם פעילות ערה בנושא. לא תמיד הפעילות הזו מתואמת.

בחודשים האחרונים זיהו אנשי אלדורדו מוקד פעילות חדש. העיתונים בניו־יורק מכנים אותו 'משולש הקוקאין'. צלעותיו: ברוני סמים קולומביאנים, מלביני כספים ישראלים, מאפיונרים יהודים־רוסים.

הקולומביאנים מזרימים את הכסף, הישראלים מלבינים אותו, אנשי המאפיה הרוסית (שמציפים לאחרונה בהמוניהם את איזור ניו־יורק), מספקים את המטריה הביטחונית והשרירים.

עיתונאי ניו־יורקי, שפירסם כתבת תחקיר על הנושא, אמר לאחרונה למעריב: "הישראלים הולכים ותופסים מקום בשוק ההלבנות. צריך רק להביט על רשימת המעצרים וכתבי האישום בשלוש־ארבע השנים האחרונות, כדי להבין את ממדי המעורבות הישראלית בתחום הזה".

הישראלים נמלטו לארץ

במאי 1993 נעצרו חברי רשת הלבנה ישראלית בינלאומית, שעבדה עם קרטל הסמים של קאלי. הרשת נחשפה בעקבות מבצע 'עוקץ' של האף.בי.איי, שהקים לצורך החקירה חברת־קש בשם 'פריזם', ששימשה את הכנופיה בהלבנות הכספים. במשך פחות משנה הולבנו באמצעות החברה 22.5 מיליון דולרים.

מנהיג הרשת היה ישראלי לשעבר בשם ציון יעקב אבנהיים, המכונה 'זורו'. אבנהיים, בעל אזרחות כפולה ישראלית־קולומביאנית, ישב בקאלי, משם תיאם את הפעילות ופיקח על העברות הכספים.

מרבית חברי הרשת נעצרו במאי 93': אבנהיים נעצר על ידי האינטרפול בשווייץ והוסגר לארה"ב. הוא משתף פעולה. עצורים נוספים: ריימונד שושנה, בן 38, מירושלים; דניאלה לוי, 30, לשעבר פקידה בכירה בבנק לאומי בניו־יורק; בנימין חסון, ישראלי תושב ברוקלין; מאיר אוחיון, בן 33 מברוקלין; אלכס עג'מי, בן 34 מניו־ג'רזי. חשודים רבים נוספים, אליהם נשוב בהמשך, נמלטו לישראל.

במהלך החקירה הקליטו אנשי ה־אף.בי.איי מאות שעות שיחה בין החשודים הישראלים. לצורך תירגום החומר, הם שכרו את שרותיו של ניל אלפנט, יהודי תושב ניו ג'רזי, שהתגורר תקופה מסויימת בישראל ודיבר עברית שוטפת.

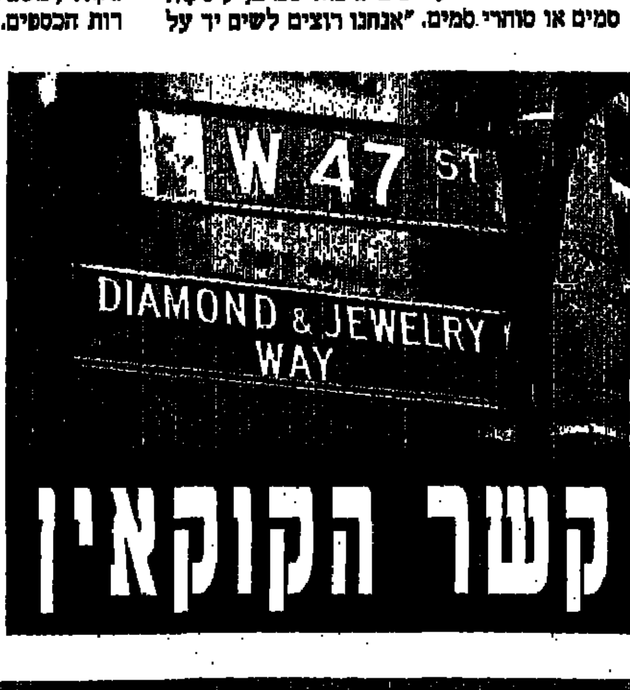

קשר הקוקאין

אלפנט תירגם ותירגם, עד שיום אחד במהלך חודש מאי 1992 נדהם לגלות בין המשוחחים את ז'ק זביידה, ידיד משפחה וחבר קרוב, סוחר עתיקות מברוקלין.

אלפנט נקלע לדילמה קשה. הוא פנה לרב שלו, אלעזר טייץ, שיעץ לו להזהיר את זביידה.

אלפנט נפגש עם זביידה בחשאי, וסיפר לו כי הוא על הכוונת של האף.בי.איי. בפגישה נכח גם אלכס עג'מי, מראשי הכנופיה. זביידה ועג'מי מיהרו לאף.בי.איי והציעו לשתף פעולה, תוך הסגרתו של אלפנט.

אלפנט נעצר, הואשם בשיבוש הליכים והודה באשמה. הוא טען כי אחת הסיבות להחלטתו להזהיר את זביידה היתה הלהיטות שזיהה בקרב חוקרי האף.בי.איי, לסבך את שמה של ישראל בפרשה.

השופט קווין דאפי דן את אלפנט ל־18 חודשי מאסר. בינתיים, נאלץ האף.בי.איי לעצור את המעורבים בסיפור בחיפזון, מה שאיפשר לחלק לא קטן מהישראלים המעורבים להימלט לארץ.

ריימונד שושנה, בן 38 מירושלים, עדי טל, בן 33 מת"א, דוד ועגונו, בן 57 מת"א, אחיינו ישי דוד ועגונו בן 22, יעקב כהן בן 40, הם רק חלק מהנמלטים. מרביתם יצאו מהסיפור עם הרבה כסף. האמריקנים יודעים היטב כי הסיכויים שמישהו מהם יוסגר לארה"ב שואפים לאפס.

סיפורו של עדי טל ראוי להרחבה. צעיר מרשים, יפה־תואר, בן למשפחה טובה, לשעבר איש ביטחון ב'אל־על'. כל אלה לא הפריעו לטל לשלוח ידו בהלבנות כספי סמים כבר ב־1988.

במארס 88' עצרו השלטונות האמריקניים 11 חברי כנופיית הלבנות, ביניהם גם טל וחברו הטוב ניר גולדשטיין. החוקרים סיפרו אז כי טל וחבריו פעלו בזהירות, השתמשו בשמות קוד וצפנים וחיו בחשש מתמיד.

הם נהגו לקבל סכומי כסף גדולים מבלדרים קולומביאנים, לחלק את הכסף לסכומים הקטנים מעשרת אלפים דולר (כל סכום מעל עשרת־אלפים המופקד בבנק אמריקני מחייב דיווח למשרד האוצר), להפקידם בבנקים ולהוציא תמורתם המחאות נוסעים או צ'קים בנקאיים, אותם שלחו, באמצעות בלדרות בינלאומית, לחברת קש בפנמה.

הצופן הפופולרי ביותר בו השתמשה כנופיית טל נלקח מעולם היהלומים. כשהועברה ידיעה על פיה נשלח יהלום במשקל 30.4 קראט, היתה הכוונה לסכום של 30,400 דולרים.

טל עבד עבור מלבין הכספים הראשי של קרטל קאלי, חוזה סטרו. הקולומביאנים לחצו עליו ללא הרף להגדיל את היקף ההלבנות. טל חשש. "הוא חי בפחד מתמיד, ישב על המזוודות והיה מוכן להימלט בכל עת", סיפר אחד החוקרים.

אחד מחברי הרשת של טל היה הרב שלום לויטין, איש לובביץ' וראש סניף חב"ד בסיאטל. "התכוונתי לטוב", אמר לויטין לאחר שנלכד, "אדם לומד מהניסיון". לדבריו, לא ידע כי הוא עוסק בהלבנת כספי סמים, והיה בטוח כי מדובר ביהודים איראנים המנסים להבריח את כספם מאיראן.

לויטין יצא בזול ונדון ל־30 יום עבודות שירות. טל, שהודה בהלבנת 10 מיליון דולרים, נדון ל־52 חודשי מאסר. הוא ריצה את עונשו בכלא דנבורי שבקונטיקט, אבל לא למד לקח. כשיצא, הצטרף לכנופיה שפעלה יחד עם אנשי 'פריזם' ונלכדה במבצע 'העוקץ' של האף.בי.איי. הפעם הצליח להימלט לארץ, כאן הוא נמצא, כנראה, עד היום.

"הקולומביאנים מזרימים כסף, הישראלים מלבינים אותו והרוסים מספקים שרירים. "הישראלים הולכים ותופסים מקום בשוק ההלבנות. צריך רק להביט על רשימת המעצרים וכתבי האישום ב־3־4 השנים האחרונות, כדי להבין את ממדי המעורבות הישראלית""

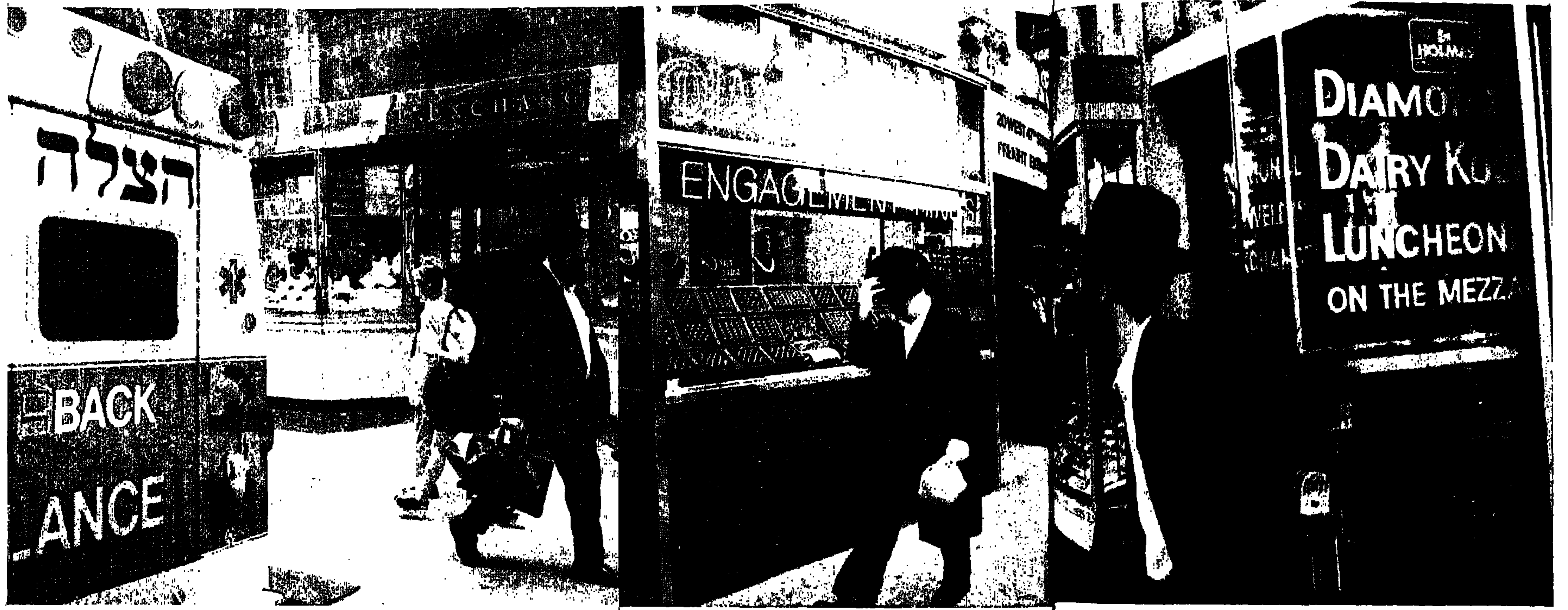

רחוב 47 במנהטן. נוכחות יהודית ומעורבות ישראלית בולטת בעיסקי הלבנת הכספים. לדמויות המצולמות אין כל קשר לכתבה

הקולומביאנים תורמים ליהודים

ענף הזהב והיהלומים התחבב לאחרונה על ידי ברוני הסמים, בזכות אפשרויות ההלבנה הרבות שיש בו. אחת השיטות הפופולריות היא הלבנה באמצעות סחר זהב. זה הולך ככה: את כספי הסמים ממירים לזהב, המוברח לקולומביה, משם הוא מיוצא למילאנו ומעובד לתכשיטים, המוחזרים לבסוף בדרך חוקית לחלוטין לרחוב 47.

"הכי מצחיק", אומרים החוקרים, "זה שהתכשיטים מגיעים לכאן בתנאי יבוא מועדפים, כי מקור הזהב בקולומביה, כביכול, ולמדינה זו תנאי סחר מועדפים עם ארה"ב".

ישנן שיטות רבות נוספות. כספי סמים מופקדים בחשבונותיהם של סוחרי יהלומים כאילו היו כספי רווחים, ומועברים מאוחר יותר לקולומביה. עסקאות סיבוביות מתוחכמות ביהלומים נרקמות בין הצדדים השונים, במטרה 'לשחרר' כמויות מזומנים גדולות מהצר. סכומי כסף קטנים מעשרת אלפים דולר מופקדים בחשבונות שונים, מומרים בהמחאות ומועברים בהמשך לתחנתם הסופית.

אחת הדרכים הקלות והפופולריות ביותר להלבנה היא באמצעות מוסדות דת יהודיים. בעיקר ישיבות ובתי־כנסת. היותם של חלק מסוחרי הזהב והיהלומנים ברחוב 47 יהודים דתיים, מקלה מאוד על התהליך.

המוסדות, שהינם גופים ללא כוונת רווח, משמשים לתרומות. הקולומביאנים מעבירים את התרומות, שזורמות לקופת המוסד מצד אחד ויוצאות ממנה מן הצד השני, בחזרה לשולחיהם. כדרך, גובה בית־הכנסת או הישיבה מעשר מכך. וכך כולם מרוצים: ברוני הסמים, שהלבינו במהירות וביעילות, ובית־הכנסת או הישיבה, שזכו לרווח כספי קל.

ההלבנה הראשונה בה היה מעורב מוסד דתי יהודי בניו־יורק, נחשפה ב־1984. בישיבה העתיקה ביותר בעיר, 'תפארת ירושלים' במנהטן, פעלה רשת שהלבינה כ־23 מיליון דולר תוך עשיית 2 מיליון דולר רווחים.

מרבית ההלבנה בוצעה עבור קרטל קאלי. המתווך היה דוד ועגונו, הזכור לטוב מפרשת 'פריזם', שעבד מול המלבין הראשי של הקרטל, חוזה סטרו. מצד הישיבה פעל מגדל גולדברגר, איש סאטמר, שקיבל מועגונו מדי יום מזומנים והפקידם בחשבונות הישיבה.

גולדברגר, שטען כי לא ידע את מקור הכסף, הורשע בזיוף מסמכים בנקאיים ונדון לחמש שנות מאסר על תנאי. ועגונו הורשע, נדון ל־8 שנות מאסר אך השתחרר מוקדם, לאחר שהפך למודיע של הרשות למלחמה בסמים. מאוחר יותר, כאמור, הסתבך שוב ונמלט מארה"ב.

במסגרת הפרשה הורשעו 9 בני אדם ו־6 חברות, כולל הרב ישראל איידלמן, סגן נשיא הקהילה ורואה החשבון של הישיבה.

'תפארת ירושלים' נקלעה בתקופה ההיא לקשיים כלכליים חמורים. באמצעות ההלבנה ביקשו פרנסיה לשמור על קיום הקהילה, שחבריה התמעטו והלכו.

תופעה זו, אגב, נפוצה מאוד בניו־יורק. קהילות יהודיות רבות גוועות, מאבדות את מקורות ההכנסה שלהן ונקלעות לחובות גדולים. במצב כזה, קצרה הדרך בפני בתי־הכנסת והישיבות להשתתף בחינגת ההלבנות, שפירושה כסף קל, והרבה.

"הלבנת כספים מועילה ומיטיבה מאוד עם הישיבות ומוסדות הדת השונים", אמר מקור המקורב לחקירה. "הם במצב קשה, ולכן מעלימים עין, לא מתעניינים במקור הכסף, העיקר שיבוא".

"היה קשה לספור את הכסף. הוא הגיע בשטרות של 5, 10, ו־20 דולר. רובם שימשו להסנפת קוקאין והיה להם סירחון חזק של קוק. העובדים שלי לא יכלו לסבול את זה. כל שעתיים־שלוש הם היו צריכים לצאת כדי לשאוף אוויר צח על מנת לא להתמסטל"

גישתם של הקהילות, על פי המקור, היא – "סמים נמכרים בכל מקרה. כל עוד זה לא פוגע בקהילה שלנו אלא מיטיב עימה, אין דבר".

בין הדתיים לקולומביאנים מתווכים, במקרים רבים, הישראלים. הקולומביאנים מרוצים, כי מדובר בערוץ בתול יחסית, שלא זכה בשלב הראשון לתשומת לב מיוחדת מצד השלטונות.

ביולי 1990 החלה גישה זו להשתנות. השלטונות הפדרליים החלו בחקירה מחודשת נגד אנשי סאטמר מויליאמסבורג, בעלי חנויות תכשיטים ברחוב 47, בחשד למעורבותם בהלבנות כספי סמים.

החקירה התמקדה בעסקיהם של האחים נפתלי, מיקלוש ויצחק שלזינגר, יעקב שלזינגר (בנו של נפתלי) ומילון ג'קובי, אחיינו.

בידי החוקרים הצטברו ראיות לקשרים בין השלזינגרים לבין האחים אנדוניאן, בני משפחה קולומביאנים שהואשמו בהלבנת כמיליארד דולרים. השלזינגרים הלבינו כספים, על פי החשד, באמצעות חברת־בת בשם 'באלי', בצ'קים שנמשכו על שם 'מחנה יראים' – מחנה קיץ סאטמרי בהרי הקטסקילס. מנהל 'מחנה יראים' הכחיש כל מעורבות וקשר לצ'קים הללו.

ב־7 באפריל השנה הורשע בלוס אנג'לס הרב אברהם לאו, איש סאטמר מבית־הכנסת 'מגן אברהם' בעיר. הוא הורשע בקשירת קשר להלבנת כספי סמים.

לאו נשוי לאחייניתו של האדמו"ר הגדול מסאטמר, הרב משה טייטלבוים. לרוע מזלו סיפר לאו לסוכן סמוי של האף.בי.איי על 'רשת קדושה' של אנשי סאטמר ויהודים חרדים נוספים הפועלת באיזור רחוב 47 בניו־יורק ומסוגלת להלבין עד 5 מיליון דולר בשבוע, בזכות קשריה הענפים עם מוסדות צדקה יהודיים.

אנשי החוק בניו־יורק אינם סבורים כי רשת זו, ורשתות הלבנה נוספות, נהנות מקדושה כלשהי. בשנה האחרונה גברה מאוד הפעילות הפדרלית סביב הישראלים והיהודים ברחוב 47. כיום משתמשים החוקרים בשירותיהם הקבועים של מתורגמנים לעברית.

אהרן שריר הוא, ללא ספק, אלוף המלבינים הישראלים. הוא נולד בעיראק לפני כ־45 שנה, עלה עם משפחתו לישראל בגיל שנה, סיים תיכון, שירת בצבא והתמחה בתיקון מכשירים מכניים עדינים המשמשים לתיקון תכשיטי זהב.

ב־1979 עזב שריר את ישראל וירד לניו־יורק עם אשרת תייר, כשבכיסו 6,000 דולר. הוא נכנס לעסקי הזהב, הקים מפעל קטן ליצור תכשיטי זהב ועשה חיל. ואז, באמצעות יהלומן ישראלי אחר, גילה את ההלבנות.

שריר הגיע להיקף הלבנות של כ־160 אלף דולר ליום, אך ב־1985 קוצצו כנפיו כשהואשם בהונאת בנק ניו־יורקי ב־3 מיליון דולר. הוא החזיר את רוב הכסף ונדון לקנס ולמאסר על תנאי.

ב־1988 המריאו עסקי ההלבנה של שריר לגבהים מדהימים. חנות הזהב שלו, ברחוב 47, הפכה למרכז הלבנות שוקק. "שלוש פעמים בשבוע", סיפר שריר באחד המשפטים בהם הוא מעיד כעת, "קיבלנו את המזומנים. הם הגיעו בשקי קנוואס, קופסאות קרטון, מזוודות. לפעמים היו שם מיליון דולר בכל משלוח".

רוי לופז, קולומביאני ונציג הקרטלים, היה מגיע במיוחד ממיאמי, מצוייד בדף שנשלח בפקס מקולומביה ובו, בצופן מיוחד, הוראות מפורטות לאן לשלוח את הכסף.

"גם בעזרת מכונות ספירה אוטומטיות, היה קשה מאוד לספור את הכסף", העיד שריר. "הוא הגיע בשטרות של חמש, עשר ועשרים דולר. לשטרות, שרובם שימשו להסנפת קוקאין, היה ריח חזק של קוק. ממש סירחון. העובדים שלי לא יכלו לסבול את זה. כל שעתיים־שלוש הם היו צריכים לצאת להפסקה, כדי לשאוף אוויר צח, לא להתמסטל".

תפקידו של שריר במערכת היה לדאוג לכך שהכסף ייצא איכשהו מארה"ב ויגיע לחשבונות הבנק של הקרטלים הקולומביאנים בפנמה ובקולומביה.

◄

ספריות עם חלונות זכוכית
להגנה מפני אבק
קטלוג חינם לכל דורש
ומי שמכבד ספרים...
אינטרסיסטם
בן־יהודה 97 ת"א, טל' 03-5249327
אולם תצוגה: פתוח א-ה מ־09.30-13.00 ומ־16.00-19.00
וביום ו' מ־09.30-13.00

אפרים סידון

שלום לתשנ"די

תרשו לי וידוי אינטימי, אולי טיפה לא נעים/ גילוי היחסים האישיים שלי, עם השנים/ ואפשר גם לקרוא לי מניאק, דון ז'ואן ללא תקנה/ כי כל שנים־עשר חודש, בלי לחשוב – אני מחליף לי שנהו/ אין לי בכלל סנטימנטים ואין לי ממש אחריות,/ לא שומר על קשר וגם לא על זוגיות./ מחליף אותן כמו גרביים, – ולא אומר דיו/ והיו לי כבר, אני מודה, עשרות שנים בחיי.

אולי זה עניין של הורמונים, או שמא סתם פגם נפשי/ אולי אני אינפנטיל גמור, בעיקר בתחום הריגשי/ אבל רק מגיע אלול – ואני אז מתחיל לחוש/ מן דחף כזה גופני, בלתי ניתן לכיבוש/ ובתוקף אותו הלחץ ועקב אותה הרגשה/ אני יוצא לדרכים – ומחפש לי שנה חדשה./ נפטר מן הקודמת, בלי לעשות עניין/ ומוצא לי חיש שנה אחרת, להעביר איתה את הזמן.

וכך, בראשית תשרי, התחלתי לי עם תשנ"ד/ ולאט לאט שמתי לבי – שאיתה, זה נורא נחמד./ ואחרי שחיינו יחדיו, קרוב מאוד לשנה/ אני מוכרח להודות בגלוי, שהיא אחרת – שונה./ מה בדיוק ההבדל? מה באמת שם קרה?/ אני חושב שאיתה פשוט, יצאתי מן השיגרה./ נפתח לי אופק חדש ואני בפירוש יודע/ תשנ"די שלי, מיוחדת היתה – מכל קודמותיה.

הן למשל, השנים ההן, תריסר האחרונות,/ לכל חידוש, או לשום גיוון, לא היו בכלל מוכנות./ סירבו לכל שינוי, או סטיה מן המוכר/ ולא רצו לנסות איתי, ממש ממש שום דבר./ תמיד אותה תנוחה, תנוחה אחת בלבד/ הן תמיד מעל, ועם נבוט ביד./ לא מדברות אף מלה, ולא רוצות לשמוע/ לא רוצות לחוש, ולא נותנות לנגוע./ ואם הייתי שואל "נו, איך היה בסוף"?/ הן תמיד ענו במבטא פולני ובשתי מילים רק: "נו טוף..."

הן גם היו חשדניות, באופן לא רגיל/ היו לוקחות אל המיטה, לרוב רובה "גליל"./ לא רצו לדעת, ולא חפצו ללמוד/ לא מורידות שכפ"ץ, לא מפשילות אפוד./ לא מוכנות לשמוע הערות על צורתן/ לא מוכנות להיפטר משום הצ'קון קטנטן./ כל פצעון הוא נכס, כל גרם שומן – קודש/ לכל שיפור בגזרתן, הן התנגדו מראש./ וגם סירבו בעקשנות לכל משחק מוקדם/ וריגושן האמיתי, תמיד קשור בדם.

לכן כשבתשרי ההוא, הכרתי את תשנ"ד/ כבר בשבוע הראשון, לבי כולו, נרעד./ פתאום ישנה שיחה, פתאום יש הקשבה/ והתשנ"ד הקוסצנית רוצה מאוד קירבה./ במקום לומר "נו טוף", או "טפו" על העולם,/ שמעתי איך תשנ"ד שלי, קוראת בקול "סלאם"ו/ והיא עשתה לי ריגושים, אבל על באמת/ איתה ראיתי כוכבים – ואת קטאר וכוויית./ איתה המראתי לשחקים ובמרומים אכן/ בהיותי בעננים – פגשתי את חוסיין./ והיא היתה מאוד מאוד מודעת ליופיה/ וגידולים מיותרים הסירה מגופה.

טוב, לא הכל היה מושלם, היו גם בעיות/ וגם אני וגם תשנ"ד, עשינו טעויות./ וגם אם המצב סביבנו, לא תמיד ורוד/ היא משאירה לי, בלי ספק, טעם נפלא של עוד./ ועל אחת כמותה נורא קשה לי לוותר/ נכון גמרנו, אבל מה – גמרנו נורא מהר.

זהו תשנ"ד, הגיעה עת, אנחנו נפרדים/ הפעם לא בארישות, אלא כידידים./ אני אתפוס ביום שני, אחת אחרת, כמו תמיד/ ואיך נחיה ביחד, זאת יאמר רק העתיד./ אבל תדעי לך תשנ"די ותזכרי לפני לכתך/ שהשנים, טובות תהיינה מעתה – גם בזכותך!

360 מעלות
עפר שלח

לא יעלה על הדעת

"איזה ריח של טחב יש כאן", העירה אחת הנכנסות, ודווקא לא התכוונה למצבה של אגודת הסופרים העבריים, גוף שאפילו משמו נודף ניחוח קליל של איזוב משומש. השעה היתה חמש, השעה היעודה, אבל רק מעטים היו באולם. נו טוב, עמידה בזמנים מעולם לא היתה מסימניה המובהקים של הבוהמה, ואפילו היא בוהמה שיש לה אגודה.

צעקתם של הסופרים, בטח ראיתם בטלוויזיה, עלתה לנוכח מה שהוגדר כ"כוונתו של משרד החינוך לבטל את בחינות הבגרות בספרות". הדברים מובאים במרכאות, מפני שבטשטוש של ערב, אם לדלג לעמוד האחרון, לא היה ברור מה בדיוק קורה כאן: האם יבטלו, האם התכוונו לבטל, וכשר החינוך אומר להר"ם, למה הוא מתכוון. מה שברור, והיה ברור מראש לכל מי שראה אי פעם פוליטיקאי ישראלי בפעולה, הוא שהוצע להקים ועדה.

התקשורת, שבסוף יצאה אשמה כרגיל, דווקא התייצבה, מחכה לאקשן. מבוקשה ניתן לה כשנכנס דוד אבידן לאולם, וחברי האגודה התלחשו במרץ. לא כל יום מגיע מישהו לכינוס כמה שבועות אחרי שנקבר בטקס רב רושם בצוותא. אחר כך שבו המיקרופונים לתפקידם המסורתי, חכלה ועיכוב: השר התעכב בחוץ לומר את דברו ליומן הערב. ס. יזהר, שעמד לדבר, שב והתיישב, וגרשון שקד רעם מן הפודיום: "אמנון רובינשטיין הוא אמנם פרופסור, אבל גם אני פרופסור ויזהר שווה חמישה פרופסורים. בושה וחרפה". החברים הגיבו במחיאות כפיים.

יזהר פתח בציטוט משל עצמו, ממאמר שכתב לפני 25 שנים, וכותרתו "להפסיק ללמד ספרות". אחר כך נשא דברים על חשיבותה של הספרות, והשר, שכביכול בא להינזף, מחא כפיים. אבל יזהר הגיע מהר לעניין עצמו: מה שלא נבחנים בו, אמר, גם לא לומדים. וזו האמת: זה שבתי־הספר הפכו כבר מזמן לבתי חרושת לציונים – ידעו כולם כבר לפני עשרים וחמש שנים. וזה שאין מה לעשות בעניין, גם כן כולם יודעים. הבעיה, מה לעשות, היא הרי לא בתוכנית הבחינות, אלא בעם התלמידים הזה, שצריך להחליף אותו תיכף ומיד.

המוזר הוא שכולם מסכימים, שבני הנוער דווקא קוראים ספרות עברית, כפי שיודע כל מי שהוציא אי פעם משהו בבריכה. מה שכן, הם כנראה לא אוהבים ללמוד את זה בבתי־הספר, עם או בלי בחינה. היה אפשר לחשוב שהסופרים דווקא יתגאו בזה, אבל הם לא.

אחר כך דיבר פרופסור שקד. ופתח גם הוא בציטוט משל עצמו, ארוך ומייגע בהרבה מזה של יזהר. "לא השר אשם אלא פקידיו", מיהר שקד להרגיע את האורח, לפני שפצח בנאום על המשבר בזהות החילונית, שמתברר שביטול בחינת הבגרות בספרות מאיים עליה איום כבד. החברים הגיבו במחיאות כפיים.

ואז קם רובינשטיין, והתברר ששום דבר לא נכון. או שאולי כן. הכוונה, אמר השר, היא בכלל לאפשר לבתי־הספר לבחון בחלק מהמקצועות, לאו דווקא בספרות, בבחינה הערכה פנימית. אז איך טוענים כולם שדווקא בספרות לא ייבחנו? "אלה דברי השמצה שאתם קוראים", אמר השר, ושוב הסמיקה עדת העיתונאים הנזופה. ומה עם התוכנית של הוועדה הפדגוגית לצמצם את לימודי הספרות? זו לא תוכנית, אלא טיוטה שעוד לא נדונה, ובכלל לא מדובר על לצמצם, אלא לרכז בשנה אחת. וכך הלאה והלאה, עד שעלה מסך כבד של עשן מן הזיכן, כיסה את האולם כולו, ומתוכו, כאל מן המכונה באחד מהסיפורים העבריים החביבים על כולנו, עלתה ההצעה להקים ועדה משותפת. "ועדה שתבחן איך אנחנו מטפלים באמת בנושא הזה, היקר לכולנו", אמר השר, והחברים הגיבו במחיאות כפיים.

ורק אני, כנציג התקשורת העוינת, יש לי הצעה צנועה משלי. רעיון מוזהב אחד של משרד החינוך, ללמד חלק מהמקצועות באנגלית, נתקל בתגובה ציבורית חריפה ומצא את פתרונו הציוני ההולם: קודם כל, צמצמו את מספר בתי־הספר שיבדקו את העניין, ובשנה יותר, העבירו את הניסוי כולו מהמיגזר היהודי למיגזר הערבי. וכך ראוי שננהג גם בעניין ביטול בחינות הבגרות בספרות: קודם כל, ננסה את זה על הערבים. אם זה לא יזיק להם, נעבור לשלב הניסוי בבני אדם.

קשר הקוקאין

(המשך מהעמוד הקודם)

לצורך זאת הוא הפקיד כספים בחשבונות הבנק שלו, כאילו היו רווחי חנותו, הוא קנה רכוש – כולל מטוסים – לשימוש קרטלי הסמים, קנה ומכר זהב מסוחרים אחרים שהשתתפו בקנוניה במחירים מופרזים, העלים סכומי עתק בתרגילים פיננסיים ובאמצעות תעלולי ניירת, החליף מזומנים בצ'קים המשוכים לפקודת בתי עסק דמיוניים או מוסדות דת יהודיים.

שריר קיבל מהקולומביאנים 6% מהמחזור. תוך זמן קצר עבר עם משפחתו, מדירתו בקווינס לבית מפואר בוודמיר, שבלונג איילנד. במרוצת השנים הלבין 200 מיליון דולר, 8 מהם נשארו אצלו.

הוא קנה מכונית יגואר מפוארת, העמיס על אשתו, מרים, תכשיטים יקרים, והשקיע 2 מיליון דולר בבורסה האמריקנית.

בסוף 1988 החלו הצרות. בדצמבר פשטו על חנותו סוכני המכס ומס ההכנסה האמריקנים, לאחר שקיבלו התראות מהבנקים על היקף הפקדותיו. הם הביאו כלבי־סמים, ביצעו במשרדים חיפוש מדוקדק ולקחו משם ארגזים עמוסי מסמכים.

שריר לא איבד את עשתונותיו. בעוד החוקרים משוטטים במשרדו, הצליח להעלים 600 אלף דולרים שהיו באותה עת בחשבון הבנק שלו, ולהעבירם למקום מבטחים.

במקביל, הסתכסך שריר עם מפעיליו הקולומביאנים, שטענו כי 26 מיליון דולר מכספי הסמים נעלמו. שריר שכר את שרותיו של הישראלי ליהוא איכילוב, חוקר במקצועו, על מנת לפתור את התעלומה.

איכילוב הפך, עד מהרה, לשותפו של שריר. הוא טס לפנמה, הקים שם שתי חברות קש, פתח חשבונות בנק והשביח את ערוצי ההלבנה.

לאחר הפשיטה הפדרלית על משרדיו, לא אמר שריר נואש. תוך שבועיים פתח שני משרדים אחרים ברחוב 47, והמשיך לעבוד. כשנשאל, על ידי אחד מעורכי הדין, כיצד קיווה להימלט מעיניו של החוק, ענה שריר: "שיניתי את השיטה שלי והאמנתי שלעולם לא יעלו עלי".

השיטה החדשה של שריר כללה את הרב יוסף קרוזר, עליו דיברנו קודם. הפה הגדול של קרוזר הפיל את שריר, שנעצר במרץ 1990.

קרוזר היה זה שגרם, בעקיפין, לשבירתו של שריר, שהודה בהלבנת 200 מיליון דולר. יחד איתו נעצרה אשתו, מרים. שריר, נתון ללחץ החקירה, הסכים לשתף פעולה תמורת שיחרורה של אשתו וביטול כל האישומים נגדה. התביעה הסכימה.

זו היתה עיסקה טובה מאוד, מבחינת התביעה. שריר הפך ל'קרית'. במשך חודשים הלעיט את הסוכנים הפדרליים במידע יקר־ערך אודות תעשיית ההלבנות. המידע כלל שמות, שיטות פעולה, קודים, חשבונות בנק.

היה זה שריר שגרם לחשיפתו של מה שמכונה 'משולש הקוקאין' החדש. הוא הביא להפללת 35 מלבינים, תפיסת 10 מיליון דולר וניפוץ רשתות הלבנה רבות.

בין היתר הפליל שריר את לוויתן ההלבנות הגדול ביותר בהסטוריה של ארה"ב, סטפן סקורקיה. שריר, שהעיד במשפטו, גרם במישרין להרשעתו. סקורקיה הואשם בהלבנת 300 מיליון דולר, ונדון ל־660 שנות מאסר בפועל.

שריר נכלל כעת בתוכנית להגנת עדים של ארה"ב. הוא חי בזהות בדויה, משוחרר בערבות, נע תחת שמירה כבדה בין ניו־יורק, לונג איילנד, אריזונה ומדינות נוספות, מעיד במשפטים פליליים וממשיך הלאה.

אשתו, מרים, התגרשה ממנו זמן קצר לאחר התפוצצות הפרשה. היא מסרבת להתייחס לנושא ואמרה ל"דיילי ניוז": "אין לי כוונה לדבר. התגרשתי מאהרן כדי להתרחק ממנו ומהחברים שלו, ואת זה בדיוק אני עושה".

שריר הוא הגורם הישיר להימלטותם של לפחות 35 קולומביאנים מארה"ב בחזרה לקולומביה. אחד מהנמלטים הוא דובאן ארבולדה, אחד המלבינים הראשיים של קרטל קאלי. ארבולדה הואשם בבית משפט במנהטן בהלבנות בהיקף אדיר, בעקבות עדותו של שריר.

כשיגמור להעיד, יישפט שריר בעצמו. התביעה תסכים להקלה משמעותית בעונשו, מה שלא מיטיב עם סיכויי הישרדותו. "נכון להיום, אהרן שריר נמצא בראש רשימת המבוקשים על ידי קרטל קאלי", אומר אחד מאנשי המכס האמריקני.

גם נגד ליהוא איכילוב, שותפו של שריר, הוגש כתב אישום. אלא שאיכילוב נמלט לישראל ערב פתיחת משפטו, בינואר '91. היו אלה ימי מלחמת המפרץ, והשופט האמריקני ריצ'רד אוון, ששפט את איכילוב בהיעדרו, אמר: "מר איכילוב מעדיף כנראה להתמודד עם אימת נפילת טילי הסקאד והתפוצצות טילי הפטריוט, מאשר עם מערכת הצדק האמריקנית".

בן כספית, ניו־יורק

מאיר שניצר
תקשורת

סוכן סמוי

עמוס שוקן, נשיא הכבוד של האתיקה המקצועית בישראל, אינו עוד כזה. השותפות העיסקית הסמויה בין קבוצת "הארץ" ל"ידיעות אחרונות", מעמידה באור אחר לגמרי אותו ואת מסע התמיכה המאסיבי של עיתוניו בארנון מוזס. אם השניים שותפים, למה שוקן לא סיפר זאת לקוראיו ומדוע הוא העלים את זה מרוב כותביו. אתיקה מקצועית זה לא. העמדת פנים צדקנית, בהחלט כן

איזו אתיקה ואיזה בטיח. עמוס שוקן
צילום: יוסי אלוני

שבוע חלף מאז שפורסם במעריב הגילוי על אודות הזיקה העיסקית בין "ידיעות אחרונות" ו"הארץ". כדאי לרענן מעט את הזיכרון בקשר לסקופ הזה. "ידיעות אחרונות" וארנון מוזס, עורכו האחראי, כך גילה מעריב, מקיימים כבר מספר שנים שותפות סודית עם קבוצת "הארץ" והמו"ל שלה עמוס שוקן. במסגרת היחסים הללו, הזרים מוזס כספים רבים לקונצרן שוקן.

עתה, משנודעה מעורבותו של "ידיעות אחרונות" בתוך ענייניו של שוקן, אולי אף נפתחה הדרך בפני 400 מפוטרי "חדשות" המנוח, לתבוע פיצויים גם מארנון מוזס. סוף סוף, גם הוא היה שותף. ככזה, הוא מחוייב לדאוג להמשך רווחתם של המפוטרים, או לפחות לסדר להם עבודה ב"ידיעות אחרונות".

אך הפעם, לשם שינוי, ארנון מוזס הוא שחקן המישנה בסיפור, משום שבמרכז העניינים ניצבת דמותו החד־פעמית של עמוס שוקן, מי שנתפס בעשור האחרון כאיש המצפון של התקשורת הישראלית, וכאבן השואבת של האתיקה המקצועית.

איזו אתיקה ואיזה בטיח. מאותו רגע שבו נחשף הגילוי על עסקיהם המשותפים של שוקן וארנון מוזס (בין אם נעשו שינויים באופי העיסקה לאחרונה, או לא), מוצאים עצמם מועסקי "הארץ" ורשת המקומונים הקשורה בו, כחבורה של מקדמי מכירות ואנשי יחסי ציבור, העושים שעות נוספות למען תהילתו של ארנון מוזס. וזה, מה לעשות, אינו הכי אתי בעולם.

העניין בהיר בפשטותו: מאז שפוצצה פרשת האזנות הסתר במעריב וב"ידיעות אחרונות", מוקדשת לפרשה זו תשומת לב מיוחדת בעיתוניו של שוקן – "הארץ", "העיר" ו"כל העיר". הסיקור המקיף שמעניקים עיתונים אלה לעניין העקרוני והחדשותי של ההאזנות, מתאפיין בתמיכה הבוטה והחד־סיטרית שלהם ב"ידיעות אחרונות", ובמיוחד בעורך האחראי שלו, ארנון מוזס.

החשיבות הרבה שנודעה עד כה לעמדת עיתוני שוקן, נבעה מהטעם הפשוט שהם היו מחוץ לפרשת האזנות הסתר. לכן, לכאורה, עמדתם אובייקטיבית ונטולת פניות כאותו תינוק הטהור מכוונות רעות. אם הם, בני חבורת שוקן, סבורים שמוזס הוא הצדיק, מי הוא זה שיעיז לקום ולשבור להם את המלה.

אל אותה אובייקטיביות משוערת, מיתוסית, כמובן, מעמדו הרם של שוקן כמייסטר הגדול של האתיקה העיתונאית. אם הוא, השבשבת של ניקיון הכפיים המקצועי, משוכנע שארנון מוזס הוא הקורבן האומלל, דומה הדבר לפסק הלכה של אדמו"ר נערץ.

ולא היא. הגילוי על השותפויות העיסקיות של שוקן וארנון מוזס, הופך מיד את שפע הכתבות ומאמרי העמדה בזכות "ידיעות אחרונות", שפורסמו ב"הארץ" ולוויניו, לצרימה רמה וארוכה שריחה רע. שהרי בשום מקום, בשום כתבה, לא צויין שארנון מוזס גם הוא שותף לה, משום שהוא בעל בית נסתר של הכותבים.

משך חמישים שנה טרח גרשום שוקן, אביו של השוקן הנוכחי, לבצר את מעמדו של "הארץ" כעיתון בלתי תלוי. ההיפך הגמור ממתחריו לאורך השנים: "הבוקר" של הציונים הכלליים, "חרות" של תנועת החרות, "הצופה" של המפד"ל, "למרחב" של אחדות העבודה, "קול העם" של הקומוניסטים, "על המשמר" של מפ"ם ו"דבר" של מפא"י וההסתדרות. "הארץ" ניצב מולם כמגדל־עוז של עצמאות המשוחררת מסיכסוך מפלגתי, ומהצורך להמציא לקורא את עמדתו החברתית/פוליטית/עיסקית של בעל הבית האמיתי.

לאחר הסתלקותו של גרשום שוקן, דחף בנו את "הארץ" לעמדה שהיתה כה שנואה על אביו – לעמדת של תלוי־בדבר. לאור הגילוי החדש, הרי ש"הארץ" אינו אלא עוד עיתון מסובסד בחלקו. אמנם לא על ידי מפלגה, אך על ידי עיתון אחר.

גרוע מזה: מינויי "דבר", כשהם אוספים בשעות הבוקר את העיתון מתיבות הדואר, יודעים בבירור את זהותו של המסבסד העיקרי של עיתונם. מקוראי "הארץ" העלימו אינפורמציה זו. ולא רק מקוראי העיתון, אלא גם מהמועסקים בו, ובכלל זה הבכירים שבהם. אתיקה מקצועית זה לא.

לפני שנה, כשפורסם המיכרז לזכיינות על שידורי ערוץ־2, צפה ועלתה במלוא חריפותה סוגיית הבעלויות הצולבות – עיתונות כתובה שאוחזת גם בזיכיון לשידורי טלוויזיה. אלה שהתנגדו למעורבותה של העיתונות בערוץ הטלוויזיה החדש, טענו שאין לערב אינטרסים של תקשורת אלקטרונית באלה של העיתונות הכתובה. נימוקם העיקרי היה שאין לאפשר לעיתון זה או אחר שליטה רחבה מדי במדיה, משום שיש בכך מעין השתלטות, לכאורה, על דעת הקהל ועל שוק הפירסום כאחד.

הוויכוח החריף והעקרוני הוכרע, כידוע, לטובת בעלי העיתונים. לאורך כל הוויכוח הזה לא נמצא אחד – מבין התומכים או המתנגדים – שלא לקח כמובן מאליו, כנקודת מוצא, את העובדה שזהותו של מי שאכן תהיה לו בעלות צולבת על כלי התקשורת, תהיה ברורה וגלויה לכל. מה שמחזיר את הדיון לעמוס שוקן, נשיא הכבוד של האתיקה.

במחקרם "המתווכים", שעוסק באמצעי התקשורת בישראל 1948־1990, מתמקדים דן כספי ויחיאל לימור בסוגיית הבעלויות הצולבות בערוץ־2. מעניין לדעת באיזה תואר היו משתמשים שני החוקרים האלה, אילו חברת "נתיבי שידור", במסגרתה ניגש שוקן למכרז ערוץ־2, היתה גם היא בין הזוכות המאושרות. שהרי במקרה כזה ארנון מוזס היה מעורב לא רק בעיסקי החברה הזכיינית "רשת", שעליה יש להם בעלות חלקית ופומבית, אלא גם בעקיפין ב"נתיבי שידור". וזאת, באמצעות שליחם שוקן.

בפברואר 1992, כשמשפחת נמרודי רכשה את השליטה על מעריב, רכש ממנה שוקן 25% מהבעלות על העיתון. אמנם מספר שבועות מאוחר יותר נפרדו דרכי שוקן ומעריב, אך מהלכיו במרוצת השותפות הזמנית עם משפחת נמרודי היו יותר מסתם גילוי של אתיקה מפוקפקת.

כשחבר שוקן לנמרודי, כבר היו מונחים בכיסו הסדרים כספיים עם מוזס. לא זו בלבד שהוא העלים הסדרים ניסתרים אלה (עם "ידיעות אחרונות", המתחרה העיקרי של מעריב), מבעליו העיקריים של מעריב, הוא אף חטא לעקרונות העיתונות החופשית. שכן באותה נקודת זמן היו לו אינטרסים גם בקבוצת "הארץ", גם במעריב, ודרך שותפותו עם בעלי "ידיעות אחרונות", הוא היה מסוגל להכניס את מוזס בסוד המתרחש במעריב. ממש גייס חמישי בפוטנציה. ואת זה כבר קשה להגדיר כסתם כריש תקשורת עם בעלויות צולבות. פה מדובר בתמנון, ולא מהצמחוניים דווקא.

הגילוי במעריב על השותפויות העיסקיות של עמוס שוקן וארנון מוזס, הופך מיד את שפע הכתבות ומאמרי העמדה בזכות "ידיעות אחרונות", שפורסמו ב"הארץ" ולוויניו, לצרימה רמה וארוכה שריחה רע. שהרי בשום מקום, בשום כתבה, לא צויין שארנון מוזס גם הוא שותף לה, משום שהוא בעל בית נסתר של הכותבים

איתמר אייכנר

אפרטהייד חרדי

כך כינו את התופעה בעיתונות החרדית. 11 משפחות ספרדיות גורשו מהעיר החרדית החדשה קריית־ספר באיזור מודיעין. אווירת פחד שוררת במקום. החרדים־הספרדים בעיר אינם מעיזים להזדהות, הרב שך – שהעיר הוקמה בבירכתו – מתנער ממנה, ח"כ הרב רביץ מודה ש"זהו דבר נוראי" ■ החיים תחת משטר טרור

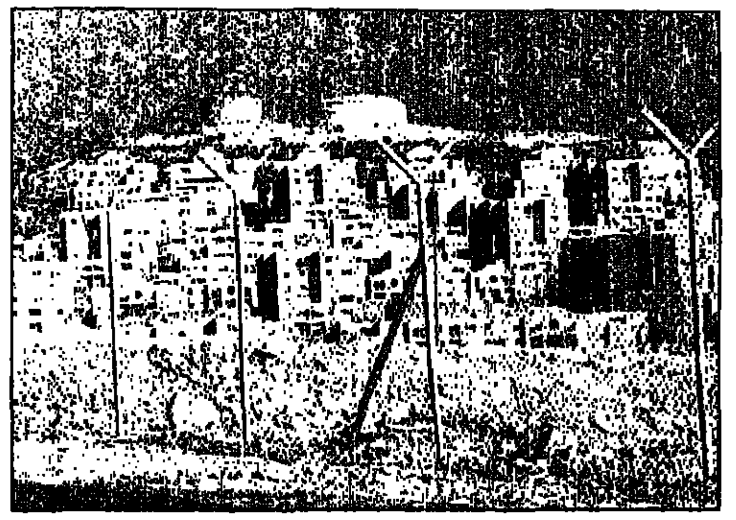

ב שבועות האחרונים מסתגר הרב שך בביתו שבבני־ברק ומסרב לקבל אנשים. מקורביו אומרים שמצב רוחו ירוד מאוד וכי הוא רותח מזעם. "ממילא לא שומ־עים לדעתי. באים להתייעץ איתי, אבל עושים מה שרוצים", חוזר ואומר הרב.

ברחוב החרדי יודעים כולם מה הרגיז את הרב הישיש: העיר החרדית קריית־ספר שבאיזור מודי־עין, או כפי שהיא מכונה בפי קומץ מתושביה – "קריית־שקר". הרב שך, פטרונה הרוחני של העיר, ביקש לא מכבר למנות רב חזק לעיר החר־דית, שיעשה בה סדר, בעקבות תלונות רבות שה־גיעו אליו. הוא הפעיל את מלוא כובד משקלו כדי למנות את מועמדו, הרב שלמה זלמן גרוסמן, דיין בבית־דין־צדק של הרב נסים קרליץ מבני־ברק. מקימי העיר קריית־ספר – ארבעה אנשי עסקים חרדים – העזו לקום נגדו והעלו מועמד אחר, הרב שמחה קסלר.

היתה להם סיבה טובה. הרב גרוסמן התבטא כי אם ייבחר לתפקיד, יפ־על ללא משוא פנים ויבדוק את התלונות על אופן ניהול העיר.

לפני מספר שבועות חלה תפנית בפרשה. העיתון "יתד נאמן", ביטאונו של הרב שך, פירסם הודעה רשמית מביתו של הרב, ולפיה הרב שך חוזר בו מת־מיכתו במינויו של הרב קסלר, לאחר שהתברר לו כי הוטעה. מקורבי הרב שך טענו כי היזמים החרדים תפסו את הרב שך בכניסה לביתו בשעה שחזר מבית־החר־לים "מעייני הישועה" בבני־ברק, שם עבר ניתוח שבר. היזמים, כך נטען, הצליחו להטעות את הרב שך ואמרו לו כי מינויו של הרב קסלר מקובל על כל התושבים. הרב שך שמע וחתם. עברו מספר ימים והרב שך הזועם ביטל את החתימה. אבל מאחורי הקלעים התנהלה מלחמת עולמות של ממש. ניסיונות טירפוד מינויו של הרב קסלר לא צלחו, ולפני כשלושה שבועות התקיים טקס הה־כתרה. הרב שך, כמובן, החרים את הטקס ואף אמר למקורביו: "אם כך, מוטב היה שקריית־ספר בכלל לא היתה קמה".

אבל הרב שך כועס לא רק בגלל מועמדו שמינויו הוכשל, אלא בגלל מה שקורה בחודשים האחרונים בעיר החרדית. שיאם של האירועים היה לפני כארבעה חודשים. 11 משפחות של אברכים ספרדיים, רובם מראשוני היישוב שאיכ־לוסו החל באוקטובר 93', קיבלו הביתה מכתבים חריפים ומסרים מאיימים. ועדת האיכלוס של העיר, המורכבת כולה מרבנים, הורתה להם לעזוב מיד את היישוב, ולא משנה אם הם קנו את הדירה או שכרו אותה בחוזה. ואם לא יעזבו – ילדיהם יוצאו ממוסדות החינוך בקריה. העובדה שמשפ־חות אשכנזיות לא קיבלו מכתבי גירוש דומים, אלא רק משפחות ספרדיות, מצביעה על עובדה אחת מצערת בישראל של 1994: קיימת אפליה עדתית במיגזר החרדי.

העיתונות החרדית ניזעקה להילחם נגד ועדת האיכלוס. השבועון "יום השישי" כינה את הפרשה "אפרטהייד חרדי". ביטאון ש"ס "יום ליום", הרו־אה עצמו כמגינם של החרדים הספרדים, אמר שבעיר מתרחשים "סיפורי נבלה מושחתים, שהיו מנת חלקם של הגדולים בשונאינו האנטישמים בכל הדורות".

מיקום אידיאלי

כיצד החלה הפרשה?

לפני מספר שנים קמו ארבעה אנשי עסקים חרדים – דוד שרייבר, יוסי קורלנסקי, נפתלי ארנפרוינד ויצחק טקוצ'ינסקי – והחליטו להגשים חלום ישן: להקים עיר על טוהרת הציבור החרדי, שתסייע בפתרון מצוקת הדיור הקשה בקרב ציבור זה. הארבעה, בוגרי ישיבות ליטאיות, בהן גם ישיבתו של הרב שך, ישיבת פוניבז', בחרו באיזור מודיעין, מעבר לקו הירוק. 2,500 דונם נקנו מערבים ומבצע הקמת העיר החרדית יצא לדרך.

ב־1991 יצאו היזמים בפירסומי ענק בעיתו־נות החרדית על הקמת העיר. תוך זמן קצר הוקמו משרדי מכירות בבני־ברק, בירושלים, וביישוב עצמו, בו החלו עבודות הבניה. עד מהרה הפך הדבר לשיחת היום ברחוב החרדי, וזרם המתעניי־נים ברכישת הדירות הלך וגבר. היזמים הקימו עמותה והבטיחו כי הדירות יימכרו במחירים מוז־לים. ההבטחה קויימה.

כולם ראו בקריית־ספר להיט, בני־ברק מספר 2. מיקומה הנוח לציבור החרדי – 25 דקות נסיעה מירושלים ו־30 דקות מבני־ברק – היה אידיאלי. ואכן, הדירות נמכרו בקצב מסחרר. באוקטובר 93' החל איכלוס העיר וכיום מתגוררות בה 800 משפחות. בשבועות הקרובים ייכנסו לבתים עוד 200 משפחות. בשנים הקרובות מתכננים היזמים לבנות בסך הכל 6,500 יחידות דיור. אגב, קריית־ספר היא העיר היחידה בשטחים שחרב הקפאת ההתנחלויות לא פגעה בה.

אין ספק שמדובר בפרוייקט בניה מצליח. הב־עיה שהתעוררה היא כיצד מבטיחים שהעיר תש־מור על צביון חרדי ותבלום כניסה של אלמנטים זרים. לדברי תושבים בעיר, בשלב מסויים הבחינו היזמים כי אין להם שליטה על אופי האוכלוסיה. תושבים רבים ניצלו את השכירות הנמוכה – כ־200 דולר – והציפו את היישוב. המחירים הנמו־כים משכו את מי שהתקשו לעמוד במחירים הג־בוהים של בני־ברק וירושלים, ועד מהרה נוצר מצב שהחרדים ממוצא ספרדי היוו כמעט מחצית מתושבי העיר.

בשלב הזה – כך מספרים בעיר – החליטו היזמים להקים ועדת איכלוס, שתורכב כולה מרב־נים. שניים מחשובי הרבנים בקריית־ספר, הרב דוד ליברמן והרב שלמה זלמן אולמן, פירסמו פסק הלכה הקובע, כי "על פי דין תורה וכהתאם לחוזה, אסור להשכיר ולמכור דירה בלי קבלת אישור בכתב מוועד האיכלוס".

ועדת האיכלוס החליטה "לדלל" את מספר הספרדים המתגוררים בעיר ובחרה ב־11 משפחות ספרדיות שישלמו את המחיר. וכך, יום אחד הגיע המכתב הבא מוועדת האיכלוס למשפחת לוי (שם בדוי), אחת המשפחות הספרדיות שגרו בעיר: "לאור הניסיון של התקופה האחרונה, אנו מודי־עים בזאת שאין שום אפשרות להשאיר את משפ־חת לוי (שם בדוי) ביישובנו, גם אם קנו (דירה) עם חוזה מאושר. חובתנו בזאת להוציאם כי אינם מת־אימים ליישוב וגורמים נזק רב הן לעצמם והן לכל הסביבה. כמו כן אין באפשרותנו להשאירם במוסדות החינוך אפילו עד סוף שנת הלימודים".

בראש ועדת האיכלוס עומד הרב ישראל יעקובסון. תושבים מתלוננים כי יעקובסון לקח על עצמו את תפקיד משגיח הצניעות של העיר. הוא נוהג להעיר לנשים על אופן לבושן הבלתי צנוע ולא אחת פונה לבעליהן

"אני לא פחות חרדי"

לפחות שתי משפחות נבהלו מפניית הוועדה ועזבו את היישוב. משפחה אחת עברה להתגורר באשדוד ומשפחה נוספת עקרה לביתר, עיר חר־דית אחרת בשטחים. שאר המשפחות החליטו להיאבק ולפעול לביטול הגזירה, אך בשקט. כל ניסיונותינו לראיין את המשפחות נכשלו. היחי־דים שהסכימו לדבר היו בני משפחת שרעבי (שם בדוי).

מספר משה שרעבי, חוזר בתשובה, שגורש מהיישוב ועבר לביתר: "שכרתי דירה בת 4 חד־רים בקריית־ספר. אמרו לי שאני צריך לאשר את חוזה השכירות אצל ועדת האיכלוס. יום אחד הגעתי הביתה בערב וראיתי מכתב מתחת לדלת. ועדת האיכלוס היתה חתומה עליו. במכתב כתבו הרבנים שהחוזה שלי לא תקף, ומאחר ואני לא מתאים ליישוב אנחנו צריכים לעזוב את המקום מיד, ואם לא, הילדים לא יתקבלו למוסדות הח־נוך. חשבתי שזה בצחוק, אבל בבוקר, כאשר הלכ־תי לרשום את הילדה שלי לבית־הספר ואת הב־נים לתלמוד תורה, אמרו לי שאין אפשרות שהם ילמדו בקריית־ספר. הייתי אובד עצות. כעבור מספר ימים התחילו השכנים לפנצ'ר את האוטו־ים של הילד שלי. השכנים צעקו שאנחנו מטנפים את חדר המדרגות. התנהגו אלינו כמו מצורעים וזה רק בגלל שאנחנו ספרדים. אני לא פחות חר־די ולא פחות שומר מצוות מהרבנים בוועדת האיכלוס. זה בושה וחרפה שמגרשים יהודים ספר־דים במדינה ועוד בעיר חרדית".

אורזים בקריית־ספר. שתי משפחות נבהלו מהוועדה ועזבו

צילומים: פלאש 90

ח"כ אברהם רביץ (יהדות התורה) אמר, כי אם נכון הדבר שנשלחו מכתבי גירוש שכאלה – הרי זה דבר נוראי. "אני לא מאמין למשמע אוזניי שכיום במדינת ישראל ייעשו מעשים כאלה". רביץ קרא למשפחות הנפגעות לפנות אליו והב־טיח להן את סיועו. "אני יודע", הוסיף רביץ, "שיש בקריית־ספר עשרות משפחות ספרדיות שחיות בשלווה".

אף לא אחד מחברי ועדת האיכלוס הסכים להתראיין לכתבה. גורמים המקורבים לוועדה הד־גישו להגן על שולחיהם ואמרו כי מכתבי הגירוש לא נשלחו על רקע עדתי, אלא בגלל שהמשפחות לא התאימו לרוח החרדית של היישוב. הגורמים תירצו זאת בכך שבין המגורשים משפחות של בעלי תשובה שעדיין לא בשלו לגור בעיר חרדית (המשפחות הללו הגיעו למקום לאחר שחיו בין זרים). במשרדי המכירות של העיר אמרו לנו: "ועדת האיכלוס הוקמה בגלל בעיות חברתיות שהתעוררו וכניסה ליישוב של משפחות בעייתי־ות מבחינה חברתית. היו גם אשכנזים שלא נקל־טו".

מקור בתפקיד בכיר בקריית־ספר ניסה לטעון כי התקבלו תלונות נגד "כמה מהמשפחות" שנג־דן הוצאו מכתבי גירוש, שלפיהן ילדיהן משתול־לים בבתי־הספר ומקללים. "לצערי, יצא שכל המ־שפחות האלה הן ספרדיות", אמר. לדברי המקור, מיד עם בחירתו, הקפיא רב העיר שמחה קסלר את עבודת ועדת האיכלוס והודיע למשפחות המ־גורשות שבכוונתו לטפל בבעייתן.

ביקשנו את תגובתו של הרב קסלר, אך הוא בחר שלא להגיב, וניתק את הטלפון בנימוס.

שותפים ברווחים

מכתבי הגירוש הן רק אחת מהפרשות המסעי־רות את הציבור החרדי בהקשר למתרחש בקריית־ספר. תושבים בעיר מסתובבים עם בטן מלאה נגד היזמים ונגד ועדת האיכלוס על התערבותם בחיי העיר. "יש אווירה של פחד ביישוב", מספר אחד הוותיקים. "היזמים רוצים שתהיה להם שליטה בכל דבר ונכנסים לאנשים לחיים. אני מתחרט שבכלל הגעתי ליישוב הזה. בהזדמנות הראשונה אני אעזוב".

תושבים מתלוננים, כי היזמים מתנים הקמת חנויות חדשות בקריה בהשתתפות ברווחים. העי־תון החרדי חשבוע מספר, כי אחד מהתושבים שביקש למכור ביישוב סוכות, "נתבע להעביר סכום כסף או לבנות סוכות ביעדים אחרים". הש־מועות מספרות, כי ארבעת היזמים החרדים תבעו מהמוכר שיספק לכל אחד מהם סוכה, כדי שיא־פשרו לו לעבוד בעיר.

ח"כ אברהם רביץ מאשים, כי "היזמים שות־פים בכל כוס חלב שילד יהודי שותה שם. הם עשו עיסקה עם הצרכניה המקומית, שהם לא נות־נים לאף אחד אחר לפתוח חנות והם שותפים למחזור שלו ולרווחים. פנו אלי בתלונות על כך שהיזמים מתערבים בכל דבר בחיי העיירה, כמו המעורבות שלהם בחנויות".

אפליית ספרדים בניהול ש"ס

ה אבסורד הגדול בפרשת גירוש המשפחות הספרדיות הוא שאת העיר מנהל, מטעם המדינה, לפחות מבחינה מוניציפלית, איש ש"ס. זהו יוסי שווינגר, מיועציו של ח"כ הרב אריה דרעי. שווינגר מונה לפני כשנה על ידי דרעי כראש מטה הליווי והתיאום בין משרדי הממשלה לקריית־ספר, ובקרוב ימונה לראש המועצה האיזורית שתחלוש על כל איזור חשמונאים, ובכלל זה גם קריית־ספר.

שווינגר הסכים לומר בתגובה כי "חלק מהבעיות שהוזכרו בגוף הכתבה הן למיטב ידיעתי אינן נכונות. כיום יש רב לעיר, עד כמה שידוע לי הבעיות ידועות לו והוא אמור לטפל בכל הבעיות שהתעוררו. את מה שאני עושה בנידון – אינני מוכן לפרט בתקשורת. למעט העובדה שיש 99 אחוזים מהנושאים שהוזכרו לא נוגעים לעבודתי המוניציפלית".

● בשם קבוצת היזמים המקימה את קריית־ספר הגיב אחד היזמים, נפתלי ארנפרוינד: "אי אפשר להיכנס לפרטים. מאשימים אותנו ומפיצים שמועות. אנחנו חברה שבונה את העיר ומוכרת את הדירות. ועדת האיכלוס לא קשורה אלינו ואנחנו לא הקמנו אותה, אלא התושבים עצמם. מדובר בעיר שהיא הצלחה וכל השאר זה השמצות והכפשות של קנאים שמנסים להשיג הטבות. העובדות מדברות בעד עצמן. איפה עוד תמצא דירת 3 חדרים בארץ במחיר 69 אלף דולר?"

● הרב ישראל יעקובסון שהתבקש להגיב על הטענות, אמר: "אני לא מוכן להגיב באופן עקרוני. לא מעניין אותי מה אתם כותבים".

מחורה לוועדת האיכלוס ולעומד בראשה הרב ישראל יעקובסון. תושבים מתלוננים כי יעקובסון לקח על עצמו את תפקיד משגיח הצניעות של העיר, למרות שאיש לא ביקש זאת ממנו. הרב יעקובסון ואשתו הרבנית, מוציאים איסורים הי־לכתיים נגד התושבים, חדשות לבקרים. יום אחד קבעו כי אסור לבנות לרכב על אופניים בקריית־ספר. "הדבר לא צנוע", הסבירו. פעם אחרת הודיע הרב לאחת המשפחות, שאימצה גור כלבים קטן, כי עליהם לסלק מיד את הכלב מהיישוב. "לא יאה שלמשפחה חרדית יהיה כלב בבית", היה הני־מוק. בנוסף, נוהג יעקובסון להעיר לנשים על או־פן לבושן הבלתי צנוע ולא אחת פונה לבעליהן ומתלונן על כך. בקריית־ספר מספרים כי רב המתגורר ביישוב ננזף על ידי ועדת האיכלוס לאחר שנודע, כי הוא נוהג, רחמנא ליצלן, להאזין לרדיו בביתו.

■ ■ ■

יום שני. 4 אחר הצהריים. רוח נעימה מנשבת על בתי העיר הבנויים על צלע הר בלב איזור מודיעין. מסביב לעיר טבעת גבעות. הנוף מרהיב. בתוך העיר תנופת הבניה בעיצומה. במרכזו המ־סחרי הקטן של העיר מתנהלים חיי שיגרה. בחנות לכלי כתיבה מוכרים תמונות של הרב שך. הרב שך מתפלל עם תפילין לראשו – 40 ש"ח. איור של הרב שך מוסע במדרגות – 30 ש"ח. מעניין מה היה אומר על כך הרב, שמבחינתו מוטב שה־עיר הזאת לא היתה באה לעולם. מישהו מתחבר איתי ואומר שהעיר נקראת כך כי אפשר לכתוב עליה ספר.

גאולה כהן

מקרקסים אותנו

1. מקרה בנזיר

אילו הייתי קריקטוריסט, הייתי מציירת השבוע את יצחק רבין מפשיל בנונשלנטיות את שרוול חו־לצתו, מנפח את שרירי זרועו, ואומר לגב' הראשונה של פקיסטאן: תגעי, הראי איזה גבר אני...

מה שהוציא את ה"גבר" שלנו מכליו לא היתה העובדה, שהגב' מפקיסטאן לא היתה מנומסת מספיק כדי לתאם את ביקורה עם ישראל; מה שהוציא אותו מכליו זו העובדה, שהגב' מפקיסטאן מזלזלת כל־כך בישראל, עד כדי צפצוף אחר ארוך עליה.

אילו רק היתה נכנסת לעזה בשקט, בלי תיאום, אבל גם בלי הצהרות – מילא: אבל גם לא לתאם וגם להצהיר על כך שאין לדעתה עם מי לתאם? להלבין את פנינו ברבים שהיא לא מתכוונת, בדרכה לעזה, לראות שום ישראלי ולגלות את ערוותנו, לאמור: ישראל נמצאת עדיין בעזה רק "כאילו"? "אז אני אראה לך", אמר רבין לעצמו, כשהוא ממשיך לנפח את שריריו, "תגעי, תראי איזה גבר אני".

אבל אם הגברת מפקיסטאן תמשיך בכל זאת לצפצף עלינו, זה לא רק משום שאין לה ספק שהיא תחזור, ובקרוב, לעזה, אלא שהיא תעשה זאת על גבי שטיח אדום של התנצלויות שישראל תפרוס לרגליה. "מי צריך בכלל תיאום רשמי"? – יגיד לנו אז רבין, בקולו הכמו־סמכותי ובתנועת ידו המזלזלת – "אם נפשה של הגב' הזו יוצאת לפגוש את הערפאת הזה, אז שיהיה לה לבריאות. העיקר שהיא תדע מהיום והלאה מי המנווט האמיתי פה בשטח..."

2. מקרה מוסא

אם יש משהו שלא יסולח לה, לעולם, לממשלת רבין־פרס, זו לא רק הנסיגה מהארץ, זו קודם כל הנסיגה מהכבוד העצמי שלנו: עם שיש לו כבוד עצ־מי, יכול להגיע לנחלתו; עם שאיבד את כבודו העצ־מי, שום נחלה לא תעזור לו.

להרוג, להשמיד ולאבד אותנו – זאת ניסו ומנ־סים אויבי ישראל בכל הדורות. אבל מעולם לא הי־תה ממשלה בישראל כמו ממשלת רבין־פרס, שהצלי־חה לגרום לעם ישראל להיות גם מושפל ונלעג בעיני הגויים, מבוזה ומקורקס בידיהם.

מטרת ביקורו של הנשיא סאדאת בזמנו, כמו זו של שר החוץ מוסא היום, היא בדיוק אותה מטרה: לפרק את ישראל מכל הנכסים הלאומיים שהחזרנו לנו ב־67', כשאליה נוספה היום עוד מטרה: לפרק את ישראל גם מהנשק הגרעיני, אם יש כזה בידיה.

אבל אם סאדאת, כדי להשיג את מטרתו זאת, לא העז לפגוע בכבודנו הלאומי על־ידי סירוב לבקר ב"יד־ושם", הארון מוסא היום כבר יודע, שהוא יכול לצפצף עלינו צפצוף ארוך ויכול להשיג את שלו, גם אם יפגע בכבודנו הלאומי.

לא צריך שמיעה פוליטית אבסולוטית כדי לש־מוע מה שאומר לנו, למעשה, מוסא: "נכון, פרוטוקול שמוטוקול, אבל לי יש סדר עדיפויות משלי. עובדה: עד שלא הסכמתם לוותר לטובת הפלשתינים על כל הגדה המערבית, סירבתי לביקור רשמי כלשהו בי־רושלים. ואם עכשיו אתם מתים כל־כך שאבקר גם ב"יד־ושם", ותרו לטובת הסורים על כל רמת־הגולן, ותראו שבביקור הבא אבקר בכל האתרים של "יד־ושם" ולא רק באתר ההנצחה של הילדים".

אם יש פה, איפוא, משהו מחפיר, זוהי לאו דווקא ההחלטה הראשונית של האדון מוסא שלא לבקר ב"יד־ושם" אלא המאמץ המתרפס של פרס לשנות אותה. אם יש פה משהו מחליא, זה לא הנסיון של הארון מוסא לשטות בנו, אלא המאמץ המביש של פרס לנקות את מוסא ולעזור לו כך לקרקס אותנו.

מקרקסים אותנו – זהו שם המשחק.

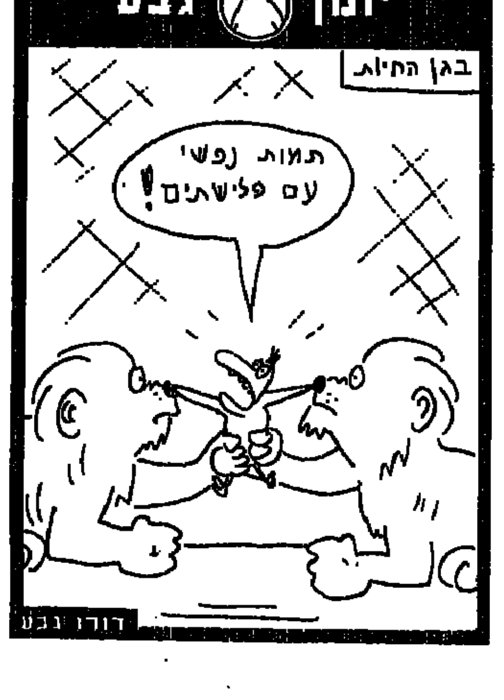

רון מיברג

חורקים שיניים בזעם

איני רפורמטור גדול בתחום החינוך. אבל אינך צריך להיות גאון כדי להבין עד כמה שגוי וחסר התחשבות הוא תאריך פתיחתה השרירותי של שנת הלימודים

כמו שהזזת המחוגים שעה אחורה לשעון חורף לא הביאה את הגשם והסתיו, כך תחילת שנת הלי־מודים אתמול לא מסמנת את תחילת הלימודים. שלחנו את הילדים לבית־הספר כמו כולם, כי אף אחד, בדעה צלולה, אינו מתנדב לפתוח את ההתכת־שות עם מערכת החינוך כבר מהיום הראשון. אבל חרקנו שיניים בזעם. כי בשנה שבה נופל ראש־השנה שני ימי לימודים שלמים בלבד אחרי פתיחת הלימו־דים, ובכך הוא מסמן את תחילת הרומן המקוטע והמגמגם שינהלו ילדינו עם מוריהם עד אחרי סוכות, היה צריך שר החינוך הנאור והגמיש שלנו לעשות את מה שמערכת החינוך מאיימת לעשות זה שנים רבות: להמשיך את תנופת הלימודים עד סוף חודש יולי ולהחליט, כי החופש הגדול מתחיל באחד באוגו־סט ונמשך עד סוף ספטמבר והוא כולל בתוכו את "החגים".

איני רפורמטור גדול בתחום החינוך. אבל אינך צריך להיות גאון כדי להבין עד כמה שגוי וחסר התחשבות הוא תאריך פתיחתה השרירותי של שנת הלימודים. רק שידלתם את הקטנים להישאר בגפם בכיתה או בגן אחרי מפלי הדמעות והשפתיים הרוט־טות, והנה, יש להם נצחון זמני: הבראה וריענון בבית. קודם ראש־השנה, אחר־כך יום כיפור ולבסוף, הרוכרבן של עונת החגים, חופשת סוכות.

כל השבוע החולף היינו עסוקים בריטואל הגי־בוש, עטיפת הספרים, כתיבת הצ'קים הרחויים, פגי־שות עם המורים, המנהלת, מרכזי השכבות, מנהלי החטיבה, וגם הכנסנו את בני הבית למשטר קימת בוקר קפדני, שהשתבש והתרופף מעט בקיץ, ואין לנו אפילו פיצוי הולם לעמלנו. כלומר, זה בסדר שהמו־רים חוזרים לעבודה, כי הם הרי עסוקים בדבר מה חשוב. אז מה אם נגזר עלינו לחזור לשיגרה רק באוקטובר. למה מי אנחנו?

אני מקווה שהדבר לא בא לכם בהפתעה גדולה, אבל מערכת החינוך הממלכתית, על מוריה ותלמי־דיה, לא ממש מתנפלת על מערכת הלימודים בימים הראשונים של השנה. עד שהתלמידים בוחרים מקו־מות ישיבה, עד שנגמר משחק הכסאות המוסיקליים בין הכיתות, עד שהמורים גומרים להציג את עצמם והטכנאים מבררים למה הטלוויזיה לא עובדת, עובר חודש.

השנה התברר גם, שבניגוד למה שהבטיחו לנו, אגרת המזגנים הוולונטרית שגבו מאיתנו בשנה שעברה ועבודות התשתית הנרחבות, טרם הבשילו התנאים לכדי מיזוג ילדינו. מתברר שיש הורים שלא רוצים לשלם. מתברר שיש הורים שאינם יכולים לש־לם. אז בינתיים אין מזגנים, מה שמחזק את עמדתנו. אנשי השירות המטאורולוגי ישמחו לעדכן ולספר לכם, שספטמבר הוא חודש מוכה חמסינים, וילדים מזיעים ולוהטים אינם התלמידים הקשובים בעולם. ובכל זאת, ילדינו לא יהיו יוצאי דופן ויעברו את ספטמבר בזחילת גחון כמו כולם. כי מי שמכיר את מערכת החינוך הישראלית, השמרטפית בחצי מישרה של המדינה, יודע, שאפילו שעתיים של שקט בבית מתקבלות בברכה.

חיים הנגבי

הקונצנסוס על־פי שריד

כוכבו של שריד דורך ואורה של המפלגה דועך. מן הנוסחה של שריד "יומרצ רבין" לא נותר כלום

יוסי שריד רץ. הרבה שנים עסק בניתורים על המקום. חיפש את הרגע המתאים. עינה עצמו באימונים. עקב אחר מתחרים. החליף פטרונים. המיר מפלגה במפלגה. עכשיו הוא רץ, רומס בדרכו את שולמית אלוני, גורר אחריו את יאיר צבן ואמנון רובינשטיין. לא הוא בחר את רגע הזינוק. אחרים כפו זאת עליו. אהוד ברק או חיים רמון, השר יודע מי. כך או כך, הילד־הזקן של הפוליטיקה הישראלית רוצה להיות ראש־ממשלה. מה הרבותא?!

מזה זמן רב מנצח שריד על מהלכיה של מרצ ומרוקן אותה מתוכנה. המפלגה שהיתה לרבים סמל של נעורים נהפ־כה בעידן רבין לבלה מזוקן. לא היתה שאלה חשובה ולא היה עניין חיוני בתחום הישראלי־פלסטיני, שבהם לא נגררה מרצ אחרי ראש־הממשלה. כוכבו של שריד דורך ואורה של המ־פלגה דועך. היה זה שריד שסיפק לרבין ולקציניו את הנוס־חה "לכופף לערפאת את היד אבל לדאוג שלא תישבר". קופירייטר שכמותו.

בעבר הצטיירה רצ, ובעקבותיה גם מרצ, כמפלגה הציונית היחידה שתומכת בכינונה של מדינה פלסטינית. היו זמנים, שהגמישה את התנסחויותיה אפילו בשאלת ירושלים, עד שהיה נדמה, שהיא דוגלת בחלוקת הריבונות על העיר. לא עוד. מן הנוסחה של שריד "יומרצ רבין" לא נותר כלום. אדרבא ואדרבא: שריד עצמו נרתם לעגלתו של רבין, עד שהיה כמו אחד מקציניו.

עכשיו הוא חייב לבסס את מעמדו כפוליטיקאי מן הליגה הלאומית. לא עוד עושה צרות, חכם להכעיס, אופוזיציונר מקצועי, איש קיצוני, שמאלן אוהב־ערבים. מי שרץ לכהונת ראש־הממשלה, חייב להתבסס במקום טוב באמצע, הרחק מן השוליים. והוא באמת עובד על זה.

שריד משוחח עם כיפות סרוגות ממחנה המתנחלים. איש עם אחריות לאומית צריך לסלול נתיבות גם אל לבם של יריבים ומתנגדים. הפוליטיקה הישראלית היא פוליטיקה של קואליציות, ומי שמטפס לפסגתה אסור לו שיהיה מוחרם מראש ומוקצה במגע. הוא חייב להצטייר כמי שאפשר לע־שות איתו עסק, שותף לתרגילים, פתוח להצעות.

ואמנם, יש לו לשריד מה להציע למתנחלים: עיסקה טובה לשני הצדדים, הסכמה לאומית שתבטיח הן את המשך תה־ליך השלום והן את השארת ההתנחלויות על מקומן. הנה כך יכון הבסיס לקונצנזוס לאומי חדש, שבת אחים גם יחד. המתנחלים לא יופקרו, חס וחלילה, לשלטון פלסטיני, ומה שנעשה עד כה ברצועת־עזה בקטן, ייעשה בעתיד בגדה המ־ערבית בגדול: תחת גוש־קטיף אחד יוקמו גושים אחרים – גוש־עציון, גוש־אריאל, גוש־עמנואל וכיו"ב גושים – שבהם תישמר הריבונות הישראלית. בתמורה יחדלו המתנחלים ממאבקם בממשלה ויכירו בחיוניותו של תהליך השלום.

שני הצדדים יוותרו במעט ויזכו בהרבה. רק הפלסטינים יפסידו. אוי לזוכיה ואבוי לזוכים.

יעקב יונה

גט לאינטגרציה

אין זו מלחמת עדות ומעמדות וגם אין מדובר בהתבדלות לשמה. ומי שהעניין מריח לדידו מגזענות ועדתיות, יש לו בעיה קשה עם חוש הריח ועוד יותר עם קריאת המציאות בחברה הישראלית

מזה מספר חודשים שמערכת החינוך במרקחה. כותבי החינוך קוצפים ושוצפים, פוליטיקאים ואנשי ציבור נרגשים ונסערים וראשי משרד החינוך מתגוננים. על מה ולמה קמה המהומה הנוכחית?

קבוצה פעלתנית ומוכשרת של אנשי חינוך מקרב יוצאי עדות המזרח, ואחרים בעלי תודעה מעמדית וחברתית מפותחת, החליטו לקום ולעשות מעשה שעיקרו, מתן גט כריתות לרעיון האינטגרציה. תח־תיה יוקמו בשכונות ובפריפריה בתי־ספר עיוניים ואיכותיים על טהרת ילדי המקום. לכאורה, הצהרת כוונות בדלנית ומאיימת משהו, אך בפועל מהלך מבורך, נחוץ ואף בלתי נמנע.

כל מי שמעורה במה שמתרחש בשדה החינוכי יודע היטב, שהצלחותיה של האינטגרציה היו מוגב־לות ביותר, וגם זוהי לשון המעטה. במושג אינטגר־ציה – כמו גם במליצה דומה שרווחה כאן פעם, מיזוג גלויות – טמונים מוקשים של אשליה ושל הסחת דעת. כפי שהגלויות לא ממש התמזגו לישות תרבו־תית חדשה שנטלה מכולן באופן שווה, רחב ופלור־ליסטי, כך גם האינטגרציה.

המסות האנושיות הגדולות של יוצאי צפון־אפרי־קה הגיעו לארץ בראשית שנות ה־50, זמן רב אחרי העליות החלוציות, רובן מארצות אשכנז. עמדות המפתח הכלכליות, החברתיות והפוליטיות היו כבר, רובן ככולן, מאויישות. ההגמוניה התרבותית כבר התגבשה גם היא. השפה עוד לא היתה שגורה בפי המזרחים, לא היו להם אמצעי מחיה וגם מטעניהם התרבותיים לא עלו בקנה אחד עם האתוס הציוני החלוצי והבראשיתי ועם היומרה להקים כאן "חברה חדשה". עם בוא כספי השילומים מגרמניה נוספו על הפערים המנטאליים גם פערים כלכליים, שהלכו והתרחבו. הרי לכם תמצית תולדות הניכור, הבידול והקיטוב של החברה הישראלית.

המכבש הציוני־אשכנזי רמס, לאו דווקא בזדון, את כל מה שלא תאם והתאים להתהוותו של המיתוס והאתוס הציוני. וכך התרסקה ונמחצה לה תרבות שלמה וענפה. בשנים האחרונות נעשים נסיונות שו־נים, פוריים ומפרים, לאסוף את שבריה של אותה זהות נטושה, לשקמה ולהביאה כישות לגיטימית, עשירה ושווה לזרמים אחרים בחברה הישראלית. הד־בר בא לידי ביטוי במוסיקה, בספרות, בקולנוע, בפו־ליטיקה, ועתה גם בחינוך. זה חשוב, זה נכון וזאת הדרך היחידה לרב־תרבותיות, לפלורליזם שהרבה אנשים "נאורים" מנופפים בו, אך לאמיתו של דבר חורדים ממנו.

על כן, כשהמחנך והמשורר סמי שלום שיטרית וחבריו "בקדמה" באים להקים בתי־ספר עיוניים א־יכותיים בשכונות ולמען ילדי השכונות, הם עושים מעשה חלוצי ושרות שלא יסולא בפז לחברה הישרא־לית. אין זו מלחמת עדות ומעמדות וגם אין מדובר בהתבדלות לשמה. ומי שהעניין מריח לדידו מגזע־נות ועדתיות, יש לו בעיה קשה עם חוש הריח ועוד יותר עם קריאת המציאות בחברה הישראלית.

האינטגרציה, רעיון יפה וחשוב כשלעצמו, יכולה להתרחש גם במאוחר יותר: בצבא ובמשק האורחי. יש לקוות, שעד אז יגיעו האוכלוסיות גאות ושוות בי־כולתן. הנסיון לכפות את האינטגרציה בחוק על מערכת החינוך, משיג בדיוק את היפוכה של כוונתו.

מי שביקש למזג ולאחד, מצא עצמו לפתע מקטב ומבדל, ואילו המבקשים עתה עצמאות ואוטונומיה חינוכית, יביאו בבוא העת להתממשותה של אינטגר־ציה אמיתית.

משה ז"ק

פרידה מחבר

גדולתו של פטי לא היתה בעצות המעשיות שהעניק לראשי המדינה, אלא במפעלו החלוצי במדידת עומק האיבה הערבית

הוקרתי את חברי, החוקר המעולה, על תרומתו העצומה להכנת הערבים ומחשבתם המדינית. הערכתי את עבודתו החלוצית של יהושפט הרכבי בחשיפת מגמותיהם של הערבים במלחמתם בישראל ואת התמדתו הבלתי־נלאית בבחינת דברי העיון הערביים ביחס לישראל.

לעומת זאת, לא התלהבתי מתפקיד המטיף, המו־כיח בשער או "נביא הזעם" שהוא נרתק אליו באחרו־נה, שכן תארים אלה עמדו בניגוד קטבי לאופיו של איש "הצנע לכת" כפי שהכרתיו לראשונה, בעת לי־מודינו לפני למעלה מ־50 שנה על הר־הצופים.

פעם העיר פטי בסרקאזם: "החלוקה לנצים וליו־נים לא תמיד תפסה אצלנו. יש צורך להבטיח ש"זיקית" לא תהיה תנאי לעלות בסולם הפופולריו־ת". הוא לא חיפש את הפופולריות ולא שינה את דעתו הבסיסית על מניעי הערבים במלחמתם בישר־אל. הוא דבק בהערכותיו, אבל כשחרג מתחום המח־קר האובייקטיבי לתחום המעשה, לתחום חיפושי הד־רך לפתרונות, הוא נאחז בהלה להתשת הסדר מדיני עם אויב קשה, כפי שהציגו.

הוא לא השלה את עצמו, ואף לא אחרים, במהפך בכוונות הערבים. להיפך. הוא קבע, על סמך ניתוח של הספרות העיונית של הערבים, שהחלה לדבר על קמילת ישראל, במקום שיסופה, כי "כיוון המחשבה המדינית הערבית הוא, שחיסול ישראל יבוא כתה־ליך, מכות התפתחויות חברתיות בתוך ישראל".

הוא גם עמד על המגמה החדשה בטקטיקה הער־בית האומרת: "אין צורך להכריז שהמטרה היא חיסול ישראל. אפשר להציג את המטרה כהסדר מדיני, כאי־זו נכונות לקיום ביחד, ואפילו שלום. אולם זהו קיום ביחד לפי תנאים של הערבים, שאינם כלל ועיקר שלום של פשרה אלא קיום ביחד עם ישראל מדולד־לת התלויה בחסדי שכניה". המסקנות הקשות בדבר חיסול ישראל שיבוא "מכוח הצטמקותה לגבולות צרים" לא מנעו מפטי להציע הסדרים, אפילו במחיר הצטמקות, כדי לקדם את פני הרעה, כדי לנסות להתפשר עם אויב קשה לפני שיורעו התנאים.

פטי השקיע מאמצים רבים כדי להבין את נבכי המחשבה הערבית, והוא עשה זאת בווירטואוזיות רבה. אבל הוא לא השתדל להבין באותה מידה את היהודים ואת דרכם הקשה בהתגבשותם לעם אחד. ערב מלחמת ששת הימים הוא הטיל ספק בכוחות הנפש של העם בישראל לעמוד מול כל צבאות ערב. ואחרי המלחמה רטן על העם, על שלא נחלץ לפער־לת הסברה בעולם נגד התכניות לחיסול ישראל, כפי שמצאו את ביטויין באמנה הפלשתינית, ונגד שנאת היהודים המפכה בספרות הערבית.

יתכן שפטי לא הבין את שהבינו הקרבניטים, כי עם שהשיג זה עתה נצחון צבאי, זקוק לאתנחתא. הוא מעריך לשגות באשליות, כי "זו המלחמה האחרונה", מאשר לשקוע במחשבות נוגות, כי הסכסוך ממושך, שכן הוא יונק את כוחו משנאה תהומית לעם ישראל. פטי ראה בכך החמצה מצידה של ישראל, שכן בהע־דר מסע הסברה ישראלי מקיף, השיג אש"ף את הזמ־נת ערפאת לשאת את דברו בעצרת או"ם.

גדולתו של פטי לא היתה בעצות המעשיות שהעניק לראשי המדינה, אלא במפעלו החלוצי במ־דידת עומק האיבה הערבית. הוא היה הראשון שבחן את האמנה הפלשתינית ואת משמעותה כלפי ישר־אל. ניתוחו הבלתי מעורער הדריך את הממשלה לת־בוע מערפאת ביטול הסעיפים האנטי־ישראליים באמנה.

לא אחת תמהו שרים על פסוק אחר במזכר ההב־נה בין ישראל לארה"ב, שלפיו התחייבה ארה"ב לא לשאת ולתת עם אש"ף כל עוד ארגון זה לא הכיר בישראל. היו שראו בכך פחיתות כבוד לישראל, כאי־לו היא זקוקה להכרת אש"ף. אולם יהושפט הרכבי, שלפי עצתו הוכנס פסוק זה למזכר, הסביר, ובצדק, כי הודעה על הפסקת טרור אינה מספקת. אש"ף יתקשה לעכל הכרה בישראל כל עוד האמנה הפלש־תינית שרירה וקיימת. התביעה להכרה היא המבחן לשינוי בעמדה הפלשתינית.

לא כל עצותיו המעשיות נתקבלו, אבל מן הירו־שה שהוא הותיר, בחדירתו העמוקה לנבכי המחשבה המדינית הערבית, קשה יהיה להתעלם. אפילו לעת שלום.

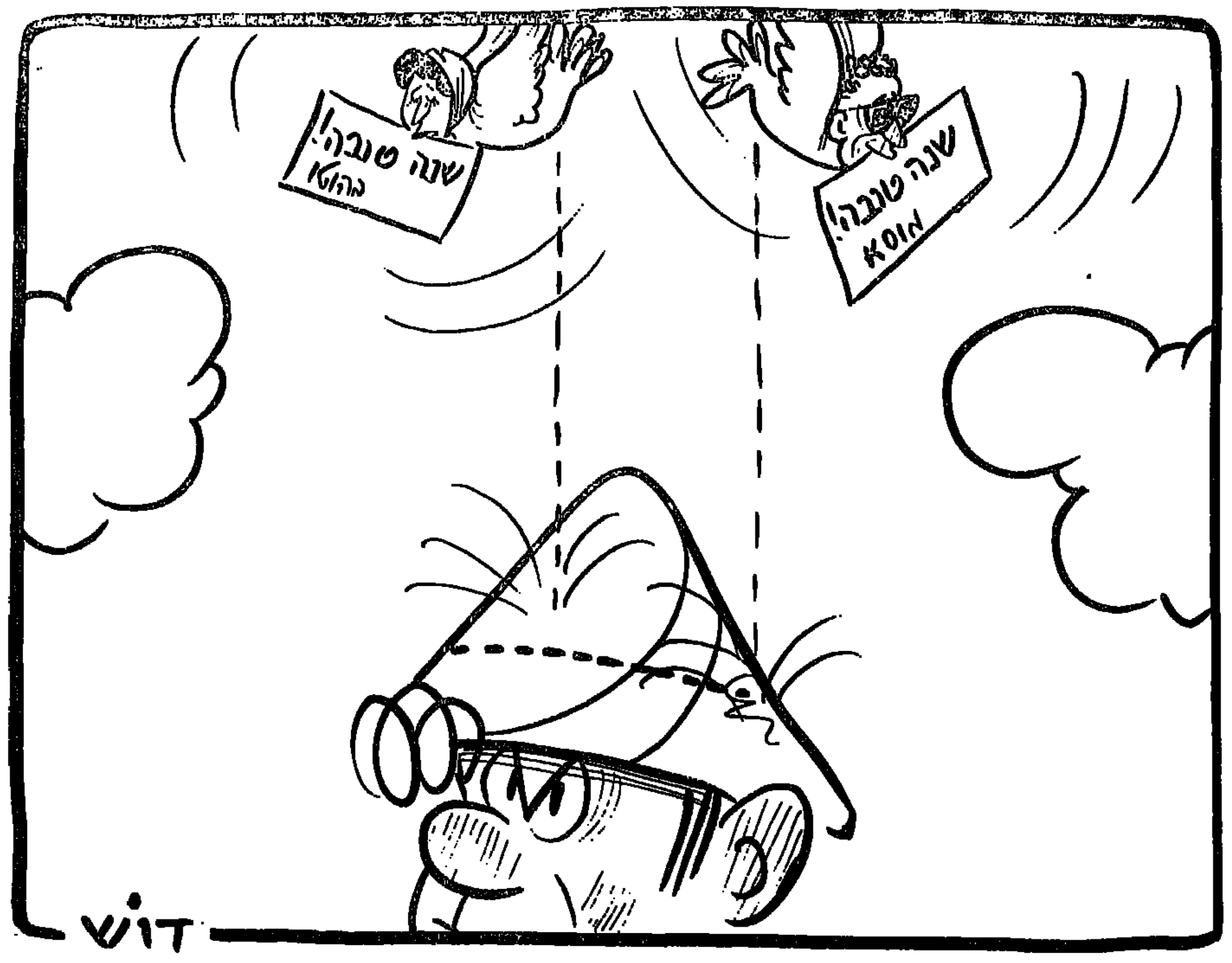

שמואל שניצר

על דיפלומטיה ונימוסים

מר עמרו מוסא ודאי שאיננו מופת של טאקט דיפלומטי ומידות אנושיות נאות. בהתמודדות על תואר הדיפלומט חסר־הנימוסים, הוא מכה את הגברת בנזיר בוטו שוק על ירך

במחשבה שניה נראה לי, שצריך לקחת מן הגברת בנזיר בוטו המסכנה, ראש־ממשלת פקיסטאן, את התואר "הדיפלומטית חסרת הנימוסים של השבוע" ולהעניק אותו לשר החוץ המצרי, עמרו מוסא.

הגברת בוטו בסך הכל נכשלה באי הכנת האותי־ות הקטנות של הסכם קהיר. נדמה היה לה, שאם ישראל מפנה את רצועת עזה, הרי היא מפקידה את המפתח בידי הרשות הפלשתינית, וזו מוסמכת לארח את מי שהיא רוצה. קשה לכעוס עליה, שכן באמת לא כל־כך ברור מי עכשיו בעל־הבית של האוטונו־מיה וממי צריך ליטול רשות כדי לבקר בה. אין בעולם הרבה דוגמאות של שטחים אוטונומיים שב־עיית הריבונות עליהם עטופה בערפל סמיך. וגם דיפלומטים מנוסים עלולים לטעות בבואם לפתור את החידה. בדיעבד גם הוברר, שלא טעתה לגמרי, וממשלת ישראל, אחר שיסרה אותה בלשונו המחד־דת של ראש־הממשלה, התירה לה עכשיו לבוא לעזה.

עמרו מוסא, לעומת זאת, הוזמן – במסגרת ביקור רשמי בישראל – לבקר ב"יד ושם" והגיב בהודעה שאין לו חפץ בביקור הזה. אחר הפצרה ממושכת שינה את דעתו והסכים לביקור מוגבל, סלקטיבי, על־פי תנאים משלו.

מר מוסא יודע, מן הסתם, מה המשמעות של "יד ושם" ליהודים ולישראלים ואם אינו יודע, יש לו את מי לשאול. מן הסתם הוא גם יודע, שביקור ב"יד ושם" הוא חלק אינטגרלי מכל ביקור של אישיות ממלכתית זרה בישראל. אין לנו קבר של החייל האלמוני. אבל יש לנו ציון של הנרצח היהודי האל־מוני, ושם חולק אורח זר כבוד ליסורי גלותנו.

מה, אם כן, משמעות הסירוב הראשון שלו אם לא ההכרזה, שהכאב שלנו איננו נוגע ללבו ושהטרגדיה הלאומית שלנו "לא מזיזה לו"? מעולם לא סירב אורח זר לבקר באנדרטה זו של האסון הלאומי הגדול ביותר שפקד את עם ישראל. מעולם לא השיב אורח זר על הזמנה כזו: "אולי פעם אחרת. עכשיו לא נוח לי".

שגריר ישראל בקהיר מבטיח לנו, שאין לעמרו מוסא שום בעיה לבקר ב"יד ושם". אבל אם אין לו שום בעיה, למה היתה תגובתו הספונטנית הראשונה "לא רוצה"?

האם חיפש דרך לסטור למדינת ישראל ולעם היהודי סטירה מכאיבה, וזו היתה הדרך שעלתה במחשבתו? היה משהו משפיל מאוד בתחנונים ובה־פצרות שהיו נחוצים כדי להגיעו לשנות את דעתו ולהסכים לבוא לביקור חטוף. בבת אחת הפך ג'סטה של מתן כבוד לאורח חשוב למין חסד שאותו אורח עושה עם העם היהודי. ואנחנו אין לנו צורך בחסדים כאלה.

הרבה טאקט לא גילה האורח המצרי בהתמקחותו. דומני, שגם אי אפשר להתפעל מן התוכמה שבהתנה־גותו.

כמעט מאליהן צצו ועלו כל מיני מחשבות לא סימפטיות על קרבת הלבבות שהיתה קיימת לפני יובל שנים בין קצת קצינים ופוליטיקאים מצריים לבין משטרו של היטלר. בבת אחת נזכרנו גם בתפ־קיד שמילא המופתי הירושלמי בשואה, במתנדבים לוואפן־ס.ס. שגייס מקרב המוסלמים בבוסניה, וגם במרד הפרו־נאצי של ראשיד עלי בעיראק. האם עמ־רו מוסא לא הבין, שסירובו לבקר ב"יד ושם" יכול להתפרש גם כהזדהות עם המגמות הפרו־היטלריות של התנועה הלאומית הערבית בשנות ה־40?

אינני חושב שאנחנו רשאים לדרוש מפוליטיקאי לא יהודי שיירד לעומק כאבנו ואבלנו ויבין מהי בשבילנו אותה טרגדיה נוראה שאת זכרה אנו משמ־רים במוסד ששמו "יד ושם". אך מותר לצפות, כי אורח הבא לביתנו הלאומי יתן כבוד למתינו ויזדהה – ולוא לרגע קט – עם אותו רצח־עם שאנחנו היינו קרבנותיו. מי שמשיב על הזמנה כזאת "איני רוצה", חוטא לא רק כלפי חובת הנימוס אלא גם כלפי הרגש האנושי האלמנטרי. ואפילו הוא חוזר בו מינה וביה, הפגנת הניכור שלו מוסיפה להדהד ולהעכיר יחסים. אם הביקור הזה נועד לחזק יחסים ולחמם אווירה, דומה שהאורח דאג לכך שמטרה זו לא תושג. הוא השפיל אותנו גם בסירובו הראשון, גם בהסכמתו המו־אולצת.

הוא המחיש, בגסות רוח לא קטנה, שאין לו מושג מדינת ישראל מהי, ואין לו כל רצון להבין. הוא איננו מפגין לא שלום ולא ידידות, לא קרבת לבבות ולא שיתוף פעולה. הוא מכריז בקולי־קולות: אני זר ונכרי ואת עברכם איני רוצה להכיר. דמעותיכם אינן נוגעות ללבי וצערכם משאיר אותי אדיש ושווה־נפש. במאמץ גדול אולי ניתן לשכנע אותו לבוא בכל זאת, כדי שלא לקלקל את היחסים בינינו, אבל האימפולס הראשון שלו מעיד עליו ועל בני עמו: אל תצפו לא לאהדה ולא לחמלה. לכל היותר תיזכו בהדגמה של אותה אי נעימות שהמקצוע שלי כופה עלי.

אנחנו איננו המנומס בעמים. ודאי שאיננו ראויים להיות מורים ומדריכים בתחום של הליכות נאות והתנהגות תרבותית. אבל מר עמרו מוסא ודאי שאיננו מופת של טאקט דיפלומטי ומידות אנושיות נאות. בהתמודדות על תואר הדיפלומט חסר־הנימו־סים, הוא מכה את הגברת בנזיר בוטו שוק על ירך.

השאלה אם באמת ראוי היה לחזור אחריו ולהתחנן שיואיל לבוא ל"יד ושם", שייכת לתחום אחר – זה של הגאווה הלאומית וזקיפות הקומה של פוליטיק־אים. אבל זה עניין לחשבון פנימי ולא ליחסי חוץ. בעלי רגש כבוד לא היו משחיתים אפילו מלה אחת בנסיון לשכנע ערל־לב כמוהו.

פרשה ופישרה

ניצבים

שורש פורה ראש ולענה

נפתלי קראוס

"כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגויים אשר עברתם. ותראו את שיקוציהם ואת גילוליהם עץ ואבן... פן יש בכם איש או אשה, או משפחה, או שבט, אשר לבבו פונה היום מעם ד' אלוקנו ללכת לעבוד את אלוהי הגויים ההם; פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה. והיה בשמעו את דברי האלה הזאת, והתברך בלבבו לאמור: שלום יהיה לי, כי בשרירות לבי אלך, למען ספות הרוה את הצמאה. לא יאבה ד' סלוח לו..." (דברים, כ"ט, ט"ו-י"ט).

לקראת סוף נאומו השלישי משמיע כאן משה רבנו את אחת מאזהרותיו החמורות ביותר. אולם, שלא כמו עד כה, כאן הוא משתמש בביטויים לא שיגרתיים, שהבנתם אינה שווה לכל נפש. מה זה בדיוק "שורש פורה ראש ולענה" ומה מסתתר מאחורי הביטוי "ספות הרוה את הצמאה"?

משה רבנו מכיר את עם ישראל. הוא חושש, כי אלילי מצרים הטביעו בהם חותם שלא במהרה יימחה. אמנם זמן רב עבר מאז שעשו את העגל, אך הנה בדרכם לארץ ישראל, אך באו במגע עם "תרבות" העמים השכנים, אפס קצֵיהם, וכבר נתפתו לבעל-פעור. הוא חושש שעלול להיות בהם גרעין - יחיד, משפחה, או אפילו שבט - וזה יהווה שורש לפורענות, שורש שיצמיח פרי ארסי, ראש (כמו רוש-דעל, ארס) כמו "יוראש פתנים אכזר" (להלן, ל"ב, ל"ג) ולענה, שהוא צמח מר. כאשר ישמע את דברי האלה – "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה" (שם, כ"ז, ט"ו), הוא עשוי להתנחם ולהתברך בלבבו, לאמור "לא יבואוני קללות אלה" (רש"י ובסגנון אחר רנע"ע).

את הגיונו העקום של החוטא מסביר אבן-עזרא כך: "שלום יהיה לי" – אף על פי שאלך בשרירות לבי, כי בצדקת הצדיקים אחיה, כי הם רבים ואני יחיד חוטא...".

ספורנו מפרש "התברך" כאילו נאמר התחכם: "...יאמר, גם שאני מקבל האלה בפי, אני מבטלה בלבי... והטעם שיקבל האלה בפיו הוא, כדי להוסיף את נפשו הרוה ושבעה בכל תאוותיה, עם עדת אל הצמאה ונבדלת מן התאוות הגשמיות, כדי לשמות עמהם בברכתם".

אונקלוס חורג כאן מתרגומו המילולי והופך את "שורש פורה ראש ולענה" ל"גבר מהרהיר חטין או זדון". הלאה, מצטט רש"י את אונקלוס, המתרגם את "הרוה את הצמאה" לשון שוגג ומזיד: הרוה – שוגג, שהוא עושה כאדם שיכור, שלא מדעת. הצמאה – שהוא מדעת ובתאווה". לפי אונקלוס "ספות" הוא "לאוספא", להוסיף שגגה על זדון, או, כמו שהיינו אומרים היום, חטא על פשע.

■

רמב"ן מציין כי המלים "למען ספות הרוה את הצמאה" הן מעין מאמר מוסגר, שאומר הכתוב ואינו "ציטוט" מדבריו ההיפותטיים של החוטא (וה"למען" אין פירושו כאן בעבור). "הרוה את הצמאה" לפי רמב"ן "להוסיף השבעה עם המתאווה... והמתאווה תקרא צמאה... והטעם כי נפש האדם הרווה, שאיננה מתאווה לדברים הרעים לו – כאשר תבוא בלבו קצת תאווה והוא ימלא תאוותו, או יוסיף בנפשו תאווה: יתירה ותהיה צמאה מאוד לדבר ההוא שאכל, או שעשה, יותר מבראשונה והתאווה עוד לדברים רעים שלא היתה מתאווה להם מתחילה...".

רמב"ן ממחיש זאת באומרו כי "המתאווה לזימת הנשים היפות, כשיהיה שטוף בזימתן, תביאהו תאווה לבוא על הזכר ועל הבהמה וכיוצא בזה בשאר התאוות...".

■

בעל ה"עקידה" (רבי יצחק עראמה) מפרש כי הפורש מן הציבור טוען, "כי עצם כפירתו בתורה נותנת לו חסיון מפני העונש: "כי בשרירות לבי אלך" לכפור בתורה מעיקרה – והכופר הכל פטור. מה תאמר, כי ישיגוני הרעות בסלק השגחת משמרתו מעליו? הנה בתוך עמי אנכי יושב ובפקוד עליהם בטוב השגחתו... בקבלם את הטוב מאת האלוקים – גם לי גם להם יהיה".

ואילו בעל "הכתב והקבלה" (ר' יעקב צבי מקלנבורג מקניגסברג) רואה כאן אדם המאמין רק למה ששכלו מבין ואומר ש"לכן לא אלך אלא במה שמחשב לבי ושכלי ומה שדעתי גוזרת ובזה יהיה שלום לי, בלי שום התנגדות פנימית, כי בהיותי הולך אחר הדברים הנכונים בטעמם, שבעה לה נפשי ומשתעשעת בהם, מה שאין בדברים הנעלמים ובלתי גלויים אל השכל". לפי פירושו "לב" כאן מקביל לדעת, שכל ובינה. ד"ר נחמה ליבוביץ מעירה ב"גליונות לעיון" (שנתון ה־20, הוצ. המח' לתרבות תורנית של ההסתדרות הציונית העולמית, תשכ"ג), כי בעל "הכתב והקבלה" מתעלם מכך ש"דווקא המשפטים אשר שכלו של אדם מסכים עמהם בהחלט ("לא תגנוב", "לא תנאף", "לא תלך רכיל") – הם הם אלה אשר כל הולך בשרירות לבו (והוא־הוא "האדם" סתם) עובר עליהם ורומסם ברגליו".

■

"העמק דבר" מחדש כאן חידוש גדול: מי שאינו עובד אלילים, "אלא שאינו רוצה לקבל עול מלכות שמים, אלא להיות חופשי מעבודת אלוה – הוא באמת רע ומר מעכו"ם, כיוון שאין עליו שום עול ואינו מאמין בדין ומשפט כלל... זה הרעיון גרוע מהכל", יעוי"ש.

המשיא את בתו לזקן...

אמו רב יהודה אמר רב: המשיא את בתו לזקן והמשיא אשה לבנו (הקטן)... עליו הכתוב אומר "למען ספות הרוה את הצמאה – לא יאבה ד' סלוח לו" (סנהדרין ע"ו). ופירשו המפרשים שיש בכך גירוי מיותר, שלא בא על סיפוקו, עם תוצאות שליליות בתחום המוסר. (מהרש"א, הנצי"ב). ובעל "תורה תמימה" מצטט את ר"י עמדין, האומר כי אין זה עניין של גיל, אלא כוחות הגוף, כי "סתם זקן חלש הוא". אבל בזקן בריא אין האיסור נוהג.

המכללה האקדמית של תל-אביב-יפו
THE ACADEMIC COLLEGE OF TEL-AVIV-YAFFO
באחריותה האקדמית של אוניברסיטת תל-אביב

נמשכת ההרשמה לסמסטר א' תשנ"ה במכללה האקדמית
ללימודי התואר הראשון, בוגר .B.A
למגמת חברה ופוליטיקה
למגמת מדעי ההתנהגות (פסיכולוגיה, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה)
יוכלו להרשם רק מועמדים בעלי נתוני קבלה גבוהים
ההרשמה למכללה האקדמית תיסגר ביום ו' 16.9.94
ההרשמה למגמות ■ מחשבים ■ כלכלה וניהול נסתיימה
ייעוץ אישי - על פי תאום בטלפון: 03-5271272.
ערכת הרשמה ניתן לרכוש ברשת חנויות "רב-דיונון", באוניברסיטאות: תל-אביב, בר-אילן ובן-גוריון או במזכירות המכללה, רח' אנטוקולסקי 4, (ליד אבן גבירול 108) ת"ד 16131, ת"א 61162
לתלמידים שהתקבלו למכללה האקדמית יישלח חוזר המפרט את ההכנות לקראת פתיחת שנת תלמודים.
המכללה האקדמית מברכת את תלמידיה בברכת שנה טובה - שנת לימודים מוצלחת. שנת הלימודים תיפתח ביום א' 9.10.94
לפ"מ

FREDERICK
INSTITUTE OF TECHNOLOGY
-Regelsterd with the Minlstry of Education
Nicoïa-Cyprus

FREDERICK INSTITUTE OF TECHNOLOGY (FIT) offers higher Diploma and Degree courses in the following disciplines: Business Administration (Accunting, Marketing, Economics), Computer Science/Engineering, Electrical/Mechanical Engineering, Building Tecnology, (Civl, Architecture), Land Administration, Law, Travel, Tourism & Hotel Management, Graphic & Advertising Design, Interior Design, Audiovideo Studies, Journalism, Secretarial Studies Pre-Primary & Lower Teacher Education, Aesthetics & Beauty Care

Master in Business Administration (MBA)

The courses offered have been vaidated by UK and USA Universities for equivalence and also by NCEA of Ireland. Credits eamed at Fit can by transferred to USA, UK or Irish Universities for further studies.

The Language of instruction is English Prospective students are considered for admission on the basis of good academic record and qualifications.

THE DIRECTOR OF ADMISSIONS OF FIT MRS P. CHRISTIDOU WILL BE AVAILABLE TO INTERVIEW PROSPECTIVE STUDENTS AT.

TEL AVIV SHERATON HOTEL & TOWERS
SEPTEMBER 07, 08 1994 HOURS: 10:00AM-1:00PM
5:00PM-8:00PM
SEPTEMBER 09, 1994 HOURS: 10:00AM-1:00PM

For further information and application for admission please apply to:

FREDERICK INSTITUTE OF TECHNOLOGY
P.O. BOX 4729 Nicosia Cyprus
7 Yiannis Frederickos Street Pallouriotissa
Tel: 02-431355, Fax: 438234, Telex: 2156 FREDANO

מכללת הנגב ע"ש פנחס ספיר
כאן לומדים!
בית-הספר ללמודים קדם אקדמיים והשלמת השכלה תיכונית
● מכינה קדם אקדמית — בחסות ביה"ס הגבוה לטקסטיל ולאפנה "שנקר"
● מכינה לקראת תעודת גמר תיכונית (12 שנות לימוד)
● מכינת קדם הנדסאים — בחסות מה"ט
● בייס אקסטרני לבגרות — למילוי יא'-יב' שאינם לומדים
● למודי ערב לבגרות
● מכינה תלת-שלבית (תיכוניה)
● מכינה דו-שלבית לבגרות מלאה
● מכינה חד-שלבית להשלמת בגרות
● מכינה אינטנסיבית לבגרות — מתמטיקה 3, 4, 5 יח"ל / אנגלית 4, 5 יח"ל
● מכינת רוח וחברה — בחסות אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
● מכינה למדעים מדויקים
סטור מעבר לימוד ומלגות קיום לזכאים ◆ מעונות
פרטים והרשמה - ד.נ. חוף אשקלון-79165 טל' 802784, 802785, 802786, 07-802793

מודעות לימודים
ראה מוסף מעריב
עמודים: 77, 87, 92, 93, 95

"צהר" האם יש לך בעיה טכנית מטרידה בבית או במפעל? שלח/י תיאור ממצא ואנו ננסה לפתור את הבעיה. חומר למשלוח אל ת"ד 833, פתח-תקווה.

הנהג
עשה לך מנהג קבוע — קח עמך חייל לדרך

עקיבא טורס בע"מ
נסיעות ותיירות
רח' ר' עקיבא 106, בני ברק, טל. 03-5709141

טוס וסייל בארה"ב ... $1 ליום!!!
חברת הנסיעות והתיירות הותיקה והחדשנית "עקיבא טורס" יוצאת במבצע בלעדי.
טיסה תל-אביב - ניו-יורק - תל-אביב
ב - $699 בלבד
למזמינים עד 16.9.94 (ובתוקף בין התאריכים 3.10.94 - 31.12.94)
וברוחק מהמטוס תקבל מכונית שכורה, ללא הגבלת ק"מ, (כולל ביטוח) לשבוע ימים
וכל זאת תמורת $1 ליום
פרטים במשרדנו בבני ברק, בשעות 17 – 10
EL AL אל-על

עיריית תל-אביב-יפו — יד יצחק בן-צבי

לגלות ארץ לא נודעת
כאן... ליד הבית

קורסי הרצאות וסיורים
בין המוזות– התרבות העברית החדשה בא"י במאה ה–20: ספרות, אמנות, תיאטרון וקולנוע (בימי חמישי בבוקר בבית אריאלה).
מיתוסים ומציאות היסטורית בתולדות עם ישראל וארץ ישראל–קורס מיוחד בהשתתפות פרופ' יאיר זקוביץ, פרופ' אביגדור שנאן ומרצים אורחים (בימי ראשון בערב בית אריאלה)
יהדות נצרות ואיסלאם–עולמות נפגשים בא"י (בימי שני אחה"צ, בבית עובד העירייה)
בין מפגש לחיכוך– יחסי יהודים ומוסלמים מעליית האיסלאם ועד המאה ה–20 (בימי רביעי אחה"צ, במרכז הפדגוגי המשולב).

קורסי סיורים בבוקר יום שישי
זאת תל-אביב– 2 קורסים שיטתיים להכרת תל-אביב-יפו (עד גיל 40).
זאת ירושלים– 4 קורסים שיטתיים להכרת העיר ותולדותיה.
אפשרות להסעה מתל-אביב.
זאת הארץ– סיורים באתרים ארכיאולוגיים נבחרים ברחבי הארץ (היציאה מתל-אביב).

פתיחת הקורסים לאחר חג סוכות
למוריםן כל הקורסים מוכרים לגמול השתלמות.

יד יצחק בן צבי המרכז ללימודי ארץ ישראל
ת.ד. 7660, ירושלים 91076, טל. 639170, 02-619861 פקס. 02-638310

לנוער שרוצה לדעת יותר

אוניברסיטת תל-אביב
מציעה קורסי מדע ודעת
פיסיקה מודרנית, סדנת ניסויים בפיסיקה, מסתרי כדה"א, אסטרופיסיקה, יסודות הכימיה, פרקים במתמטיקה, תקשורת אלקטרונית, מחשבים, פרדוכסים, מיקרוביולוגיה, הנדסה גנטית, מדעי הרפואה, יחסים בינלאומיים, משפט, פילוסופיה ועוד......

הקורסים מיועדים לתלמידי כיתות ו'–י"ב. ההרשמה: 4 באוקטובר עד 25 באוקטובר, בימים א', ג', ה', בשעות 09:00 – 12:00, 16:00 – 19:00
לפרטים: אוניברסיטת ת"א, בנין שרת, קומה ג', חדר 335,
טלפונים: 6408154, 6423380, 03–6408469 פקס': 03–6408184
בעת החרשמה תלמידי כיתות ו'–ט' מתבקשים לחביא העתק תעודה
לקבלת ידיעון נא להתקשר לטלמסר 03–5653345
אוניברסיטת תל-אביב — לימודים לנוער שוחר מדע

מכללת הנגב ע"ש פנחס ספיר — מה"ט
כאן לומדים!
בית ספר להנדסאים
נמשכת ההרשמה לשנה"ל תשנ"ה
הנדסת חשמל-אלקטרוניקה /כולל קורס תיקוני טלוויזיה (חינם)
הנדסת תוכנה
הנדסת תעשיה וניהול /התמחות בשווק
הנדסת מערכות צילום והפקה
הנדסאים להוראה/(מסלול יחודי - יום בשבוע)
קדם הנדסאים
תחילת הלימודים 9.10.94
חיילים משוחררים עד 4 שנים משרות סדיר זכאים לפטור של 90% לשכר לימוד בקדם הנדסאים ובשנה א'!!!
◆ מעונות ◆ דיור בקיבוץ ◆ מלגות ◆
פרטים והרשמה - ד.נ. חוף אשקלון-79165 טל' 899782, 802762, 07-802772

בואו לחגוג את החגים איתנו בקיבוץ חנתון בגליל התחתון
לינה כפרית בסגנון מסורתי
שמירת כשרות, שבת וחגים,
תפילות בבית כנסת
של התנועה המסורתית.
חג שמח בגליל
טלפון: 04-864414

יותר מעניין לקרוא מעריב

אוניברסיטת תל-אביב
היחידה ללימודי חוץ
לימודים בשעות הפנאי
קורסים לקהל הרחב: אוקטובר 1994 - ינואר 1995
הנחה לנרשמים עד 5.10.94

◆ חבנק והאזרח ◆ העסק הקטן ◆ השקעות בבורסה ◆ עולם הפרסום ◆ יחסי ציבור ◆ חוק ומשפט ◆ המחשב האישי ◆ כתיבה יוצרת ◆ תולדות האמנות ◆ עיצוב פנים ◆ האזנה למוסיקה
◆ אנגלית – שיפור הדיבור ◆ אנגלית – קריאה והבנה ◆ תכנית לימודים בניהול כללי ◆ תכנית לימודים בניהול השיווק ◆ הבאה לדפוס, עריכה, תרגום ◆ מסע לסין, יפאן והודו ◆ מיסטיקה ואמנות במזרח ובמערב ◆ אמנות, תכשיטים ואבני חן ◆ שפיגוזה – כופר או מאמין ◆ שיפור התקשורת הורים – ילדים ◆ סדנא לשיפור הזכרון
◆ פסיכולוגיה ◆ קרימינולוגיה ◆ שפת הגוף ◆ מצבי לחץ ◆ דיבור בציבור ◆ תזונה נכונה ◆ סינית ◆ צרפתית ◆ ספרדית ◆ איטלקית ◆ גרמנית

פרטים והרשמה (כולל ימי ו'):
אוניברסיטת תל-אביב, היחידה ללימודי חוץ
רמת אביב, רח' קלאוזנר 8 (ליד בנין וולפסון)
טל' 03-6425452 (24 שעות),
03-6408388, פקס' 6411156

גזור ושלח
לכב' אוניברסיטת ת"א, היחידה ללימודי חוץ, רמת אביב, ת"א 69978
נא שלחו אלי פרטים על הקורסים
השם:..
כתובת ומיקוד: ....
....

משרד העבודה והרווחה

צו יציבות מחירים במצרכים ובשרותים (הוראת שעה)
(מחירים מירביים במעונות יום ומשפחתונים) התשנ"א-1991

בתוקף סמכותנו לפי סעיף 7 (א) (1) לחוק יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (הוראת שעה) התשמ"ו-1985[1] אנו מצווים לאמור:

מחיר מרבי 1. המחיר המרבי החודשי במעונות יום ובמשפחתונים יהיה כמפורט להלן:

	דרגה	ילדים ש"ח	תינוקות ש"ח
מעונות יום	1-10	611	803
מעונות יום	11-12	679	893
משפחתונים	כל הדרגות	757	788

המחיר המרבי לגבי משפחתונים כולל מס ערך מוסף, לגבי מעונות יום כולל מס שכר ולגבי מעונות יום פרטיים - אינו כולל מס ערך מוסף; לענין צו זה "מעון יום פרטי" - מעון יום שאינו כלול בהסדר הפעלה עם משרד העבודה והרווחה.

תחילה 2. תחילתו של צו זה ביום כ"ח באלול התשנ"ד 1 בספטמבר 1994.

אורה נמיר
שרת העבודה והרווחה

אברהם שוחט
שר האוצר

התשנ"ד
1994

1 ס"ח התשמ"ו, עמ' 2

עיריית תל-אביב-יפו
מכרז פומבי מס' 65/94
להקמת מערכת ממוחשבת למערך הפלילי של השרות המשפטי בעיריית תל-אביב-יפו

1. עיריית תל-אביב-יפו מכריזה בזה על מכרז פומבי להקמת מערכת ממוחשבת למערך הפלילי של השרות המשפטי.
2. רשאים להגיש הצעות, בתי תוכנה שלהם לפחות 50 עובדים בארץ. על בית התוכנה להיות בעל נסיון מוכח בפיתוח תוכנה בגישת שרת-לקוח תחת סביבת עבודה המשלבת Magic-Sybase במחשבים אישיים.
3. את מסמכי המכרז ניתן לרכוש בבנין עיריית תל-אביב-יפו, אבן גבירול 69, אגף מחשוב ומערכות מידע, קומה 8, חדר 840, טלפון 5218872, תמורת 2,000 ש"ח (סכום זה לא יוחזר).
4. את ההצעות, יש להגיש בשני עותקים זהים וחתומים, במעטפות המצורפות לחומר, במסירה אישית, לתיבת המכרזים בבניין עיריית ת"א-יפו, אבן גבירול 96, ת"א, קומה 12, חדר 1228, שרותי הדואר העירוניים, עד לתאריך: 19.10.94 שעה: 15:00.
5. הסברים נוספים ניתן לקבל באגף המחשוב ומערכות מידע, אצל מר חיים ליברמן בטל: 03-5218061.

סלון למחוכים בודפשטי
רח' שפרינצק 9 ת"א, טל. 6955904
שנה טובה
כתיבה וחתימה טובה
ללקוחותי הנכבדות, משפחתי, ידידותי ומכרותי
מנהלת: לילי גרין

שוויצריה הקטנה
חדרי אירוח באווירה אחרת בכפר יובל בגליל העליון
לפרטים טלפונים: 06-940007, 06-940533

מעריב
יום ו', כ"ו באלול תשנ"ד, 2.9.94

חיילים

כמו אין מלאכה קלה מזו, גם חיילי צה"ל הוזמנו להתחרות בכתיבת סיפור קצר. פירותיה היותר משובחים של התחרות – לדעת השופטים חיים באר, מאיר עוזיאל וערנה שבתאי – יצאו בקובץ מכורך בהוצאת מיפקדת קצין חינוך ראשי. השופטים קבעו כי "מבחר הכשרונות עשה את הבחירה קשה", אך מקריאת הקובץ הובהר שהמבחר לא היה גדול עד כדי גרימת קושי, לא בגיוונו הסגנוני, ולא בהתפלגותו האיכותית. יש להניח שארבעה מתוך שבעת הסיפורים לא היו מתפרסמים אילו מבחר הכשרונות היה באמת מקשה את הבחירה.

כתיבת סיפור קצר אינה מתבצעת בהטיית מקל קסמים אל האוויר הפתוח, שמא יקלוט משהו מן ההשפעות הזורמות באותו אוויר, וישרבט לאורך דבר־מה שיעמוד בקריטריונים של תחרות. גם בני שמונה־עשרה זקוקים לאמות־מידה תחרותיות שאין בהן פשרה, והקובץ שלפנינו מוכיח על פתיחות־יתר סלחנית. היבול הקמצני שהוגש לתחרות מעודד דווקא. מתוך כשמונים אלף חיילים המשרתים בצבא הגנה לישראל, רק שלושים הגישו מפרי עטם לתחרות. כלומר, הקהל, שהיה אמור לגשת לתחרות, ידע יותר מיומיה על גובה הרף הניצב לפניו.

אני מניחה שסיפורים טובים מאלה המתפרסמים כאן לא חמקו מתחת עיני השופטים, ואם כך, הרי שהשלושה שנבחרו למקומות הראשונים הם באמת הטובים שבהם, אם נשווה אותם לארבעה שרק צוינו לשבח. אך אף אחד מהם, לצערי האישי והכן, אינו מביא בשורת כשרון חדש ומפתיע, שיגאל את זרם הכתיבה הצעירה מלשונו הרזה, מבריחתו ממורכבות, ומטיפול שכבר נוסה בנושאים צפויים.

עם זאת, אסור להתפס ליאוש, שכן כל מסקנה חד־משמעית שתתבסס על הספרון הזה עלולה להיות שגויה. אולי זה רק מקרה של בציר שבלוני. מין עונה חולפת, לא מיוחדת. אולי לא כל בעלי הכשרון במדים ניגשו לתחרות. שמא יש כאלה שלא ידעו עליה, ואחרים, מופלאים במיוחד, שלא טרחו להעתיק את סיפוריהם לדפים נקיים ולהכניסם למעטפה כנדרש. ויתכן כי אלה שדווקא כן שלחו סיפורים, יתגברו בשנה הבאה, או בעוד שנתיים, ואפילו בעוד עשר, וכשרונם יבשיל וידהים. יש תקווה.

בינתיים נעבור עם החומר שלפנינו, ונזהר שלא להסיק מסקנות לגבי עולמם של חיילים בימינו. אם נתייחס לנתוני האסופה בלבד, אנו עלולים לחשוב שאין חיילים שמחים. אין שמחה בסיפורים האלה, ריאליסטיים ופנטסטיים כאחד, אין גם הומור. מועקה רובצת על כולם. כאב אובדן החיים במלחמות ("סיפור ללא שם", יובל כספי), מצוקה חברתית ("מאראם פומפארו", ניצן ליניק), רעב לזהות ושייכות ("ערסלא", ירוחם אשר), ואימת העולם המנוכר הנע בין ריקנות דוממת לשאגת המון דורסני ("פגישה עיוורת", יואב אילן).

ברוב המקרים אין מיפלט אלא במוות, או באופציות שלו. ערסלא מתרסק לרגלי הצוק שאליו הוא מביא אייל לשם עקידה, המכשפה של אורי פומרנץ נשרפת כאמה לפניה, לאה הענייה מ"מאראם פומפארו" (שחיה עם גוי, שאיבדה את במלחמה, שזנתה עם כל נערי העיר), בורחת, אך היא לא תמצא מיקלט שליו. דור, מלאך החלומות הטובים (מ"מבחן הסיוט" של יעל פורמן), נדון לזכור את הטראומה הסיוטית שהקנתה לו מריאן, מלאכית החלומות הרעים. אולי אין תקווה.

אפשר היה לפרט כאן את המציאות נטולת האשליות שבתוכה בגרו כותבי הסיפורים האלה, עד כי כתיבתם נעה בין הריאליזם העגום לבין הבדיון האימתני. אבל אלה דברים מובנים מאליהם, שאולי מתחברים גם לגיל הצעיר שאינו מתפשר על מועקותיו. "הכל שחור, אך איכשהו כה בהיר", כתב ירוחם אשר ב"ערסלא", ואחר־כך תיאר את עצמותיו הפזורות של גיבורו, שהתפרש על כל העולם במותו. ובסיפור הזה, על יתום מתקופה כמו־מקראית, מצאתי את קורטוב החום האנושי שהיה חסר לי בסיפורים האחרים, גם כשסיפרו על מצוקה. כלומר, אולי יש תקווה.

תלמה אדמון

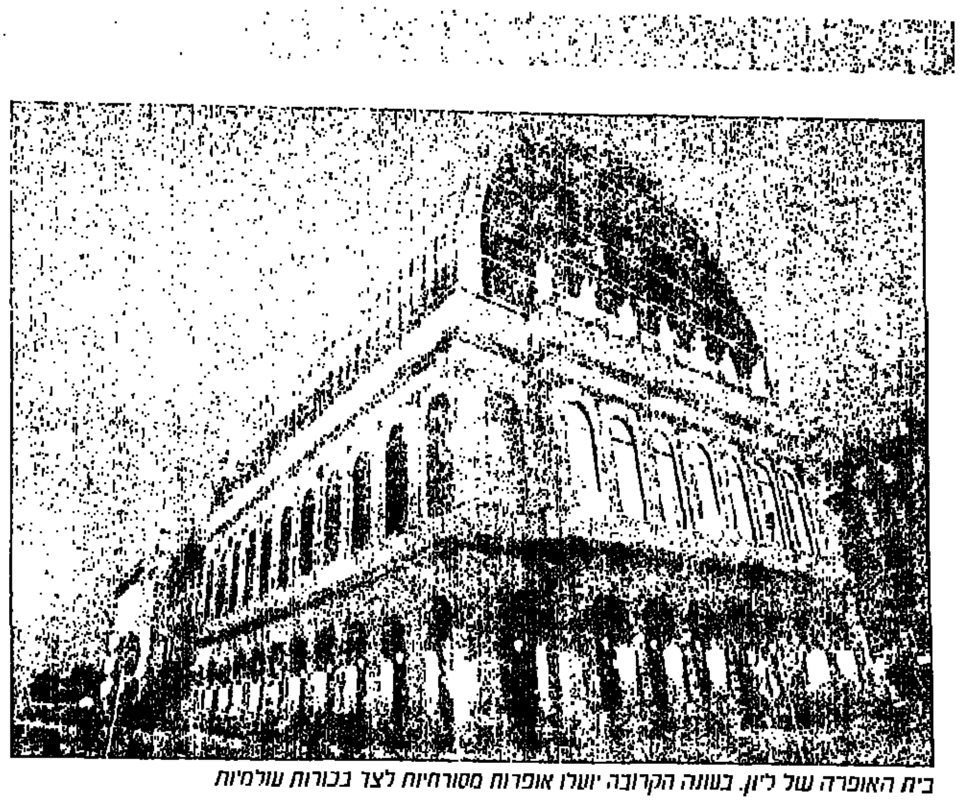
בית האופרה של ליון. בעונה הקרובה יועלו אופרות מסורתיות לצד בכורות עולמיות

המהפכה הצרפתית

המבנה השחור של בית האופרה החדש של ליון וההפקות המיוחדות, שילוב של מסורת וחדשנות, גורמים הלם למבקר. מה שהאופרה של הבסטיליה לא הצליחה לעשות

יוסי שיפמן

ז'אן־פייר ברוסמן, מנהל האופרה

בכיכר המרכזית של ליון מבנה קלאסי: שמונה שערים מקושתים בפתחו של בניין מרשים. אין ספק, זהו בית האופרה. העיניים תרות אחר קצה הבניין ומגלות חצי עליון שונה לחלוטין מן התחתון, וחצי מנסרה עגולה חתוכה לאורכה, מכסה את הבניין כולו, כאילו הונחה מחציתה של פחית שימורים על גג הבית. את חוויית ליון מרגישים כשנכנסים לבניין בערב, ואז רצוי להמנע מבגד שחור, כי מי שלובש שחורים מסתכן בכך שייחשב לחלק מן המבנה, כי שחור כמו בליון אין באף מקום אחר. מראה האולם די מפחיד, אולם גבוה מאוד, שישה יציעים בנויים לאורך קירותיו. באחרון קשה אפילו להבחין. בכל שולט הצבע השחור, המושבים שחורים, לפני כל שורת מושבים צינור שחור מנוקד כולו בנקודות אור. אבל גם הוא אינו מסלק את תחושת הכהות. השטן יצא ממאורתו והשתלט על הבניין. צרפתי ששם־לב לפליאתי מסביר לי בלצון מה פשר השחור הזה: "השחור זו רק חנופה מצידו של האדריכל ז'אן נובל כלפי ראש העיריה מיכאל נואר (נואר בצרפתית – שחור), שאישר את הבנייה".

האופרה היא "לה טרוויאטה", סיפור אהבתה הבלתי אפשרי של ויולטה ואלרי – הלא היא הגברת עם הקמליות של אלכסנדר דיומא – לאלפרדו ג'רמונט. התפאורה מגלה בר של פעם, עם ספסלים שנמצאים גם בתוך הבר וגם ברחוב. לצד עמוד התאורה הדולקת, שמאיר את המקום מבחוץ, ניצבת שחקנית עירומה לחלוטין. שרים באיטלקית, אין תרגום ואנשי האופרה מסבירים: "הזמרים השקיעו שישה שבועות של עבודה. אין סיבה שהקהל לא יתבונן בהם בזמן ההצגה, את העלילה אפשר לקרוא בהפסקה או בבית". שיר היין המפורסם – LIBIAMO – מסתיים. המקהלה הגדולה יורדת מן הבמה. האריה הגדולה של ויולטה ואחריה מזכיר לה ג'רמונט את אהבתו.

ואנשי המקהלה חוזרים, והם אינם נראים כמי שריקדו בחדר הסמוך, אלה כמי שבילו באורגיה סוערת, וכשהם חוזרים לשיר הם נתפסים עם המכנסיים למטה, תרתי משמע. במאי ההפקה, קלאוס מיכאל גרובר, נראה כמי שהשתלם בשיטתה של פינה באוש. שיטת באוש באה לביטוי חריף עוד יותר בתמונה הראשונה של המערכה השניה. אביו של אלפרדו מנסה לשכנע את ויולטה שתנתק את יחסיה עם בנו, ובכל הסצינה הזו אין כל מגע פיזי ביניהם. אפילו מבט הם בקושי מחליפים. ניכור מוחלט. התוצאה: פירוש בימתי לאינטרפרטציה של אומברטו אקו, שרואה בדרמה הזאת מסמך שעניינו מאבקים חברתיים בין מעמדות ולאו דווקא מערכת יחסים אישית רומנטית. או אולי נאמנות לשיטתו של רולאן בארת', לא אהבה אלא תהליך ההכרה שעובר כל אחד מן הגיבורים המהווה באישיותו מודל אנושי לסוג אהבה שונה.

מי שצופה בהפקה הזאת וזוכר את הסיוטים שעברו על וורדי עצמו בערב הבכורה – "היה פיאסקו עצום" הוא כתב וחזר וכתב לשלושה מידידיו הקרובים ביותר – יכול היום להתבונן בדרמה הכמו־סנטימנטלית ולראות שיש בה הרבה מעבר למיידי.

"כשהוצג הנוסח הזה לראשונה בפאריס", מספר לי אנטוניו פפאנו, שניצח על הצגות הבכורה של אותה הפקה, "הקהל קיבל את ההצגה בקריאות בוז סוערות. כמעט הורידו את ההצגה". לפאריס הנוסח הזה היה קר מדי, מתוחכם מדי, תובעני מדי. בליון התגובות היו נלהבות: תשואות וצעקות בראוו רמות. בקהל בני עשרה לצד מבוגרים וגימלאים. "הקהל מעורב כמו יפה על הבמה, ועל המעורבות הזאת עבדנו חזק", אומר לי המנהל, ז'אן־פייר ברוסמן.

ההלם הראשון שגורם בית האופרה בליון צובר עוצמות חדשות כאשר פוקדים את הבניין בשעות שהאולם ריק. "תגיע לכניסת האמנים", היתה ההנחיה. הנחיה שיגרתית בפגישות מסוג זה. אבל כשהגעתי השארתי את השיגרה אצל השומר. אחרי הכניסה חיכו לי שחור ואפלה. מסדרונות אפלים, מעלית שגם הדרך אליה היתה כהה ואפלולית. בקומה העליונה, מקום מושבם של מנהלי האופרה, הקירות שחורים, וכך גם הארונות והכסאות. למרבה המזל, היה זה יום בהיר ואור השמש חדר מבעד לחלונות הגדולים שעוטפים את חלקו העליון של הבניין. אבל יש הרבה פינות שאור השמש אינו מגיע אליהן. "לנו מאד נוח בצבע הזה", מסביר לי ברוסמן עוד לפני ששאלתי אותו.

"אנשים עושים אמנות בחלל שחור" – הוא מצטט שחור כדבריו של ברוסמן, כהצדקה לתחושת הדיכאון המשתלטת אוטומטית על המטייל בכל המאפליה המודרנית של בית האופרה בליון. כדי להבין את גודל המהפכה שעברה על בית האופרה של ליון, שנחנך בסך־הכל לפני כשנה, צריך לציין שכאן מדובר בהריסה מכוונת של בית אופרה קיים ובניית חדש תחתיו, בדיוק באותו מקום.

הבית החדש הוא הבניין הגבוה ביותר במרכז העיר העתיקה. הבית מביט על סביבתו, משקיף מלמעלה על בניין העיריה המסוגנן. יש בכך סמל לגבי מעמדו של בית האופרה בליון. ברוסמן: "הרוח שליוותה אותנו הזכירה את מרד הסטודנטים של פאריס ב־1968. למזלנו זכינו בתמיכה של העיריה ותושביה. שימרנו את הכניסה של בית האופרה הקודם ומן מאחורי הכניסה הכנסנו את כל המודרנה. הבית הוא דרש מהפכני דיו גם ללא הצבע השחור. בבניין 18 מפלסים, שישה מהם מתחת לפני הקרקע. בקומה השניה אמפיתיאטרון קטן לרסיטלים, שהוא העתק של המבנים הרומיים שהיו בעיר. בקומת המרתף נמצאים חדרי החזרות, חדרים קטנים וחלל שגודלו כגודל הבמה, וחזרות להפקה חדשה יכולות להתנהל במקביל להצגה המתנהלת על הבמה. בקצה השני של הבניין, מתחת לתיקרת הזכוכית המקורה, מצוי חדר החזרות של להקת הבלט. ניצול מירבי של האדריכל, אבל הצבע הצבע!

"המטרה שהצבנו לעצמנו היא להפוך את בית האופרה שלנו ואת האמנות שאנחנו יוצרים בתוכו לנכסים נגישים לקהל הצעיר שמזוהה כאן עם קולנוע, עם מחול ועם תיאטרון", אומר מנהל האופרה. "להפוך את בית האופרה לדבר שונה, לדבר אחר. המהפכה התנהלה לאורך תקופה ממושכת". המיתוס המוסיקלי בליון היה מופקד שנים רבות בידיו של המנצח סרז' בודו. בודו היה הכל: אופרה, תזמורת סימפונית. מעין אוטוריטה הדומה לפונקציה הגרמנית גנרל־מוזיקדירקטור. לפני כ־14 שנים החליטה האופרה על שינוי תדמיתה. המנצח הראשון שנבחר היה האנגלי ג'והן אליוט גרדינר. גרדינר, כאורקסטרה אנגלי מוכר, היה בליון למומחה אופראי של כל התקופות והיה שותף להפקות כמו "הכוכב" של מאיר־בר, שתי ה"איפיגניות" של גלוק, "השודדים" של ורדי, פנבך ו"הרוזן אורי" של רוסיני. מאז היה גרדינר בה גלווה להצלחות אופראיות, ובשנים האחרונות היא אינו מסתפק בניצוח ופולש גם לתחומי הבימוי. את מקומו של גרדינר תפס האמריקני הצעיר קנט נגאנו, עוזרו של אוזאווה.

ליון מזוהה היום לא רק עם חדשנות לשמה, אלא עם איכות מוסיקלית וחשיבה אחרת. חשיבה שמביאה לבית האופרה הזה גלי הערצה לא רק בצרפת. ליון – כמו פסטיבל סנט־דניז – היא התשובה לשמרנות הפאריסאית. הצליל של התזמורת כבר ניתן לזיהוי. הפקות בית האופרה הן שילוב של מסורת וחדשנות ממש כפי שהבניין נראה. מצד אחד נאמנות מופלגת לתווים ולמלחינים ומצד שני חיפוש של אמירה חדשנית. הפקות של "האהבה לשלושה תפוזים" של פרוקופייב, "ארלקינו" ו"טוראנדוט" של בוזוני והקלטותיהם היו להיטים. בקרוב הבכורה של האופרה הראשונה שכתב המלחין היפני טקמיטסו. המלחין ההונגרי פטר אטווש כותב אופרה על חייה של הזמרת גלינה וישנייבסקיה ואופרה בשילוב סרטים וקטעי וידיאו. ליון גילתה את הדרך הנכונה – פרצה את גבולות ה[illegible], שברה את המחסום אל כל סוגי הקהל והחדירה אותו גם לשפה המוסיקלית החדישה ביותר.

עונת 94־95 היא דוגמא לחשיבה המקורית. נגאנו ינצח על "קללת פאוסט" של ברליוז, על "מאדאם בטרפליי" של פוצ'יני, על "אהבה לשלושה תפוזים" של פרוקופייב. וגם בכורה עולמית תהיה – "שלימן". אופרה על חייו של חוקר טרויה, שחיברה הצרפתיה בססי ז'ולא. יתר האופרות בעונה הקרובה הן עיבוד לילדים של "חליל הקסם", "נישואי פיגארו", "הוסי טיטוס", "בוריס גודונוב", "חלום ליל קיץ". אופרה חדשה של האיסלקי ואצ'י, ועוד בכורה עולמית, "דדאל" של הצרפתי הגי ריבורט. האופרה של מוסורגסקי "האגדה על העיר קיטז'" של רימסקי קורסקוב, הפקה שכבר זכתה בכל שבחי הביקורת העולמית. ויש גם בלט, קונצרטים של תזמורת האופרה, שכבר רכשה לעצמה מוניטין, ורסיטלים של פרלמן, אולגה בורודינה, שריל סטודר, ברברה הנדריקס ועוד. יש סיבה לקנאה. ■

העיר והאופרה

עם עולם האופרה נפגשה ליון בשנת 1688, כשמלחין מקומי, ז'אן פייר לגה, הריץ באולם מקורה את ההפקה "פאטון" של לולי, במשך שישה חודשים. לאחר מכן נמאס לליונזים מן הסיפור. ההצגה הורדה, האולם עלה באש, וז'אן פייר לגה איבד את המכנסיים. הנסיון האופראי הבא נסתיים גם הוא באסון, לא באש אלא במים. הנהר שטף והרס את האולם. כך דידתה האופרה בליון מאסון לאסון. ב־1756 נבנה בניין התיאטרון הראשון שענה לצרכי מופעי המוסיקה והתיאטרון במקום בו ניצבת האופרה עד היום. בעקבות השינויים שהביאה בכנפיה המהפכה הצרפתית הושלם הבניין ב־1831. רוב האופרות באותם ימים בוצעו בצרפתית. הקהל התנגד לשפות אחרות. מלחין מפורסם שהגיע לעיר וערך לעצמו פסטיבל מיצירותיו היה ברליוז. אחריו פקדו את העיר זמרות ידועות, אדלינה פאטי ומלבה.

ב־1969 אסף הבמאי לואי ארלו אמנים והחל לגבש צוות אופראי. הוא היה הראשון שהביא לעיר את האופרות של ליאוש יאנאצ'ק, אלבן ברג וריכרד שטראוס. לבית האופרה החל לצמוח קהל נאמן. ובשנה שעברה, לאחר הפסקה של שש שנים, שבהן הוצגו אופרות באולמות מזדמנים, החל העידן החדש, והיום באים לליון השמות הגדולים בתחום הניצוח, הזימרה והבימוי, וחוזי ההקלטות, לווידיאו ולדיסקים, זורמים כמים. ■

מה עם החינוך הזה לעזאזל

מי ראוי לחנך את ילדי שנות האלפיים? ז'אן ז'אק רוסו התחבט בשאלה זו לפני יותר ממאתיים שנה בספרו "אמיל או על דבר החינוך". הרהורים עם פתיחת שנת הלימודים

דוד אוחנה

פרדיננד הולדר, ליטוגרפיה, 1915

לריתאומי, תמר ודניאל, עם ילקוטיו החדשים, חיוכיהם, פחדם, סקרנותם, הביטו אל מול כמו אלפי בני־גילם במשפט הכתוב על הלוח: "שלום כיתה א'". נפרדים משש שנות גן־עדן לא אבוד, על סיפם של הרבה שנות תחרות והשגים, הצלחות ושמחות קטנות, עצבונות וגם קסם ההפסד הקצרה כל־כך. תוהים מול שפע הידע והערכים־הגמורים־מראש שייצרנו עבורם, ומול מושגים כמו עיצוב התנהגות, עונש, משמעת, ציונים. ומה לגבי הכרעותיהם, שיקול־דעתם, סרבנותם? נעמידם בפינה, נקרא להוריהם, נתחשבן איתם בתעודת השליש? אולי נשמע מה בפיהם, נלמד מדרך לימודם, נכוון עיניהם הרעננות על עולם הולך ומתהווה. האנחנו – צרכני האידיאולוגיות, חניכי תנועות הנוער, נערי הסיכסוך – ראויים להיות מחנכיהם של ילדי שנות האלפיים? לעזאזל, מה נעשה עם החינוך הזה?

ז'אן ז'אק רוסו, המודרני הראשון, התחבט באותן שאלות לפני יותר ממאתיים שנה. ספרו "אמיל או על דבר החינוך" פורסם יחד עם חיבורו הידוע "האמנה החברתית" (1764). על ההדים שחוללו חיבורים אלה עד פרוץ המהפכה הצרפתית, כעבור עשרים וחמש שנה, יכולים להעיד 13 המהדורות של האמנה לעומת 23 המהדורות של אמיל.

החניך אמיל הוא יתום הגדל בכפר, מרוחק מהציביליזציה העירונית המשחיתה, ונתון לפיקוח בלעדי של מחנכו ז'אן ז'אק (רוסו). אמיל רחוק מלהיות פרא אציל במעבה הג'ונגל כפי שציירוהו הרומנטיקאים. הוא תינוק, ילד ונער־מבחנה או תרגיל־ניסוי במעבדת חינוך המכשירה אותו להיות אזרח. הוא אינו נולד אל תוך המצב הטבעי אלא למצב החברתי־מדיני.

עד כה נחשב אמיל פואמה פדגוגית של חינוך מתקדם ומופשי, מהדורה מוקדמת של חינוך מודרני־פרוגרסיבי: הכרה – לראשונה – באוטונומיה של גיל הילדות, הרגשת האינדיבידואל, הכנה בשלבים של הילד והנער לחיים חברתיים, חינוך בהתאם לטבע. רוסו ביקר את החינוך הבורגני, הנורמטיבי והמנוכר, וצידד באותנטיות של האדם הטבעי והאזרח. בניגוד לפרשנות הליברלית והצרה של אמיל, ניתן לראות בו טקסט פתוח לחינוך דמוקרטי, אך גם טוטליטרי, לחירות וגם לשיעבוד, לאינדיבידואליזם ובה במידה לקונפורמיזם.

החירות הרוסויאנית היא פרדוקסלית: זו חירות המכופפת עצמה לתבונה ולתכלית אובייקטיביות. המחנך ז'אן ז'אק קובע שהחניך "מותר לו לעשות מה שהוא רוצה, אך מותר לו לרצות רק מה שאתה רוצה שהוא יעשה". תפיסת החינוך של רוסו מיטיבה איפוא לשקף את הסתירות והמתחים של הנאורות והמודרניות. רוסו עצמו הזהיר באמיל: "אני מעדיף להיות איש של פרדוקסים מאשר איש של דעות קדומות".

נאורות היא השקפת עולם ערכית המצדדת באוניברסליזציה של האנושות, בשוויון וחירות בלתי מותנים, בפריסתם בקידמה ובהכוונתם לתכלית אנושית אובייקטיבית. ואילו מודרניות היא הגדרה נייטרלית של העידן מאז המהפכה הצרפתית, ובו האדם מנסה לעצב את עולמו: הוא יכול לעצבו על־פי עקרונות הנאורות או נגדם. נאורות ומודרניות אינם אם כן מושגים חופפים והם גם סותרים. יותר מכל הוגה אחר משקף רוסו את הפרדוקסים של המחשבה המודרנית – המדינית והחינוכית.

רוסו מחלק את מעשה המרכבה של החינוך לשלבים. מטרת שלב הינקות, הנמשך עד גיל חמש, לשמור על 'הנטור' של האדם בטרם יושחת על־ידי התרבות הנורמטיבית או החברה המנכרת. 'החינוך הטבעי' ייעשה באמצעות שמירת הספונטניות, הבלתי אמצעיות והחוויתיות. 'חינוך טבעי' הוא אם כך 'חינוך שלילי', כלומר, אין חינוך לערכים בתורת כאלה או לנורמות. הוא גם חינוך טוטלי, דהיינו – מכוון לא רק לפרימט התבוני של הנאורות, אלא להוויה המקפת־כל של האדם.

החינוך 'הטבעי', ה'שלילי' וה'טוטלי' משמש לרוסו מניפסט רדיקלי של אנושיות: "מודה אני שאיני רוצה מתחת ידי לא שופט, לא חייל ולא כומר אלא אדם כל־כך". אנושיות רוסויאנית זו היא מוכחת־מעצמה, אפריורית, בלתי־מותנית בחוקי הדת, הכלכלה או ההיסטוריה, והיא פרי מודרני של הנאורות. עד הנאורות לא הונחה הנחת־יסוד כה מוצקה כדבר טיבו האוניברסלי של האדם.

משלב הינקות עובר רוסו לשלב הילדות הנמשך מגיל חמש עד שתיים־עשרה. הדרכה, הכוונה והתניה עומדים במרכזו החינוך בשלב זה ומטרתם למנוע מהילד השפעה מזיקה. 'הכרת ההכרח' מעמידה את כל המעשה החינוכי על המחנך ולא על החניך. המחנך מייצג את התבונה, הטבע והחברה, ויעודו להכניס ולהדריך את החניך בסוד המערכת האידיאולוגית והדתית. החניך בראשית חינוכו הוא כלוח חלק, מעוצב כחומר ביד היוצר־מחנך. אמיל מציית, מוותר על שיפוט עצמי, חוש ביקורתי, כובש את יצרו, מאלף את תשוקותיו, ומוסר את כל־כולו למרות כל־יכולה העושה בה כחפצה. כך הופכים החניך והמחנך לישויות בלתי נפרדות.

ידועה אבחנתו של רוסו בין 'רצון הכל', סך־הכל הרצונות הסובייקטיביים, לבין 'הרצון הכללי', האובייקטיבי, המזוהה עם חוק הטבע והתבונה. תפיסת החינוך הרוסואי נגזרת ממושג הפוליטיקה, והמחנך מחוקק מזוהה עם 'הרצון הכללי'. מכאן שהאובייקטיבי יכריע את הסובייקטיבי, והאמצעי היעיל ביותר לגבי החניך הוא התנייתו, לא האיסור: "לא לאסור עליו את הרע אתה צריך אלא למנעו מזה". המחנך והוא העושה את ההבחנה הערכית, לא החניך: "להבחין בין טוב לרע, לא עניין הם לילד". עיקר החינוך אינו הבחנה, לימוד, ברירה או ביקורת אלא התניה: "בשביל שהרע לא יולד". ההתניה לא נעשית כאופן של הטפה, איום או הבטחה, אלא כאקט של פיתוי: "מכוון אני את דרכי שיהא הוא המציע ולא אני".

המחנך מסמן את גבולות החופש, יחסו לחניך הוא חד־סיטרי, נעדר דיאלוג: "אין מתדיינים עם הילדים". הסמכות נובעת ממרות: "או שאין לך עליו שום תביעה, או שאתה עושה אותו כפוף מעיקרו למשמעת גמורה". כורח המציאות הוא כורח המחנך, שהרי "אין אדם מורד בהכרח שהכיר בו". 'נעשה ונשמע' הוא העיקרון הפדגוגי של גיל הילדות: "העמד אותו תחילה במקומו וקבע אותו שם יפה, שלא ינסה לצאת משם". אך אין להשתמש בציוויים והוראות ש"לא יחוש בשום סמכות מצידך, אלא שהייב לדעת שהוא חלש ואתה חזק".

פרוייקט החינוך הוא אמנות הפיתוי באמצעים אחרים: לעודד את הילד לסקרנות, אך כזו שתכוון על־ידי המחנך, לעצב את עתידו, לקבוע את משאלותיו, להפוך אותו "מפעל חייו של המחנך". אלה אפשריים רק אם המעקב אחר החניך אינטנסיבי, מבוסס על היכרות עמוקה, פיקוח מוחלט ואמון ללא סייגים.

העיקר הוא שהשעבוד והפיקוח יתחפשו לחירות: "הניחו לו להאמין תמיד שהוא האדון, אך היו אתם למעשה אדוניו. אין שעבוד מושלם מזה שמותיר למשועבד את מראית־העין של החירות: בדרך זו נשתלטים גם על רצונו".

השלב השלישי בחינוך אמיל הוא שלב ההתבגרות בגילאים 12־15. זוהי "שעתה של עבודה ושל למידה". לא החניך בוחר לו את מקצועו, נגרות, אלא המחנך על־פי הנטיות שעיצב בנער המתבגר. אמיל המתבגר משלב את הפיסי והאינטלקטואלי, מבין את מהות האושר, תופס את ממד הזמן. המחנך מנתב את הידע הסלקטיבי, היעיל, ומתעל את הנער לתבנית עולמו שלו, לא באמצעות ידע ביקורתי, אלא בהפנמת אופני הקבלה וקטיגוריות החשיבה, "להכניס במוחו מושגים נכונים וברורים".

ההתניה שעשה רוסו באמיל מאירה את יומרת הפרוייקט החינוכי של המודרניות: "מתכוון אני להעלותו לדרגת אדם". אין בידי חוקי ההיסטוריה, מסורת אבות או מכניזם כלכלי לבנות את 'האדם החדש'. רק החינוך, הכרוך במושג חדש של פוליטיקה, מסוגל להעמיד אתגר אנושי שכזה. מטרת חינוכו של אמיל – כמטאפורה לנאורות ולמודרניות גם יחד – אינה להתאימו לסטטוס־קוו חברתי, להכינו לחיים, לרכוש לו מקצוע. המטרה מרחיקת לכת ומצויה בבסיס הרדיקליזם הרוסואי. בחינוך כמו בפוליטיקה. במרכזו עומדת תבנית חדשה של האדם, פיתוח דגם אנתרופולוגי חדש, עיצוב אנושי אוניברסלי, פרי המודרניות, לאורם של עקרונות פדגוגיים מופשטים, זרים לכל התנסות קודמת.

השלב הרביעי בחינוך הוא שלב הבחירות בגילאים 15־20. פרדוקסלית, המחנך מטפח את תודעתו־העצמית של הנער, המגלה את נטייתו החברתית. החינוך האינטלקטואלי, האסתטי, ההיסטורי, הרגשי, המיני והחברתי לא נובע איפוא מדיאלוג חינוכי, התנסות חופשית, לימוד של בחירה וביקורת, אלא הוא תוצר השקפת עולמו של המחנך ה"צר צורתו" של החניך, "בוראו יש מאין". סופיה, העתידה להינשא לאמיל, הופכת מכשיר בידי המחנך המשתמש בה לשלוט באמצעותה על אמיל גם בתום חינוכו הפורמלי.

שלב אחר שלב הוביל רוסו את חניכו לבטל את רצונו הפרטי בפני הרצון הכללי המזוהה עם תבונת המחוקק־מחנך. "מורי ורבי", מתוודה החניך בפני מחנכו, "אתה שעשית אותי בן־חורין, שלימדת אותי להרכין צווארי בפני ההכרח". תם פרוייקט החינוך. ז'אן ז'אק ואמיל כורתים ביניהם אמנה, בה החניך מבטיח לציית תמיד לחוקי המחנך מתוך חירות גמורה, שהרי זהו "רצונו הקבוע". מרד במחנכו דינו כמרד בהכרת התבונה, ואמיל מבקשו להכריח אותו להיות חופשי. תשובת המחנך היא האני מאמין הפדגוגי של רוסו: "אתה מבטיח לנהוג על־פי הוראותי, ואני מבטיח רק להשתמש בצייתנותך כדי לעשותך מאושר כאדם".

חינוך הוא מלכתחילה מושג היררכי – יש מחנך ויש חניך. אפשר שהמחנך ילוש את חניכו כרצונו, ואפשר שיפתח בו אופציות, תוכנות, שאלות, סקרנות, רגישות, סולידריות. אך עצם הבחירה – בחומרי לימוד, תכני הוראה, ערכים ראויים – היא אקט שרירותי המובנה בעצם מלאכת החינוך. זהו מעין מילכוד עצמי.

קריאתו הנודעת בזמנו של ס. יזהר – שאין לחנך לערכים – היא עצמה הטפה חינוכית ערכית מתוחכמת. חינוך הוא הכוונה – לטוב ולרע – והכוונה היא לכיוון מסוים. גם חינוך פתוח, ניסויי, הוא חינוך ערכי. ובכן, מה נעשה עם חינוך נאור ומודרני, משמע – חינוך לערכים? השאלה פתוחה לכל מחנך ומחנך. ■

בעקבות הרצאה שנשא ד"ר דוד אוחנה בכנס השנתי מטעם מרכז זלמן שזר והחברה ההיסטורית הישראלית בנושא "חינוך והיסטוריה"

פרס ברנשטיין

האגודה להענקת פרסים ספרותיים ע"ש מרדכי ברנשטיין, שליד התאחדות הוצאות ספרים בישראל, הודיעה על פרסיה לשנת תשנ"ה. השנה הוגדלו סכומי הפרסים. פרס לרומן עברי מקורי – 50 אלף שקל; לספר שירה עברי מקורי – 25 אלף שקל; למאמר ביקורת – 10,000 שקל. על־פי התקנות, הפרס לרומן עברי מקורי על חיי הארץ יינתן לסופר/ משורר עד גיל 50, הגר בישראל. פרס על ביקורת ספרותית בעתונות היומית רשאי לקבל כל סופר, עתונאי, מבקר – הכותבים על ספר עברי מקורי בתחום הספרות היפה. המועד האחרון להגשת מועמדים: 29.12.94, לידי אמנון בן שמואל, מנכ"ל התאחדות הוצאות ספרים בישראל, קרליבך 29, תל־אביב, מיקוד: 67132.

הדיבוק

"מיי פירסט סוני", רומן חדש של בני ברבש, עומד לראות אור בהוצאת הספריה החדשה. גיבור הרומן הוא ילד אחוז דיבוק של תיעוד, הגדל בתל־אביב של שנות ה־80, מצוייד בטייפ ילדים. סיפורה הטראגי של משפחה מסועפת וקרועה הופך לסיפור קומי דרך נקודת מבטו של הילד המקליט, ובאמצעות חיבורים מחדש הנעשים בתודעתו.

החיים תחת מאו

"אוליאה אדומה", ספרה של הסופרת הסינית אנצ'י מין, רואה אור בימים אלה בהוצאת "מעריב". אנצ'י מין גדלה בסין תחת משטרו של מאו וברחה לארה"ב בבגרותה. ספרה, המתעד את סיפורה של אשה צעירה בסין, תחת משטר האימים של מאו, הפך לרב־מכר. מין השתעבדה אמנם למפלגה, אך בעת שהותה בחוות האש האדומה, שם עבדה כפרך כאיכרה, התאהבה במנהיגת קבוצתה, יאן. תשוקתה גוברת על נאמנותה למפלגה, והיא נקלעת למצוקה קשה.

סדנאות בבית אריאלה

סדנאות כתיבה לשנת 1994־1995:
● פרוזה. מנחים דן בניה סרי, גבריאלה רותם־אביגור, חיים באר. פגישה ראשונה: 26.10.
פרוזה לבוגרי סדנאות פרוזה של בית אריאלה. מנחים חיים באר, יורם קניוק, ובהשתתפות סופרים אורחים. פגישה ראשונה 25.10.
● שירה. מנחים נתן יונתן, משה בן־שאול, רחל חלפי. פגישה ראשונה: 27.10.
● שירה לבוגרי סדנאות שירה של בית אריאלה. מנחים אהרן שבתאי, מאיה בז'רנו, יעקב בסר. פגישה ראשונה: 23.10.
כן יתקיימו סדנא לתרגום אמנותי בהנחיית ניצה בן־ארי, סדנא לכותבי ספרות ילדים בהנחיית נורית זרחי, סדנאות כתיבה לילדים ולנוער וסדנאות להכשרת מספרים.

תוספת פורנוגרפית

ברברה קרטלאנד, סבתה החורגת של הנסיכה דיאנה, נדהמה לגלות, כי המו"ל הרוסי של ספריה שיבץ בעותקים המתורגמים תמונות אירוטיות. "מדובר בטכססים זולים, גועליים ומחרידים", קרטלאנד. הספרים, עם צילומים של נשים עירומות בפוזות אירוטיות, המופיעים על הכריכה ובתוך הספר, נחטפים על־ידי הרוסים אשר מצפים כי התוכן יתאים לתמונות. במקום זאת הם מקבלים סיפורים צנועים על רומנטיקה, ולכל היותר מחליפים הגיבורים נשיקה חטופה. "הם בטח חושבים שהדבר היחיד שמוכר זה סקס חם, אבל הם טועים", אמרה דיים ברברה, בת 92. "זה מעציב אותי מאוד, שכן אני מנסה לעזור לצעירים להתרחק מסקס כזה ולחזור לרומנטיקה".
(רויטר)

הבר של המינגווי

ביום שבו שיחררו בעלות הברית את פאריס, באוגוסט 1944, הלך ארנסט המינגוויי, כתב צבאי באותם ימים, הישר למלון ריץ, ולבר "המשוחרר" שלו. כך לפחות נהג המינגוויי להתברח על הארוע, כאשר ביקר בבאר האהוב עליו בפאריס. לרגל חגיגות ה־50 לשחרור פאריס מידי הנאצים, שצויינו בשבוע שעבר, החליט מלון ריץ לחלוק כבוד להמינגוויי ופתח מחדש את הבאר הקרוי על שמו. "זה היה מדהים, עוצר נשימה, לראות אותו עושה במלון כבשלו", נזכרה לוציין אלמיגר, אלמנתו של מנהלו לשעבר של המלון. "הוא נכנס כמו מלך וגירש את כל הבריטים אשר הגיעו לשם שעה קודם לכן. הוא היה לבוש במדים, אך החולצה שלו היתה פתוחה וחשפה את חזהו העירום. תחת כרסו הענקית היתה חגורת עור, והאקדח שלו חבט בירכו כשהלך. המינגוויי נכנס למסעדת המלון וצעק: 'אנחנו האמריקנים. אנחנו נחיה בדיוק כמו בימים הטובים'. לבריטים צעק בגרמנית: 'ראוס, ראוס'!
(רויטר)

עורך: אריה סגן ■ עריכה גרפית: רותי בנאי ■ מזכירה: רינה לוי ■ המערכת אינה מחזירה כתב־יד

בעולם

המלך פאפ

רות שפירא

ג'ו פאפ היה קטן מן הממוצע אך גדול מן החיים. כך מגדיר אותו מבקר התיאטרון בנדיקט נייטינגייל ברשימה המתפרסמת ב"ניו־יורק טיימס בוק רביו", עם פירסום הביוגרפיה "ג'ו פאפ: חיים אמריקניים" מאת הלן אפשטיין. נייטינגייל, בעבר מבקר התיאטרון של "ניו־יורק טיימס" וכיום מבקר התיאטרון של "טיימס" הלונדוני, מספר כי פגש את פאפ לראשונה ב־1983, ב"פאבליק תיאטר" שלו, כשהוא מוקף פרסים ופוסטרים לזכר ימי התהילה של שנות השישים והשבעים. פאפ הרשים אותו כחולרה חלקלקה בעלת כריזמה של גיבור טראגי.

פאפ היה דינמי וגאה, הוא לא גילה סובלנות כלפי מי שהעליב אותו, פעל על־פי אינסטינקטים, ללא התנצלויות ונטה לצאת למלחמה. אין זה מפתיע, איפוא, לגלות בספרה של אפשטיין, שכבר בראשית הדרך הגיע פאפ למסקנה שכל תיאטרון זקוק ל"מלך חוק", ושבשנותיו האחרונות התייחסו אליו כמה מן האנשים שעברו אתו כאל מלך ליר הפכפך.

פאפ, שנפטר ב־1991 בגיל 70, היה ב־25 שנותיו האחרונות האיש החזק של התיאטרון האמריקאי. הוא התפרסם בעיקר כמפיק של מחזות הזמר "שיער" ו"שורת המקהלה", וכמי שהגה והקים שניים מנכסי התרבות החשובים ביותר באמריקה: ה"ניו יורק שייקספיר פסטיבל", אותו יסד ב־1956 ובמסגרתו מוצגים מדי קיץ מחזות שייקספיריים בסנטראל פארק בניו־יורק, וה"פאבליק תיאטר", אותו הקים בשנות השישים באיסט וילג'.

בתחילת דרכו, כשתיאטרון שלו פעל במרתף כנסיה והציג בגנים ציבוריים (את השייקספיר הראשון שלו העלה על משאית) טיפח שחקנים כמו קולין דיוהרסט וג'יימס ארל ג'ונס. כעבור שנים, כשבשליטתו כחצי תריסר במות בניו־יורק, היו שחקני קולנוע ברוברט דה נירו, אל פאצ'ינו ומישל פייפר פונים אליו כדי לעבוד בהפקה שלו תמורת 450 דולר לשבוע. הוא גילה את מריל סטריפ, ההפקות שלו זכו בשלושה פרסי פוליצר וב־28 פרסי טוני.

פאפ נלחם בקנאות לשימור משמעותו המקורית של התיאטרון, כפי שהיה ביוון העתיקה: חוויה חיונית שהפוליס צריך להציע לכל האזרחים ולא רק למיעוט משכיל והעשיר. פאפ תיעב את האליטיזם הכלכלי של ברודוויי ואת האליטיזם החברתי של תיאטראות ציבוריים־רגיונליים. פאפ נולד ב־1921 בברוקלין, ברובע ויליאמסבורג, כיוסל פפירופסקי. בבית דיברו יידיש. אביו, מהגר קשה יום מפולין, בנה ארגזי עץ ומכר בוטנים ברווח. תקופות ארוכות היה מובטל. האם, ילידת לטביה, היתה תופרת, ורק בשנות השישים לחייה למדה לקרוא ולכתוב אנגלית.

ההתנסות הדרמטית הראשונה של יוסל היתה בגיל שמונה, כששיחק בבית־הספר את סקרוג' ב"מזמור חג המולד" של דיקנס. המשפחה היתה עניה מכדי לאפשר לו ללכת להצגות, על אחת כמה וכמה הצגות בברודוויי. הוא ניקה עופות וציחצח נעליים. את שייקספיר גילה בחטיבת הביניים, ודרך "יוליוס קיסר". אחרי התיכון לא המשיך ללמוד, מצא עבודה בחברת תכשיטים, והיה ללא ספק עושה קריירה אילולא אמר לבוס שלו, בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים, מה הוא חושב עליו, ופוטר. שלהי השפל הכלכלי הקשיחו את פאפ. הוא היה קומוניסט ונשאר כזה עד שנות החמישים. אפשטיין מספרת שהוא לעולם לא שכח את המכות שחטף בגיל 14 מנער אנטישמי בן 17, ואז למד שאם ברצונו להטביע חותם, מוטב שהוא יכה ראשון, וללא כל רגש.

עד אמצע שנות השלושים שלו נשאר יוסף פפירופסקי. שני דברים הפכו אותו לג'ו פאפ: אהבתו לספרות, ובייחוד לשייקספיר, והצי. הוא גוייס ב־1942 ואירגן מופעי בידור לחיילים. מסוף שנות הארבעים הפך התיאטרון למרכז חייו: תחילה ב"אקטורס לבורטורי" בקליפורניה, אחר־כך בהפקות שייקספיריות בכנסיה בניו־יורק. אט אט הפך ג'ו פאפ לאימפריה.

עיקר הביקורת של נייטינגייל על אפשטיין – שפירסמה לפני 15 שנה את הספר "ילדי השואה" – מתייחס לטיפול שלה בחייו האישיים של פאפ. לדעתו היתה צריכה לשאול שאלות קשות יותר ולעסוק בספקולציות לגבי נפשו המורה והמקנקניקה של גיבורה. אולי, הוא אומר, היא נפלה קורבן לידידות שלה עם פאפ ועם בני משפחתו.

אפשטיין מספרת שפאפ הרגיש שאינו ראוי לשבחים. הוא היה נשוי ארבע פעמים ונולדו לו חמישה ילדים. שנים רבות לא ידע על קיומה של בתו הבכורה וזמן מה נאסר עליו להפגש עם אחד מבניו. בשנות הארבעים העמיד פנים שאינו יהודי. לאחת מנשותיו סיפר כי אביו היה רוסי ואמו בריטית ששתתה מדי יום תה מנחה מספלים של כסף. לאשה אחרת סיפר שהוא ממוצא אנגלי־פולני וכי היה הבוגר הצעיר ביותר בתולדות אוניברסיטת קולומביה. מאחורי הישגים המקצועיים של פאפ היו ללא ספק צרכים ומניעים אישיים מורכבים. אפשטיין סבל מסיוטים, מדיכאון ומתופעות פסיכוסומטיות ונאלץ לקבל טיפול נפשי.

עם הזמן חזר ואימץ את יהדותו. נישואיו לגייל מריפילד, ב־1976, היו מוצלחים. הוא התקרב יותר אל ילדיו, בייחוד לטוני, שנפטר מאיידס בגיל 28, חודשים לפני שפאפ עצמו נכנע למחלת הסרטן. תיאור המפגש הראשון שלו עם בתו "האבודה" ברברה, בהיותה בת 35, נוגע ללב. לדעת אפשטיין, האפרוחים שזכו למירב הדאגה ותשומת הלב של פאפ היו המחזאים שלו. "חשבתי שאנחנו המחזאים מייצגים את סוג הילדים שג'ו היה רוצה שיהיו לו", אמר תומס בייב לאפשטיין, "מחוננים, דפוקים בדרך זו או אחרת, ותלותיים, בחורים שיש בכוחם לספוג את המכות ולהשאר נאמנים".

הדמות העולה מן הביוגרפיה – מורכבת. פאפ היה מקסים, מצחיק, אינטליגנטי, מעניין, חם, נאמן ואדם שהיה קל מאוד לחבבו. הוא היה שחצן, עוין, אכזרי, קר, בוגדני ובלתי אהוד בצורה קיצונית. לטוב ולרע הוא ציפצף על הכללים. הוא צבר דרך קבע חובות עצומים והתעקש שאחרים ישלמו אותם. הוא הטריד פוליטיקאים ובילבל להם את המוח ואיים על תורמים פוטנציאליים. הוא סרב לקבל כספים מגופים שסלד מהם. כך, למשל, סרב לקבל 50 אלף דולר מהקרן הלאומית לאמנויות, לאחר שזו משכה את ידיה מתערוכת צילומיו של רוברט מייפלתורפ. הוא תעב מבקרי תיאטרון וגידף אותם על ביקורות לא אוהדות. יתכן, אומר נייטינגייל לסיכום, שאמריקה זקוקה לאנשים המקפלים בתוכם מסירות כשל ג'ו פאפ לצד מיומנויות של חבר בכנופיית רחוב. ■

מחכים לגברת גודו

שוחרי התיאטרון בסידני, הממתינים לצפות בהפקה של "מחכים לגודו" מאת סמואל בקט, הפקה על טהרת המין הנשי, עלולים לחכות עד בוש, כמו גיבורי המחזה. הפקה של להקת תיאטרון בסידני למחזהו של בקט – אשר נפטר ב־1989 – בוטלה לפי שעה, בגלל התנגדות מנהלי עזבונו של המחזאי. הם מחו בחריפות נגד הליהוק הנשי ודרשו לבטל את ההפקה. למנהלי העזבון נודע שהתיאטרון בסידני מתכנן לקרוא לגירסה שלהם "מיס גודו".

במאי המחזה דייויד ג'דבלינג הודה שמשאלתו של בקט אכן היתה שנשים לא ישחקו במחזה, משום שהן אינן מסוגלות להזדהות נפשית עם בעיה בפרוסטטה, שהיא בעייתו של אחד הנוודים במחזה.

(רויטר)

סמואל בקט
איור: אביגדור אריכא

אורה לבהן

פותחים ספרים

סקס, טכניקה ושיחרור האשה

אריקה יונג, בלוז של כל אשה, מאנגלית ג'ינה פרשטיין, זמורה־ביתן, 273 עמ'

הסקס, אומרת לנו יונג (והאם לא היתה עד כה ג'ונג?), אינו הדבר הכי חשוב בחיים. אבל הוא הכי חשוב לזינוק עקומת המכירות של ספרים. לכן היא מציגה את כל צורות הסקס שאינן הכי חשובות בחיים, באופן המפורט ביותר: סקס משעבד, סאדו־מאזוכיסטי, רומנטי, פראי – כולל ההיבטים הפיזיולוגיים המדוייקים.

כראוי למי שמתעדכנת בשיטות השיחרור הנשיות, יונג מכריזה כי כבר לא מוטל על הנשים להוכיח שהן גברים כדי לזכות במקום שכולו טוב. ההכרזה הזו מתבצעת בעמודים האחרונים של הספר, כמין

אריקה יונג. איור: דייויד לוין

מניפסט שבא להכחיש את כל מה שקראנו במאות העמודים שקדמו לו. מה שקראנו הוא עד כמה לא כדאי לנו להתמכר לגבר צעיר, חתיך ובעיקר – רגשגל. אלא שהאמירה הערכנית לא שיכנעה, כנראה, את יונג עצמה, הנסחפת בחדווה אחר מעללי הימים הלוהטים ההם.

מאחר ומדובר ברומן, יונג גם לא מדלגת על השיטה הפופולרית האמורה להעניק לספרים מימד עומק בדרך טכנית: ההקדמה כתובה בידי עורכת, המטפלת בכתב־ידה של סופרת שנהרגה בתאונת מטוס. הסופרת כתבה יומן, אבל 'הלבישה' אותו על דמות ספרותית. בשולי הטקסט מתכתבת הסופרת המתה עם הדמות, אבל לבסוף מסתבר כי המתה ניצלה, והיא חיה עד היום, בלי לוותר על פנייה משלה לשורא. אלא שכל הסופרות הללו, הבדויות והבדויות עוד יותר, אינן מאייכות את סיפורה של הגיבורה.

ליילה סנד, או לואיז זנדברג מברוקלין, היא אמנית מצליחה ותיירת אוהדת ב"ארץ הזיונים" כלשונה (ולא רק לשונה משתרבבת באותה ארץ). תחילה היא אשה מכורה: לגבר הצעיר והמרוליק שהיא יכולה להרשות לעצמה בתוקף הונה המתעצם, לאלכוהול המסייע לה להכנס לראש הנכון, ולחלום האמריקאי בכללו. אבל בעידן של שיחרור האשה, תשחרר יונג גם את ליילה, לא לפני שתשלח אותה לאגודת גמילה, שם נוכח בשיעור חינם ב"אהבה ללא תנאי" עד שהאדם מגשים את החזון הנבמר של היאוש האמריקאי: לאהוב את עצמך למען יאהבוך אחרים.

גם ליילה־לואיז נושאת נאום בפני הקבוצה, ומדגימה בפנינו את מעמקי הפאתוס: "מאמץ החיים על פי חכמת הרחוב נראה כליכך נואש עד שניסיתי בכל דרך להקהות את הזוכמה שלי – מריחואנה, קוקאין, סמים – עד שלא הרגשתי כלום... כלום מלבד הציבה המחלחלת מקצות האצבעות שלי אל בדי הציור. כלום מלבד הכאב של נשמתי הנעה לעבר אלוהים".

ועל אלו נאמר על הכריכה "היא מעזה לבוא לתחומים שסופרים אחרים אפילו לא מתקרבים אליהם". נו, באמת. גם אם נניח בצד את בלזאק, סטנדהל ושאר מומחי־רגשות, ונניח שהכוונה בהעזה היתה למין כלבד (זה התחום שנוהגים לומר עליו נועז, משום מה), אפשר למהר לצרפתי אחר, ז'אן ז'נה, ולקרוא את "המרפסת". מחזה שלם המתרחש בבית בושת, ובכל זאת אינו יורד לזנות.

מפגש בין שני עולמות

תרבות ההשכלה, יחידה 17, משה מנדלסון – מפגש תרבויות, אחראי אקדמי פרופ' מיכאל הד, עורכת רות רמות (הוכברג), הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 92 עמ'

עוד קטע הושלם בפסיפס של הסדרה המצויינת, הפעם עוסקים במפגש בין העולם היהודי הסגור לבין החברה הגרמנית המקיפה אותו. אבן־הבוחן של המפגש הוא משה מנדלסון, שהיה יהודי דתי המקפיד על קלה כחמורה, וגם פילוסוף בן דור ההשכלה הבקי בכתובים החדשים ובעל מהלכים אצל גדולי הרוח והשלטון.

החברה היהודית המסורתית עמדה להפגע, שכן הכלל הקובע היה לא להתבונן החוצה לעולם, אלא רק פנימה, לכתובים הקדושים. זו היתה חברה שתפסה את הניגוד בינה לבין העמים כחלק מרכזי בהגדרתה העצמית. דינא דמלכותא – דינא, אבל רק במובן של קבלת גזרה. עושים כי מוכרחים, אבל לעולם לא בוחנים את ה"גזרה" כדי לגלות אם לא כדאי לאמץ אותה גם בלי הכרח. את תרבות ההשכלה הפעיל כלל הפוך: הכל נתון לבחינה ובדיקה מחודשת, הספק ככלי מחשבתי מרכזי.

לרשות משה מנדלסון עמדו שלושה כלים: המסורת היהודית, תרבות ההשכלה, ואפיו המתון והפשרני. אלו הובילו לחיפוש שביל הזהב בין החברה היהודית המתבדלת, לבין העולם החדש והמואר (ENLIGHTMENT). ההצמדות לשביל הזהב עלתה לו במחיר חירופים אפשריים בפילוסופיה, והוא זכה להפוך לסמל היהודי המבקש להתערות בתרבות הסביבה בה הוא חי.

בחוברת נבחנים שני מקרים שבהם הציע פתרונות לבעיות שהתעוררו כתוצאה ממפגש בין שתי התרבויות: הצעה מעשית בנושא "הלנת המת"; פרשנות לתורה המבקשת להעשיר את ההגות היהודית בחידושי ההשכלה. בנסיונותיו אלו מתגלה מנדלסון כפרגמטיסט נוסח פרס: הוא מקבל כנתון את אפשרות הגישור בין שתי התרבויות, וכך נותר לו רק להשלים את תהליך השלום ביניהן. אבל התרבות איננה פוליטיקה, ואם היהדות רואה בניגודיות הרמטית בפני רעיונות של ה"גויים" עיקר כל יעבור – הרי ה"גישור" הוא כבר בגדר עבירה, ועוד יותר מזה – הוא פתח לכניסתם של רעיונות זרים רבים. זה התאים למנדלסון, אשר העדיף את האושר והשלום (כפי שהוא עצמו מעיד) על פני חשיבה שיטתית. אבל החשיבה השיטתית יש לה כללים משלה, ומסקנותיה מתגלות גם אם בחרו להתעלם מהן. וכך סחפה ההשכלה את הגדר־מרצון שהקיפה את היהדות המסורתית.

עוד ראתה אור בסדרה החוברת "מוצרט – נישואי פיגארו", המציגה את האופרה מנקודת ראות מוסיקלית, וגם כחלק מן המארג התרבותי־חברתי של תרבות ההשכלה. אוהדי אופרה מושבעים ישמחו לגלות בחוברת את הליברית של האופרה במקור ובתרגום לעברית, ושתי קלטות: ביצוע האופרה במלואה, וקטעים נבחרים.

עדיין על המרפסת

ז'ניה הראל, ז'אן ז'נה ויצירתו, דיון על המשרתות והמרפסת, הוצאת אור־עם, 132 עמ'

מאחר וכראוי לצפות במחזה, לא רק לקרוא אותו, ומאחר ולא תמיד אפשר לצפות במחזה המבוקש, מומלץ להצטייד בקלטת וידיאו של הסרט "המרפסת", עם שלי וינטרס בתפקיד אידמה. קודם מתמוגגים מהסרט, ורק אחר־כך רואים מה יש לורד הראל לומר על ז'נה.

ז'אן ז'נה. איור: דייויד לוין

לאחר לוח קורותיו של ז'נה בראשית הספר, מתארת הראל את החיים בשולי החברה ואת טשטוש הגבולות בין מציאות לאשליה כמוטיבים של חייו הבאים לידי ביטוי ביצירתו. משחקי האמת־בדיון במציאות ובתיאטרון עוברים גם לפרקים הבאים, הדנים בשני המחזות – "המשרתות" ו"המרפסת". עיקרו של הספר קריאה מודרכת במחזות: הרקע, המבנה, המסר, ההקשרים החברתיים.

ששת הנספחים הם פרק מרתק בפני עצמו. בשני הראשונים כותב ז'נה כיצד יש לשחק את המחזות. בנספחים אנו לומדים להכיר את ז'נה כעבריין שהתחיל לכתוב פתאום וחולל מהפכה בכוח העט, ובמקביל מתנפצת האגדה כמה עשרות עמודים אחר־כך, לאחר ציטוט מדברי מוראלי: "ז'נה לא התחיל לכתוב כפי שמתחילים לצעוק". הכמיהה לטוב, גורס מוראלי, היא שהביאה את ז'נה לרע, ולא להיפך. הוא התחיל כסופר, ובדרך זו הגיע לפשע ולהומוסקסואליות.

אבל בין אם הלך מנקודה ב' לנקודה א' או להיפך, למזלנו הוא עבר במחזות. "העולם המערבי" – כותב ז'נה במכתב לפוואר ב־1954 – "אינו יכול אלא לזקק את רעיון הקומדיה־של־הקומדיה, ההשתקפות של ההשתקפות, שבכוחו של משחק פולחני לעשותו למעודן, כמעט סמוי מן העין".

המזרח של פעם

יהואש ביבר, הגיבור מכלוב האריות, סיפורו של יחיאל מיכאל הלפרין, יד יצחק בן־צבי ועם עובד, 112 עמ'

לאחר נסיונות סוציאליסטיים לשפר את החברה הרוסית, עלה הלפרין לארץ־ישראל. כאן יחלום על מולדת שתכבש בכוח הזרוע היהודית, ועל חברה צודקת. לחלומות הללו היה כוח משלהם והלפרין סחף אחריו שומעים צעירים כאן ובמזרח אירופה. חזון היהודי הבדווי־קוזקי, זה הדוהר כמו גוי (או כמו ערבי) ונלחם כמוהו, הוא מן המקסמים של כל הזמנים. חלומותיו של הלפרין עוברים דרך הקמת נס־ציונה, הקמת "כרמל", חברה ששיווקה את יינות הארץ בפולין; הקמת "פועלי ציון", מפלגה ציונית־סוציאליסטית; יסוד "אגודת הפועלים", האיגוד המקצועי הראשון.

מצד היזמות, לעומת זאת, איבד הלפרין את עולמו. הוא איבד את הונו, איבד את אדמתו ואף כי את משפחתו לא איבד פורמלית, הרי בפועל היה מנותק ממנה. מה שמצא בערוב ימיו הוא דור חדש של חולמים, צעירי העליה השניה, שבאו לשמוע את איש "חובבי ציון" הקשיש.

הארועים הסוערים ומשולחי הרסן של הימים ההם רתומים בספר למטרה אחת: להביא את בשורת גאולת הארץ לנוער הקורא. אלא שביבר השאיר חבל קצר מדי לדמויות ולמאורעות, כאילו חשש שאם ישתחררו מעט, יגיעו לדרך לא רצויה, ואז עלולה אמירה סתמית לצייר את הגדולים כאנשים מן הישוב, שלפעמים התגנבה לליבם גם מחשבה שאין עימה ציונות או כיבוד הארץ. התוצאה דידקטי מדי ומשעמם.

והרי מה היתה ארץ־ישראל באותם ימים? מקום מופלא לצעירים, שיכלו לצאת מתחת לכנף ההורים המגוננת, ולבוא לארץ בראשית שכולה חופש: בלי הורים, בלי מחוייבויות, בלי מערכות חיים סדורות וסגורות נוסח אירופה. אפשר לבוא, להקים צורות חיים שונות ומשונות ככל שיעלה מוחו הקודח של איש צעיר. חופשת שחרור מופלאה בהרבה מנסיעת החניכה למזרח הרחוק. זה היה מזרח, וזה היה רחוק מאוד. ■

הקנאות ועונשה

שאול הון

ד"ר ישראל בן־שלום, בית שמאי ומאבק הקנאים נגד רומי, הוצאת יד בן־צבי ואוניברסיטת בן־גוריון, 276 עמ' + נספחים

עבודה רבה ומקיפה עשה המחבר במונוגרפיה היסטורית זו, שנכתבה לקבלת תואר דוקטור. חכמי בית שמאי תרמו רבות להעמקת המחשבה היהודית והשפעתם ניכרת גם בחיים ה[illegible]יים. חכמי בית שמאי מצטיירים בעינינו כמחמירים בהלכה, והרי בחיים יש יתרון רב לגישה פשרנית ומציאותית, ובכך הצטיינו דווקא חכמי בית הלל. אך מתברר, והמחבר מביא זאת בספרו, כי חכמי בית הלל אימצו הרבה מההלכות שנקבעו על־ידי חכמי בית שמאי. זה נמשך אפילו לאחר חורבן בית שני, אצל חכמי יבנה, שכבר דגלו בשיטת בית הלל. המחלוקת בין שתי אסכולות אלו לא הצטמצמה תמיד בוויכוחים, אלא גלשה לעתים אפילו להתנגשות דמים. הדבר אירע בסוף ימי בית שני. המחלוקת היתה על י"ח דברים המבדילים בין ישראל לעכו"ם. לפי אחת הגירסאות נהרגו בהתנגשות זו 3,000 תלמידי חכמים: אפשר שהמספר מופרז, אבל העובדה עצמה היא אמת טראגית. כן היו באותה תקופה התנגשויות קשות בין הצדוקים והביתוסים, או בין הצדוקים והפרושים.

המחבר אינו "מטייח" את העובדות הללו, קשות ככל שתהיינה, שאינן נלמדות בבתי־הספר. עם זאת הוא אינו חורג מתחום הנושא והקפיד לנפות מתוך העושר ההלכתי הרב רק את הדרוש לנושא, בחינת "מועט המחזיק את המרובה". די לראות את רשימת המקורות שהשתמש בהם (המקיפה 11 עמודים!) ואת שפע ההערות בכל עמוד כדי להתרשם מגישתו ובקיאותו המעמיקה.

בית שמאי הם למעשה ממשיכי המסורת הקנאית, שתחילתה עוד בימי מרד החשמונאים. גישתם הקנאית הולידה כהכרח את הביקוש לפתרון רדיקלי וההיסטוריון גרץ היה הראשון שהגדיר אותם כך. התנועה הקנאית, שהטיפה למלחמה ברומאים, החלה עם כניסת פומפיוס לארץ בשנת 63 לפני הספירה. במרד עצמו השתתפו אנשי בית שמאי כלוחמים ורבים מהם נהרגו או נלקחו בשבי. לאחר המרד ברומאים, שנכשל, ירד בית שמאי מהבמה ההיסטורית משום שנכשלה תפיסתו ואמונתו הקנאית בדחיקת הקץ. ואילו מנהיגי בית הלל, שדגלו בהתפשרות עם המציאות, נעשו אחר המרד למנהיגיו הרוחניים והבלעדיים של העם.

בסקירתו הרחבה והמאלפת פורש לפנינו המחבר גם את ההיבט המדיני של אותה תקופה, בהטעימו כי אין להבין יפה לא את ההלכה ולא את האגדה מבלי להכיר את צורת החיים של אז. שהרי גם ההלכה וגם האגדה נוצרו על רקע החיים והמנהגים של אותם ימים. זהו ספר חשוב, המעשיר את השכלתו והבנתו של הקורא בפרק טראגי של תולדות העם. ■

יוסי דן

חלום אהבה מס׳ 3

(LIEBESTRUAM)

חֲלוֹם אַהֲבָה שֶׁל לִיסְט
תַּגִּישׁ לְאָזְנַי שְׁקִיעָה נְעִימָה
בְּמִינָהּ:
מְכוֹנִיּוֹת נָבוֹ לְאִטָּם
וּמַשַּׁב צִפֳּרִים נָחַת עַל הָעִיר.
אַחֲרֵי־צָהֳרַיִם הִתְפַּנּוּ בִּשְׁבִיל
לִפְנוֹת עֶרֶב

וְשׁוּב הָלַכְתִּי וְהָלַכְתִּי
אַחֲרֵי שֶׁהוֹצֵאתִי אֶת הַלֵּב
הִשְׁלַכְתִּי אוֹתוֹ בִּמְבוּכַת הַחֶדֶר
בְּחֻלְצַת אֶקְסְטְרָה לְאֵרוּעַ
שֶׁלָּבַשְׁתִּי הַרְבֵּה.

עֵירֹם הָיִיתִי מְטַיֵּל.
רַק שְׁקִית לְיָדִי.
וְרָאִיתִי יֶלֶד
מַחֲזִיק כַּף גְּדוֹלָה
וְכַאֲשֶׁר הַיֶּלֶד עִם אָבִיו
הָיִיתִי עוֹבֵר מִלִּפְנֵי הָרְחוֹב
וּמֵאֲחוֹרָיו
וְתָמִיד הַיְלָדִים הֶחֱזִיקוּ כַּפּוֹת
גְּדוֹלוֹת

וּפִתְאוֹם לְחֶצְיָהּ הַשְּׁקִית אֶת יָדִי
וְהָיִיתִי מִסְתַּכֵּל שְׂמֹאלָה
וְהָיִיתִי מִסְתַּכֵּל יְמִינָה
וְהָיְתָה יְדִית הַשְּׁקִית

תּוֹסֶפֶת מְקוֹמוֹ שֶׁל אָבִי
תּוֹסֶפֶת מְקוֹמָהּ שֶׁל אִמִּי
תּוֹסֶפֶת מְקוֹמָהּ שֶׁל אִשְׁתִּי
תּוֹסֶפֶת מְקוֹמָם שֶׁל בְּנִי אוֹ בִּתִּי

בכאב השופטים

כְּמוֹ אֲחֵרִים לְפָנַי אֲנִי יוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא הַזֶּה שֶׁבִּקְּשׁוּ רוֹאִים
וּבִקְּשׁוּ מוֹדָעִים עָלָיו לְהִתְהַפְּכִיּוֹת הַחַיִּים.
אִשָּׁה בִּדְמוּת נַעֲרָה, מוֹסִיעָה בְּבַאֲלוֹ חֲצָאִית, מִתְיַשֶּׁבֶת מוּלִי
שְׁאַבִּיט, וַאֲנִי מַבִּיט, פָּנִים אֶל פָּנִים:
מֵעַל הָעֵינַיִם שֶׁלָּהּ הַגַּבּוֹת שׁוֹתְתוֹת
עַד לְגַבַּת הַסַּנְטֵר הַנֶּאֱצָל וְהֶעָרִיץ

וְעַד שֶׁאֲנִי מְנַחֵשׁ אֶת עֳבִי הַמּוּסָר שֶׁלָּהּ, וְהָעֲרָכִים,
מִסְתַּבֵּר לִי שֶׁהִתְחַלְנוּ לְהָקִים בְּיַחַד
שֻׁתָּפוּת שֶׁל אִישׁוֹנִים מְרֻחָקִים.
הִיא תִּפֹּל בְּחֶלְקִי.

הַאִם תִּפֹּל בְּחֶלְקִי?
לֹא הִיא.
עוֹד מְעַט תְּדַלֵּג אֶת עֵינַי
וְתִדְהַר אֶת שְׁאֵרִית הַלַּיְלָה
תַּחַת אִישׁוֹנֵי הָאֲגַמִּים
שֶׁל סְטִיב אוֹ סַבְרִינָה, הַתְּיָרִים.

ציפי שחרור

מלכודת

אֲנִי לוֹבֶשֶׁת רֶשֶׁת דַּיָּגִים
סְעָרָה גְּדוֹלָה בָּאָה מִמֶּרְחָק.
כְּרִישֵׁי תְּהוֹם סָבִיב
שׁוֹדְדֵי חֲשׁוּפִים לַאֲכִילָה
נְחָשֵׁי יָם בּוֹהִים בָּרֶשֶׁת
וְחוֹסְמִים בִּזְנָבוֹתֵיהֶם אֶת "הָעֵינַיִם" הַזְּעִירוֹת.

סְעָרָה דּוֹהֶרֶת עַל גִּשְׁרֵי הַיָּם
פּוֹרַעַת מְצוּלוֹת
אֲנִי רָצָה בֵּין הַגַּלִּים
רֶשֶׁת כְּרוּכָה בֵּין רַגְלַי
וּזְרוֹעוֹתַי כְּבוּלוֹת בָּהּ.
עוֹף צוֹרֵחַ
תְּנִי לִי שִׁיר אֶחָד. חֲבִי יָרֵחַ.
דַּיָּג מֵאֹפֶק מַשְׁלִיךְ חַכָּה
לִלְכֹּד אֶת רֹאשִׁי
שָׁמַיִם מְרִיעִים לוֹ.

רֶשֶׁת דַּיָּגִים נוֹשֶׁלֶת
קְרוּעָה עַל מַיִם.
כְּרִישׁ פָּעוּר לֹעַ,
שִׁנַּיִם נוֹגְסוֹת
כִּי נַתַח אַחַר נַתַח.
אֵינִי חָשָׁה כָּל כְּאֵב,
וְרַק בְּתַמְנוּן יָם עַל הַיָּם
מְסַפְּרִים לִי עַל כְּאֵב שֶׁהֶחְמַצְתִּי.
דַּיָּג מֵאֹפֶק מַלְבִּישׁ אוֹתִי רֶשֶׁת חֲדָשָׁה
וּמוֹרִיד אוֹתִי.

אמיר גלבע – עשר שנים למותו

חגית הלפרין

במלאת עשר שנים למותו של אמיר גלבע (2.9.1984־25.9.1914) מובא כאן שיר שנמצא בארכיונו של אמיר גלבע שבמכון כץ, אוניברסיטת תל־אביב, בשלושה נוסחים. על גבי הנוסח הראשון רשם אמיר גלבע את הזמן המדויק שבו נכתב השיר: "בשבת בצהרים, 29.7.52". מבחינת מועד כתיבתו, יכול היה שיר זה להיכלל בספרו של אמיר גלבע "שירים בבוקר בבוקר" שיצא לאור בשנת 1953 בהוצאת הקיבוץ המאוחד, אולם המשורר גנזו ולא פרסמו כלל.

שני הנוסחים המוקדמים של השיר כוללים שני בתים עם תיקונים רבים ואילו הנוסח המאוחר כולל רק את הבית הראשון. בנוסח המאוחר מתאר הגיבור את עצמו כמי שהולך אחרי דמות נשית. דמות זו נראית לגיבור כמי שנמצאת בסוף מורד, על פי תהום, והיא מפנה לגבר את כתפיה "שכמו מאבן".

סיום השיר בנוסח אחרון זה הוא עמום וקשה לעמוד על פשר היחסים שבין הגיבור לדמות הנשית. בעיקר נשאלת השאלה מה עלה בגורלה של הדמות הנשית בסופו של דבר ומדוע לא שמע הגיבור את הד עצמותיה "המתרסקות אל פני התהום".

עיון בנוסח המוקדם של השיר, הכולל בית נוסף, מסייע בהבנת הסיטואציה המרכזית. מסתבר כי הגיבור טעה בהבנת אופיה וכוונותיה של הדמות הנשית, וכי האשה תיעתעה בגיבור וכלל לא התכוונה ליפול לתהום, וממילא מובן עתה מדוע לא נשמע הד עצמותיה המתרסקות. עוצמת עלבונו של הגיבור מתבררת מיחסו כלפי הגבר "האחר", שיבוא במקומו. הוא מקווה, כי "האחר" לא ילך כמוהו שולל אחרי האשה ולא יחוש להצלתה, שכן זו אינה זקוקה להצלה כלל.

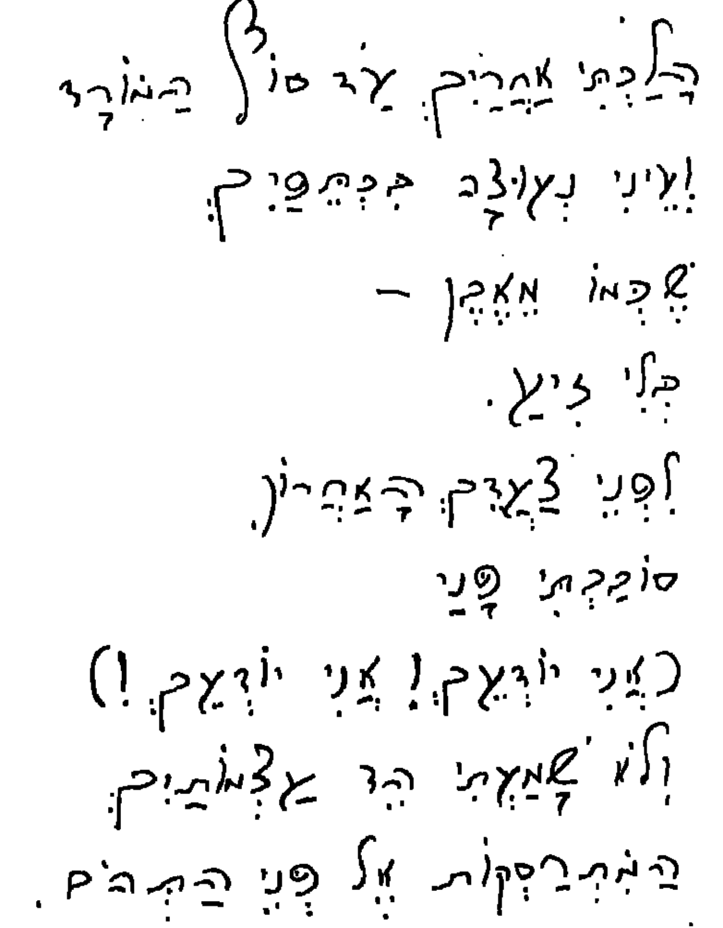
הלכתי אחריך עד סוף המורד
ועיני נעוצה בכתפיך
שכמו מאבן –
בלי זיע.
לפני צערך האחרון,
סובבתי פני
(אני יודעך! אני יודעך!)
ולא שמעתי הד עצמותיך
המתרסקות אל פני התהום.

השיר מתוך העזבון של גלבע. הבית הראשון מובא כאן בכתב־ידו של המשורר. הבית השני נמצא רק בנוסחים המוקדמים. השיר הוא מתוך ארכיון גלבע. באדיבותה של גב' גבריאלה גלבע

תהליך התפכחותו של הגיבור ביחסו לאשה מעוצב בשיר באמצעות הפועל "ידע" במשמעויותיו השונות – ולעיתים אף המהופכות. בעיקר בולט הניגוד בין "שיודע" ו"שאינו יודע".

הגיבור חשב שהוא ידע את האשה במובן "הבין היטב", וגם במשמעות הארוטית של הפועל – אך ידיעה זו התגלתה כאירונית. התברר לו, כי הוא כלל לא ידעה. על כן הוא מקווה שהגבר "האחר" ידע. כלומר, יתפוס ויבין, כי לעולם אין האשה יודעת צער אחרון. כלומר, ההליכה "עד הסוף" אינה־כלל בתחום הכרתה ותפיסת עולמה של האשה. ■

ד"ר חגית הלפרין היא חוקרת במכון כץ, אוניברסיטת תל־אביב

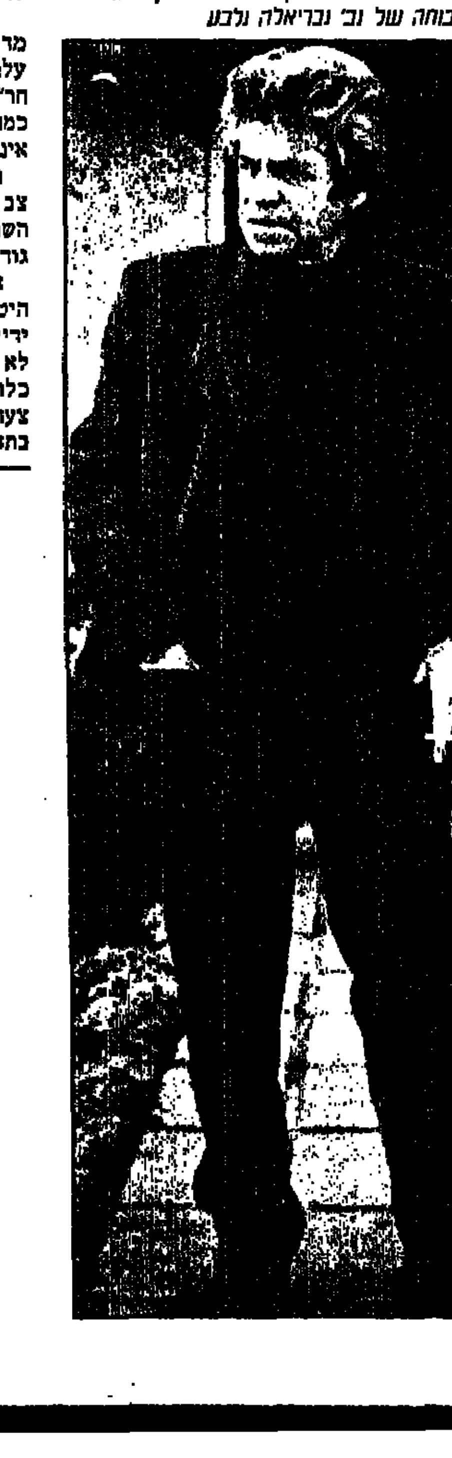

אמיר גלבע

הלכתי אחריך

הָלַכְתִּי אַחֲרַיִךְ עַד סוֹף הַמּוֹרָד
וְעֵינִי נְעוּצָה בִּכְתֵפַיִךְ
שֶׁכְּמוֹ מֵאֶבֶן –
בְּלִי זִיעַ.
לִפְנֵי צַעֲרֵךְ הָאַחֲרוֹן
סוֹבַבְתִּי פָּנַי
(אֲנִי יוֹדַעְתִּיךְ! אֲנִי יוֹדַעְתִּיךְ!)
וְלֹא שָׁמַעְתִּי הֵד עַצְמוֹתַיִךְ
הַמִּתְרַסְּקוֹת אֶל פְּנֵי הַתְּהוֹם.

תְּפִלָּה בְּלִבִּי כִּי יֵדַע הָאַחֵר
כִּי לְעוֹלָם אֵינֵךְ יוֹדַעַת
צַעַר אַחֲרוֹן
וְכִי לֹא יָחוּשׁ לְהַצָּלָתֵךְ
לְמַעַן לֹא יֵצֵא מְגֻחָךְ
אֶל הַצְּחוֹק.